

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HARDSYSSELS AARBOG

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR RINGKØBING AMT

32. BIND

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN

1938

Redaktionsudvalg:

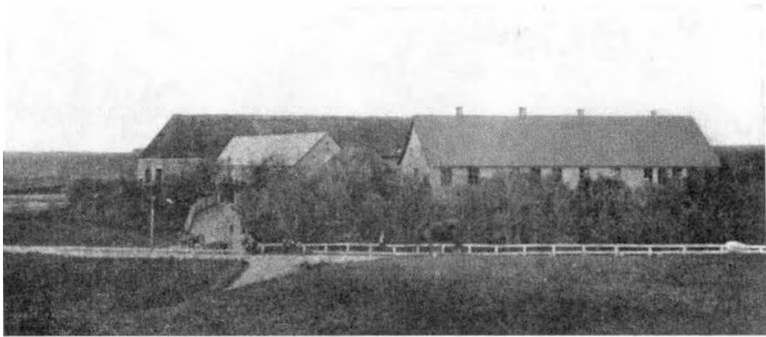
Fhv. Overlærer *J. Aldal*, Holstebro.

Fhv. Kontorchef *F. K. Erlang*, Ringkøbing.

Museumsforstander *H. P. Hansen*, Herning.

INDHOLD

	Side
Lærer A. Sidelmann: Kvistgaard i Vejrum	1
Købmand Chr. Møller Hansen: Træk af Vadsøkærgaards Historie gennem fem Aarhundreder	12
Lærer Alfred Kaae: Hovbøndernes Arbejdsydelser	82
Pastor emer. Erh. Qvistgaard: En Præsts Selvangivelse til Kopskat 1743	84
Lærer J. Gr. Pinholt: Fra Kampene ved Frederiksstad 1850	89
A. Reimann Hansen: Kierkegaardske Minder fra Sædding Sogn	101
Skolebestyrer J. Jørgensen Borup: Lidt om Fløe-Slægten..	105
Lærer S. Leth Danielsen: Lærer P. Bojsen	160
Historisk Samfunds Virksomhed i 1938	164

KVISTGAARD I VEJRUM

Af *A. Sidelmann.*

I GAMLE Dage var det ret almindeligt, at Folk tog Navn efter et Sogn, en By, en Gaard eller lign., som saa blev deres Slægtsnavn, for manges Vedkommende lige op til vore Dage. Man kan af disse Navne med Bestemthed vide, hvor disse Slægter stammer fra.

Paa denne Maade kan man følge den i vore Dage store og meget udbredte Slægt Qvistgaard, der har antaget Navnet efter Kvistgaard i Vejrum, som har været i denne Slægts Besiddelse i 184 Aar.

Denne Slægt var meget udbredt paa Holstebroegnen for Aar tilbage, og den var indgift i Slægten Olesen fra Gudumkloster, i de kendte Slægter Willemoes, Hillerup og andre. I en Række af Aar var Store Skikkild i Vejrum ogsaa i Slægtens Eje, men her vil vi væsentlig holde os til den Gren, som boede paa Kvistgaard, og ved at følge dens Historie faar vi ogsaa lidt af Gaarden Kvistgaards Historie, som her er bygget op paa det, der findes i »Trap« og i det fortrinlige Værk: »Stamtavle over Slægten Qvistgaard fra Vejrum« af Pastor emer. Erh. Qvistgaard,

hvortil jeg vil henvise dem, som gerne vil vide mere om denne interessante Slægt.*)

Om Kvistgaard ved vi, at den har været en Herregaard, der i 1456 ejedes af Simon Spend, 1511 af Jens Spend, 1545 af Godsk Spend og 1557 og 1580 af Anders Spend og Søn af samme Navn, altsaa en adelig Slægtsgaard gennem mange Aar. Men det gik tilbage med mange af de adelige Slægter efter Enevældens Indførelse i 1660 og dermed for mange af deres Gaarde, saaledes ogsaa med Kvistgaard, der sank ned til at blive en Bondeggaard, ja endog blev delt i to Bøndergaarde, Sønder og Nør-Kvistgaard, der var Fæstegods under Kvistrup i Vejrum.

Paa Grund af de mange Krige under Chr. IV og hans Søn Fr. III led Danmark og særlig Jylland umaadelig meget, saa mange af Gaardene laa øde og ubeboet hen som herreløst Gods, enten fordi Fæsteren var flygtet, eller han og hans Familie var gaaet til Grunde under de frygtelige Forhold, der herskede i det af Svenskerne hergede og besatte Land. Saadant herreløst Gods tilfaldt Kronen, og omkring 1660 kom Sønder Kvistgaard som »tildømt og forladt Gods« ind under Kronen, medens Nør-Kvistgaard blev ved at være Fæstegods under forskellige Ejere. Iblandt dem kan nævnes Anders Rhode til Risager i Vejle Amt og Landsdommer, Etatsraad Christoffer Bartholin til Kaas i Salling; først 1821 blev de to Gaarde igen slaaet sammen til en Gaard.

Slægten Qvistgaard stammer fra Vejrum, hvad vi faar at vide af følgende i Vejrum Kirkebog fra 1699:

»Den 20 Juni døde Velagte Mand Peder Ander»

*) Kan faas ved Indsendelse af 5 Kr. til Udgiveren, Lipkesgade 30, Kbhvn. Ø.

sen Qvistgaard, imidlertid jeg var i Ribe den 3 Dom. (Søndag) a Trin., d. 25 begravet med Ligprædiken af mig, var syg udi 14 Dage, blev berettet blandt andre Guds Børn ud i Kirken Dom. Trin., fød 1648 den 15 Juli her i Veirum, døde den 20 Juni hujus anni (dette Aar), blev begravet med Ligprædiken Dom. 3 a Trin., gammel 51 Aar ringere 4 Uger«.

Om hans Forældre vides intet, og om hans Kone vides kun, at hun hed Maren Nielsdatter, og at de havde 6 Sønner, heller ikke om ham selv faar vi noget at vide, førend han blev Fæster under Kronen.

Om Qvistgaard staar der ved en Beskrivelse af Gaarden 1683, at den »resterer alle Skatter og Landgilde fra Nov. 1675« og derefter, at Peder Andersen »har fæstet Gaarden med 3 Aars Frihed fra 1 Maj 1682«. Han faar altsaa 3 Aars Frihed for Skatter og Landgilde paa Grund af, at Gaarden var »øde«, men da den som saadan ikke havde nogen Beboelse, boede Peder Qvistgaard paa Nør-Qvistgaard, som han sikkert har fæstet samtidig, ialt Fald nævnes han 1686 som Fæster af begge Gaarde, den ene fæstet af Kronen, den anden af private Ejere.

I 1687 blev Sønder Qvistgaard udlagt af Amtet som Ryttergods med Forpligtelse for Fæsteren til i Stedet for alle Skatter og Landgilde m. m. enten selv »at ride Rytter« eller at underholde en Rytter til Krigstjeneste med Hest og Udrustning. Ialt blev der ca. 30,000 Tdr. Hartkorn af Kronens Gods udlagt til Bønder i Tidens Løb paa ovennævnte Betingelse. De fleste Ryttergodser bortsolgtes allerede i det 18. Aarhundrede.

Rytterbønderne indtog i Regelen en mere fremskudt Stilling mellem de andre Bønder, ja, udgjorde ligesom en Stand for sig. Saaledes hører Peder Andersen

Qvistgaard til Sognets betroede Mænd; han var saaledes med til at taksere og syne Tinghuset og var desuden ogsaa nævnt som Kirkeværge, men ud over det omtales han ikke; han nævnes dog i 1687 som »hafuer (ejer) sin Gaards Besætning og er ved god Middel«. Ved Kronens Hjælp havde han efterhaanden faaet bygget Sønder Qvistgaard op, saaledes indtil 1687 16 Fag Hus, saa den nu var beboelig.

Peder Qvistgaards Enke havde begge Gaarde i Fæste til 1705; thi da blev Sønnen Anders Pedersen Qvistgaard gift og overtog maaske begge Gaarde i Fæste, medens hans Moder tog Ophold paa Nørre Qvistgaard, som hendes anden Søn fik i Fæste, maaske straks, maaske ikke før 1709, det kan ikke bestemt ses naar, ialt Fald ved vi, at hendes Søn Iver har haft den i Fæste en Del Aar.

Anders Pedersen Qvistgaard købte Sønder Qvistgaard af Kongen, hvorom det hedder:

»Den 15 Nov. 1717 fik forrige Rytterbonde Anders Pedersen Qvistgaard a Holstebro Skøde fra Kong Fr. IV paa 8 Tdr. 6 Skp. Hartk. Bøndergods, nemlig Sønder Qvistgaard, som forhen havde været beboet af Peder Andersen af Hartk. 7 Tdr. 2 Skp. 1 Alb., og en øde Gaard, Øster Marup (Skjern Sogn) kaldet, af Hartk. 1 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.; Købesum 862 Rdl. 48 Skl.«.

Naar han i Skødet nævnes »forrige Rytterbonde« og »a Holstebro«, saa har han sikkert ikke været Fæster længere, men har boet i Holstebro, hvor han ejede en Gaard og lidt Jord¹⁾.

¹⁾ Se J. Aldal: Holstebro Ildebrande, i Hards. Aarb. 1926, S. 25, og samme: Holstebro i det 18. Aarh. Udførligere Efterretning om Anders P. Quistgaards Gaard og Markjorder der findes i J. Aldal: Schous Gaard i H., S. 12—13, og om Sønnen Morten Andersen Qvistgaard, smst. S. 15 ff.

Desuden købte han bl. a. Sollergaard (vel sagtens Søllergaard) i 1716 af Kronen og Grundtofte Mølle i Ydby, saa hans Enke i 1743 ved Opgivelse til Formueskat kan opgive sin Formue i Bøndergods, deri medregnet Sønder Kvistgaard til 50 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., vurderet til 1700 Rdl. Foruden ejede Enken Gaarden i Holstebro og saa 100 Lod Sølv, vurderet til 50 Rdl.

Ligesom sine Brødre drev Anders Qvistgaard stor Handel med Stude, og ved denne deres Handel er sikkert Begyndelsen gjort til den Velstand, der holdt sig gennem flere Led i Slægten.

Anders Qvistgaard var gift med Kirstine Mortensdatter Dahl, en Datter af Morten Dahl, Overdal i Vejrum.

Da Anders Qvistgaard fratraadte Sønder Kvistgaard som Fæster, og indtil han købte den af Kongen, har sikkert hans to ugifte Børn Mads og Kirstine haft den i Fæste og overtaget den efter Faderen; thi det hedder i deres Testamente af $\frac{1}{10}$ 1798, at de havde altid boet paa Fædrengaarden Qvistgaard og haft Formue tilfælles.

Disse to Søkende blev henholdsvis 81 og 84 Aar gamle og samlede en efter den Tid meget stor Formue, som de borttestamenterede til deres Søkendebørn paa to Legater nær, hver paa 500 Rdl., det ene til Vejrum Sogns Fattige, det andet til Sognepræsten mod at holde Aftensangsgudstjeneste om Sommeren i Vejrum Kirke. Ligeledes paalagdes den Bestemmelse paa Gaarden Kvistgaard, at dens Ejere til evig Tid skulde vedligeholde Gravene og Ligstenene paa Vejrum Kirkegaard, hvorunder den Qvistgaardske Familie ligger. Sker dette ikke, skal vedkommende Ejer

hvert Aar, det forsømmes, bøde 2 Rigsdaler til Sog-
nets Fattige.

Denne Bestemmelse blev ikke overholdt; thi ind-
til 1918 laa Gravene overgroet og vanrøgtet hen, alle
de gamle Ligstene var forsvundne paa nær Ligstenen
over de to ovennævnte Søkende. I det Aar blev der
paa den Qvistgaardske Slægtsforenings Initiativ og
Bekostning Ligstenen oppudset og med Menigheds-
raadets Tilladelse indsat i Vejrum Kirkes Vaabenhus
paa den ene Sidevæg.

I 1789 blev Nør-Kvistgaard købt af de to Søkende
Mads og Kirstine Qvistgaard, saa nu ejede de begge
Gaardene paa henholdsvis $6\frac{1}{2}$ og $8\frac{1}{2}$ Td. Hartk., men
desforuden ejede de Rofnborg (Rovnborg) i Vejrum
og nogle Tiender i Sognet, saa hele deres Formue
beløb sig til ca. 77,000 Rdl.

Vi vil nu se lidt paa, hvordan det er gaaet med
Nør-Kvistgaard, indtil den blev købt af de to oven-
nævnte Søkende.

Af ovenstaaende kan vi se, at Slægtens Stamfader
har boet paa Nør-Kvistgaard og haft den i Fæste
samtidig med Sønder Kvistgaard, men ved hans Død
gik den over til hans ældste Søn, der kun havde den
en kort Tid, maaske til 1710. Hans Broder Iver Qvist-
gaard havde den i Fæste til $\frac{1}{5}$ 1727, men var ellers
Gaardejer i stor Stil. Som Ungkarl købte han i 1718
Overdal i Vejrum af Oluf Madsen Dahl med hvis
Søster han s. Aar blev gift, men 1724 solgte han igen
Overdal til samme Mand og købte Halvdelen af Søn-
der Vinkel i Heldum ved Lemvig. Aaret forud havde
han købt Store Skikkild i Vejrum paa 9 Tdr. Hartk.,
hvortil han flyttede 1727, da han afstod sit Fæste paa
Nør-Kvistgaard til sin Broder Niels Qvistgaard. Des-

uden ejede Iver Qvistgaard en øde Gaard, Tolsgaard, i Vejrum paa ca. 8 Tdr. Hartk., som han paa Auktion havde købt for 8 Rdl. 4 Mk. Td. 1737 købte han den anden Halvdel af Sønder Vinkel, og 1748 købte han en Gaard i Hvidbjerg Sogn (Thy), kaldet Borg, saa det var ikke saa lidt, han i Tidens Løb havde faaet samlet sammen. Gennem hans Datter kom Navnet »Iver« ind i Slægten Olesen paa Gudumkloster og derigennem ind i Slægten Sidelmann, hvor det findes den Dag i Dag.

Ved Iver Qvistgaards Fratrædelse af Fæstet paa Nør-Qvistgaard skrives i Hjerme-Ginding Herreds Justitsprotokol følgende Beskrivelse af Gaarden:

»Anno 1727 den 28 Maj var vi underskrevne efter Rettens Ordre af 23 ds. udi Nør-Qvistgaard, Vejrum Sogn, og der synet som følger:

1. Brøstfældigheden paa Sals-
huset, Staldhuset, Ladehu-
set og Fæhuset, der er spe-
cificeret, udgjorde i alt ... 8 Rd. 1 Mk. 10 Sk.
2. Besætning:

3 sorte Heste, hver 3 i 4 Aar à Stk. 30 Rd.....	90 » « » « »
2 sorte Hopper, 4 i 5 Aar à Stk. 20 Rdl.	40 » « » « »
2 brune Heste, den ene 5, den anden 6 Aar og en li- den sort Hoppe 6 Aar, til- sammen	40 » « » « »
4 stærke Stude, 3 sorthjel- mede og 1 sortboldet, à Parret 24 Rdl.	48 » « » « »
Nok 3 ravnsorte mindre Stude tilsammen	12 » « » « »
3 sorte Kvier	8 » « » « »
3 mindre Kvier	2 » 4 » « »

4 sorte, 1 hvid, 1 boldet og				
1 røget Ko à 5 Rdl.	35	Rd. =	Mk. =	Sk.
2 Svin à 1 Rdl.	2	» =	» =	»
17 gamle Faar med Lam ...	8	» 3	» =	»

Besætning vurderet tils. for 286 Rd. 1 Mk.

3. Plove og Vognredskaber,
nærmere specificeret 31 » 5 »

4. Sæden. Da havde vi efter Ridefogden Christen Odderbecks Anvisning været paa Marken, og saavidt vi saa og kunde skjønne, er baade Rug, Byg og Havre forsvarlig og vel saaet og saa, Gud være lovet, vel og skøn ud. Og var Niels Qvistgaard efter Tilspørgsel (ham, som skulde overtage Fæstet) meget vel fornøjet dermed. At saaledes er passeret, er i al Sandhed, og kan vi der foruden bekræfte, at i Huset fandtes adskillig smukt, fornødent Boskab, nemlig Borde og Bænke, Jærnkakkelovn med 8 Messingskruer paa; behøventlig Tin- og Kaaber Kjædel, i Dusin Sølskeede og fore viste Niels Pedersen 1 Blikdaase »med een haaben helle penge udi« og 1 Sølvkande m. v. Senge med Gardiner omkring og behøvende Sengeklæder udi og mere, som ej af Vedkommende blev forlangede at opregnes. Dette altsammen vi efter foranmeldte Rettens Ordre og Tilladelse inden Retten med en god Samvittighed under Lovens Ed kan bekræfte. Datum Nør-Qvistgaard ut supra (som ovenfor angivet).

Bertel Jensen Øgaard. Niels Nielsen Østergaard.

Christen Jochumsen. Mads Nielsen.

Niels Pedersen Qvistgaard var gift med Kirsten Madsdatter, en Datter af en ret velhavende Bonde, Mads Madsen Smed paa Øster Ausum i Hjerm Sogn. Han førte en omtumlet Tilværelse, og paa Grund af en Del Processer, han havde med sit Herskab, døde han som en fattig Mand i Rom Sogn hos en Slægtning.¹⁾

¹⁾ I Hardsyssel Aarvog 1932 S. 5 skrev Erh. Qvistgaard en Ar-

At komme ind paa alle hans vidtløftige Processer kan vi ikke her, men i korte Træk formede hans Livsførelse sig saaledes:

1710 træffer vi ham boende paa Rofnborg i Vejrum, som han sikkert har haft i Forpagtning af Qvistrup Gods; her er ialt Fald hans ældste Søn født. 1717 er han Forpagter paa Herregaarden Nørholm og Lindberg, hvilken Forpagtning han dog allerede i 1720 maatte opgive paa Grund af Tab, han havde lidt ved Købmand Hans Werner i Viborg, der gik fallit. Han fik i denne Anledning Nedsættelse paa den ekstraordinære Skat (Kopskat og Krigsstyr), efter at han havde afgivet edelig Forsikring. (Stamtavle over Slægten Qvistgaard).

1723 er han Forpagter af Herregaarden Hastrup i Thyregod Sogn, men kun til $\frac{4}{1}$ 1727, da han fæstede Nør-Kvistgaard under Hovedgaarden Qvistrup. Heller ikke her kunde han klare sine Forpligtelser til sit Herskab. Den $\frac{22}{10}$ 1734 faldt Dommen over ham og lød paa, at Niels Pedersen Qvistgaard skulde erstatte sit Herskab alt Tabet ved Fæstets Misligholdelse, beregnet til 146 Rdl. 5 Mk. 13 Skil., samt Sagens Omkostninger med 4 Rdl., og endelig have Fæstet forbrudt. Desuden burde de, andre ligesindede til Advarsel, anses til Afsky.

Derefter boede han en Tid paa Tolsgaard, der jo ejedes af hans Broder Iver, som derved blev indviklet i Broderens Affære, idet Iver af Herskabet paa Qvistrup blev indstevnet, fordi han havde givet Niels Pedersen Qvistgaard og hans Søn Peder Ophold hos

tikel om »Ligstene paa Holstebro Kirkegd.«, sidst i samme Artikel nævnes Niels Q. † i lille Tradsborg 1748. — Fra hans Dt. Anne Marie nedstammer Slægterne Willemoes og Hillerup.

sig paa Tolsgaard, da de var udjagede fra Nørre Kvistgaard.

Resultatet er vel blevet, at han maatte væk; thi 1736 flyttede han til Bur Mølle, der tilhørte Enkefru Leth paa Nørre Vosborg. Han fik dog kun Lov til at være her et Par Aar, da dette Fæste paa Grund af manglende Pas samt den ham overgaaede Dom i Anledning af Nørre Kvistgaard, blev ham frataget.

Som husvild Mand lejede han af Niels Jegind til Vester Trاسبorg et Hus, som han ikke senere vilde forlade. De Processer, han havde med Enkefru Leth om hans Udjagelse af Bur Mølle og med Niels Jegind i Vester Trاسبorg, tabte han begge.

Efter at Niels Qvistgaard var fradømt Fæstet af Nørre-Kvistgaard 1734, fik den fjerde af Brødrene, Christen Pedersen Qvistgaard, Nørre-Kvistgaard i Fæste. Han var gift med Else Christensdatter, og her var han Fæster til sin Død i 1769. De havde 3 Døtre, hvoraf den ene, Petronelle Qvistgaard blev gift i 1764 med Laurits Christensen, der i Vejrum Kirkebog kaldes henholdsvis Laurids Nørre-Qvistgaard eller kun Laurids Qvistgaard. Han har altsaa ogsaa faaet Navn efter Gaarden, maaske mere for at betegne, at han var fra Gaarden Qvistgaard. En Søster af Petronelle blev gift med Christen Christensen, Søllergaard; maaske er de to Brødre. Hvad der blev af dem, vides ikke, det ses ikke, at de blev paa Nørre-Qvistgaard, da den i 1789 blev købt af de to ugifte Søkende Mads og Kirsten Qvistgaard, paa Sønder Qvistgaard, efter hvis Død begge Gaardene blev solgt for 11,600 Rdl. til Anders Mortensen paa Jungetgaard, en Brodersøn til dem. Hans Søn Mads Qvistgaard, død ugift 1833, fik begge Gaardene efter sin Fader, og han fik

1821 kgl. Bevilling paa at sammenlægge de to Gaarde. Efter Mads Qvistgaards Død fik Broderen Morten Qvistgaard til Hegnet i Tøndering Sogn i Salling, Qvistgaard i Vejrum, men desuden bestyrede han Jungetgaard i Junged Sogn i Salling for sine to Søstre, saa det var ikke saa mærkeligt, at han solgte Qvistgaard i Vejrum allerede 1839 for 11,000 Rdl. til Mads Qvistgaard til Sofienlund i Hjerm Sogn, som ogsaa var af samme Slægt, men som 1862 solgte den (i 1850 var den paa 17½ Td. Hartk.) for 34,500 Rd. til J. K. V. Steenstrup, der døde 1897, og Gaarden gik nu ud af Slægtens Eje, men har senere skiftet Ejere flere Gange. Steenstrups Søn, Frants Steenstrup, overtog den i 1904 (død 1918), men solgte den i 1916 til Hestes handler Chr. Bach, Struer. Den nuværende Ejer, Proprietær P. Jensen, købte Kvistgaard af Chr. Bach i 1919 for ca. 300,000 Kr. Peder Jensen er en Gaardmand fra Holstebroegnen, og naar Købesummen steg til den Højde, saa skyldes det mest de høje Priser paa Ejendommene efter Krigen, men vel ogsaa noget Jordens fortrinlige enestaaende Bonitet og dens efter Ildebrand nyopbyggede, ypperlige Bygninger.

Ovenstaaende er i korte Træk Gaarden Kvistgaards Historie gennem ca. 250 Aar. Ved at granske de mange Arkivalier, der findes i Viborg Landsarkiv, vilde vi sikkert faa mere at vide om selve Gaardens Historie gennem Tiderne, men et saadant Arbejde, hvor interessant det end kan være, kræver mere Tid, end jeg kan afse dertil. Dog haaber jeg, at Aarbogens Læsere vil kunne interessere sig for Oplysninger af ovenstaaende Slags, saa flere faar Lyst til at samle sammen, hvad der kan have Interesse for Egnens Historie.

TRÆK AF VADSKÆRGAARDS HISTORIE GENNEM FEM AARHUNDREDER

Af Chr. Møller Hansen.

DET Stykke af Hardsyssel, som bærer Navnet Skodborg-Vandfuld Herreder, talte i fordums Dage en Række betydelige Herregaarde med tilliggende Gods.

Skuer vi tilbage til omkring Midten af det attende Aarhundrede eller før det Tidspunkt, da Bortsalget af Fæstegods og Strøgods under Hovedgaardene tog sin Begyndelse, finder vi mindst 10 komplette privilegerede Herregaarde.

I Spidsen ligger følgelig det gamle kgl. Bøvling Slot, som for Generalkvartermester Friherre Henrik Ruse 1672 ophøjedes til Baroniet Rysensten med over 2000 Tdr. Hartkorn.

Men i den mere almindelige Herregaardsklasse fra 300—600 Tdr. Hartkorn er Nørre-Holmgaard, Bækmark, Rammegaard, Kappel, Kongensgaard, Gudumkloster, Ulfsum, Vejbjerggaard samt Vadskærgaard, at finde.

Antallet af Tdr. Hartkorn kunde svinge en Del, eftersom de respektive Ejere vare mer eller mindre ihærdige Godssamlere eller af økonomiske og andre Grunde ønskede Mængden af Jordejendom reduceret.

Hvad det imidlertid for Besidderen gjaldt om var Opretholdelsen af Privilegiet, selve Hovedgaardens

Skattefrihed, der som bekendt var betinget af Fæstegodstilliggende paa mindst 200 Tdr. Hartkorn indenfor en Radius af 2 danske Mil.

Som Vederlag for nævnte Skattefrihed skulde Godsejeren garantere de kgl. Skatters regelmæssige Indbetaling til Statskassen.

Efter Tidens nedarvede Sædvaner og Skikke blev det fortrinsvis Godsejerstanden, der indtog de højeste og, næst Kongen, ledende Stillinger i Rigsstyrelsen.

Og Lemvig-Egnens Godsejere dannede i saa Henseende ingen Undtagelse.

Paa Herregaarden Bækmark er den berømte Rigens og Kongens Kansler i Kong Christian d. Fjerdes og Kong Frederik d. Tredjes Dage, Christen Thomesen Sehested, barnefødt og en længere Periode Ejer af samme.

I det sekstende Aarhundrede finder vi Steen Maltesen som Besidder af Nørre Holmgaard. Aaret 1586 er han Hofmarskalk og Rigens Øverste. 1607 Rigens Marsk, senere under Kalmarkrigen Rigens General-Feltmarskalk. Og blandt de kongelige Lensmænd paa Bøvling Slot og senere mellem Baronerne paa Baroniet Rysensten vil man gennem flere Aarhundreder finde særdeles fremstaaende Personligheder, som paa forskellig Vis var med i Ledelsen af Fædrelandets Anliggender.

Følger vi saa den gamle Tørring Herregaards Skæbne gennem Tiderne, da vil det derunder ogsaa vise sig, at flere af Vadskærgaards skiftende Ejere mænd var forlenet med en Magt, Anseelse og Rigdom, der ikke alene sporedes i Hardsyssel og nærmeste Omegn, men mærkedes over hele det danske Rige.

CHRISTIERN NIELSEN

I det fjortende Aarhundrede, hvori Valdemar Atterdags og Dronning Margrethes Regeringstid falder, er en Christiern Nielsen nævnt som Ejer af Vadskærsgaard.

Det er formentlig den samme Christiern Nielsen, der Aaret 1405 besidder Herregaarden Kølbygaard i Hundstrup Sogn, Thisted Amt, og som førte »Vinsranke» Munkerne«s Vaaben.

JEP OLSEN LUNGE

Hvornaar førstnævnte Ejer solgte Gaarden til Jep Lunge kan ikke tidsstadfæstes.

Sandsynligheden taler for, at Lunge-Familien har haft Vadskærsgaard gennem flere Generationer i det femtende Aarhundrede. —

»Lungerne« var én af Landets mægtigste Adelslægter, som øvede overordentlig stor Indflydelse og som Godsejere paa Tidspunktet, her tales om, var blandt de absolut førende. Den af dem, som naaede videst i Berømmelse og Magt er Vincents Lunge, der 1524 blev Lensmand paa Bergenhus Slot, og i Begyndelsen af Kong Frederik den førstes Regeringstid betegnes han som Norges mægtigste Mand, den, der i Grunden styrede Norge.

En anden meget betydelig Personlighed af nævnte Slægt er Rigsmarsken Jørgen Lunge til Birkelse og Odden. 1608—10 og 1618 til sin Død 1619 var han bl. a. Lensmand paa Vestervig Kloster. —

NIELS FRIIS

nævnes Aar 1522 at være Vadskærsgaards Ejer; men da han 3 Aar efter, 1525, omtales som »gamle Niels

Friis« til Vadskærgaard, maa det antages, at han har boet der længe før den Tid.

Friis Slægten havde forøvrigt allerede da i en Aarække været knyttet til Lemvig-Egnen og Hardsyssel, idet Faderen Godske Friis i Slutningen af det femtende Aarhundrede til sin Død 1495 var Lensmand paa Bøvling Slot.

Det Adelsdynasti, som efter Niels Friis gaar under Navnet »Friiserne fra Vadskærgaard«, havde til Vaaben »et paa en blaa Bjelke siddende rødt Egern i Guld-Felt, paa Hjelmen to Guld Vesselhorn, hvert med en blaa Bjelke«.

Niels Friis har været en velanset Mand, thi vi hører om ham, at han i 1528 blev »forskreven« at følge Kong Frederik d. Første paa en Udenlandsrejse. — I Aaret 1536 er han nævnt i Recessen, hvilket i dette Tilfælde betyder Medvirkning ved det store Lovgivningsarbejde, der fremstod i Anledning af Reformationens Indførelse i Danmark under Kong Kristian d. Tredie.

1552 forseglede Niels Friis Adelens indbyrdes Forpligtelse til at holde et aarligt Landemode. —

Han var gift med Karen Juel, Datter af Landsdommer Palle Juel til Pallesbjerg og Udstrup, Ulfborg Herred.

I Ægteskabet var 2 Sønner. Den ældste af disse Henrik Friis mødte Døden i Kallundborg. Beretningen lyder paa, at han blev ihjælstukken. Om det var i Duel eller almindeligt Mord, melder Historien intet om.

Niels Friis havde ogsaa Gods andet Steds, saaledes Halvparten af Surkjær i Gudum Sogn, tillige en Gaard fra Duholm Kloster paa Mors.

En Svoger er Anders Spend paa Rammegaard, der var gift med Søsteren Mette Friis. —

Hvor gammel Niels Friis blev, kan ikke nøjagtig opgives, men da 1558 er det Aar, han erhverver lovlig Adkomst til Halvparten i Surkjær, efter at Spørgsmaalet herom har været for Rigens Raad, er hans Død først indtruffen paa senere Tidspunkt. —

GODSKE FRIIS

Allerede 1540 menes det, at Niels Friis's eneste efterlevende Søn og Livsarving Godske fik Skøde paa Vadskærgaard. Fra Herregaarden Hagsholm, Houlbjerg Sogn i Viborg Amt, hentede han sin Hustru, Elisabeth Vesteni, Datter af Adelsmanden Laurids Vesteni. Foruden Vadskærgaard ejede Godske Friis ogsaa Lundergaard i Rinds Herred og Vadsted i Gjærn Herred. Sidstnævnte Ejendom erhvervedes ved et Mageskifte 1575. Endvidere forlenedes han med en Gaard i Bjerger Herred. —

At være Godsejer og Adelsmand i hine Dage medførte visse direkte Forpligtelser overfor Konge og Fædreland, og Godske Friis er ikke undtaget fra saadanne. Aar 1540 er han nærværende paa Kongens Retterting i Middelfart. 1565 Hovedsmand ved Udbuddet og nævnes i Hyldingen 1580; her tænkes paa de slesvigske Hertugers Lenshyldning til Kong Frederik d. Anden, som foregik i Odense d. 3. Maj nævnte Aar. Det vides, at Godske Friis endnu levede 1584, men der menes ogsaa, at hans Død indtraf samme Aar. —

JØRGEN FRIIS

Den ældste af Godske Friis's Sønner, Laurids Friis, skriver sig til Vadsted og Engbygaard og desuden

Lyngballegaard i Sabro Herred. Dette tyder paa en god Arvepart hjemmefra, men noget heraf har han vel ogsaa giftet sig til med sin Hustru, Bodil Kruse Enevoldsdatter. —

Den yngste, Jørgen Friis, f. 1554, arver efter Faderens Død Vadskærgaard, og han er en overmaade energisk og handlekraftig Personlighed, om hvem der kan fortælles adskillige Historier. Disse skal jeg dog ikke komme nærmere ind paa. Enhver gunstig Lejlighed benyttede han til at forøge sit Gods ogsaa paa Lemvig-Egnen, bekvemt beliggende for Hovedgaarden i Tørring. Der lægges ikke Skjul paa, at Jørgen Friis ved flere Lejligheder for at fremme sine Formaal, gik videre end god og prisværdig Snildhed bød.

Flere Retstrætter, som ikke altid fik et heldigt Udfald for ham, fulgte i KølvanDET.

Et Par gode Selvejergaarde, Dusgaard og Stjerneborg i Tørring Sogn tilhørende Kronen, fik han allerede 1585 lagt under Vadskærgaard. Om Stjerneborg berettes forøvrigt, at da Jørgen Friis overtog samme, var den »øde«, »stod tilbage med 6 Aars Landegilde, Stød og Leding«, »hvorfor Selvejerretten var tabt« (Dr. phil. O. Nielsen). — De tre nuværende Tørring-Ejendomme, Nørre Søgaard, Øster Søgaard, Sønder Søgaard, er en Del af forannævnte Stjerneborg. —

En særlig Tjeneste maa Jørgen Friis ved en bestemt Lejlighed have ydet Fædrelandet, idet han 5te Juni 1592 af Kong Kristian d. Fjerde erholder Kongetienden af Tørring Sogn, »indtil videre...« —

Ligesom Faderen Godske Friis var ogsaa Jørgen Friis nærværende ved Hyldingen i Odense 1580.

Den 10. Septbr. 1581 holdt han Bryllup med Anna Ulfeld, Datter af Herremanden Just Ulfeld til Skum-

strup, Østergaard og Mosgaard i Maarslet Sogn, Ning Herred. — Ved dette Giftermaal og ved denne Forbindelse med en rig og betydelig Adelslægt dannedes yderligere Forudsætninger for Fremgang, Magt og Indflydelse.

Som Arv fra Forældrene fik Anna Ulfeld Gaarden Tved i Vonsild Sogn ved Kolding, tillige Hovedgaarden Skumstrup. — Det noget fjerntliggende Gods paa Koldingegnen mageskiftede Jørgen Friis med Herregaarden Favrskov i Sabro Herred, Aarhus Amt. Iøvrigt skriver han sig, ligesom Broderen Laurids, til »Vadsted«. Denne Gaard, som tilfaldt dem i Arv efter Faderen, har de hver haft en Halvpart i. —

De fire Sønner, Jørgen Friis havde sammen med sin Hustru Anna Ulfeld, fik en grundig og solid Uddannelse.

Kong Frederik d. Anden havde i 1586 oprettet Sorø lærde Skole. Hertil sendtes Drengene efterhaanden som de voksede op.

Den ældste, Just Friis, kom til Sorø 1592. Fire Aar senere følger de 3 yngre Brødre: Christoffer, Otto og Niels efter. Opholdet gjaldt 7 Aar og rakte saaledes fra Barnealderen ind over den første vanskelige Ungdomstid.

Men ikke nok hermed. Færdige med Skolen i Sorø sendes de fire Vadskærgaard Sønner til Udlandet Aaret 1603 for i forskellige Lande ved yderligere Studeringer at faa den Uddannelse, som hin Tid fandt nødvendig for den unge Adelsmand.

En sørgelig Begivenhed indtraf paa denne Rejsefærd, idet den næst yngste af Brødrene, Otto Friis, døde det følgende Aar (1604), da de vare naaede frem til Frankrigs Hovedstad.

Om Christoffer Friis berettes, at han 1610—1611 tjente som Hofjunker under Kong Kristian d. Fjerde. Derefter Indkaldelse til Krigstjeneste. — Aaret 1622 købte han den bekendte Salling Herregaard Astrup i Grinderslev Sogn ved Skive. 1648 Tilsigelse til Kong Frederik d. Tredies Kroning, 1650 tilstede ved Hylsdingen. Gift med Vibeke Juel Jensdatter. Han begravedes i Viborg 1657.

Niels Friis, opkaldt efter Oldefaderen, blev født paa Vadskærgaard 9. Okt. 1584. Udenlandsrejserne som han foretog sammen med sine ovenfor nævnte Brødre, gjaldt Landene England, Frankrig, Spanien, Holland og Tyskland.

Efter sin Hjemkomst indkaldtes han til Krigstjeneste 1611 og nævnes som Officer. I Arvepart efter Forældrene faar han de store Herregaarde, Skumstrup og Favrskov.

Ved sit Bryllup 29. Septbr. 1622 med Dorte Gyldenstjerne fra St. Restrup, Aalborg Amt, faar han Tilknytning til den rige og meget betydende Gyldenstjerne-Slægt.

Niels Friis solgte 1624 sin Frues Arvepart i St. Restrup, ligeledes en Arvepart han havde i Hovedgaarden Gudumlund, Aalborg Amt. Ogsaa hans Brødre var Parthavere i sidstnævnte Gaard. Dorte Gyldenstjerne døde 6. Marts 1634. Efter 2½ Aars Forløb 28. Septbr. 1636 indgik Niels Friis nyt Ægteskab med Anne Sandberg, Datter af Ulrik Sandberg til Kvelstrup og Løjstrup i Randers Amt. — 1648 var han nærværende ved Kong Frederik d. 3.s Kroning.

Jørgen Friis naaede den ret høje Alder af 78 Aar, forinden han i 1632 afsluttede sin jordiske Tilværelse. Mange Penge var der sikkert ofret paa Sønnernes Op-

dragelse og videre Uddannelse. Men han oplevede ogsaa at se dem som dygtige, ansete og betydelige Godsejere, hvilket maa have været en Tilfredsstillelse og Glæde for Forældrene paa Vadskærgaard.

JUST FRIIS,

ældste Søn af Jørgen Friis, hvem nu Vadskærgaard gik til, er f. 1582. Hjemkommen fra Udlandet faar han Ansættelse som Regeringsembudsmand, Sekretær i det kgl. danske Kancelli 1610—1614.

Det var ingen daarlig Skole for en vordende Gods-ejer. Her knyttedes Forbindelser med Rigets ledende Mænd, Forbindelser, som paa forskellig Maade kunde have Værdi for en fremadstræbende Adelslæg.

Da Just Friis kom til Roret i sin Fødegård, glemte han ikke Forøgelsen af dennes Hartkorn. I Februar 1634 køber han af Kronen 3 Selvejergaarde, Eskebæk, Lomfarbæk og en anden Tørring-Gaard tilhørende Vestervig Kloster. Syv Aar senere føjer han til 2 andre Gaarde i Sognet og et Bol i Hove, hvorefter Vads-kærgaard med Gods er oppe paa 320 à 325 Tdr. Hartkorn. En Arvepart, Just Friis havde i Herregaarden Gudumlund, solgte han til Mogens Kaas. —

Ligesom Faderen bliver Just Friis en gammel Mand. — Han levede i ugift Stand og er 79 Aar, da han 1661 lukker sine Øjne.

Begge hans yngre Brødre laa forlængst i deres Grave, og Vadskærgaard tilfalder da dissers Sønner, Otto Friis til Astrup og Mogens Friis til Favrskov.

MOGENS FRIIS

Interessentskabet mellem de to Slægtninge blev dog af ganske kort Varighed, thi 5. Januar 1662 faar den

rige Mogens Friis tilskødet Fætteren Ottos Halvpart i Vadskærgaard og bliver saaledes Eneejer af samme.

Forinden vi nu gaar videre med at kaste Streiflys over den gamle Hovedgaards Historie gennem Tiderne, vil det være paa sin Plads at omtale Mogens Friis lidt nærmere, dels fordi han danner Afslutningen paa den Række Friis'er, der gennem halvandet Aarhundrede sad som Vadskærgaards Ejere, men ogsaa fordi det bør bringes i Erindring for nulevende Slægter, at naar vi hertillands gennem 250 Aar hørte og læste om Greverne Frijs, om Grevskabet Frijsenborg som den største danske Godsbesiddelse, set paa al den Rigdom, Magt og Indflydelse, der udstraalede fra det kendte Adelsslot, saa er Tørring Sogn ved Lemvig denne jordiske Glans og Herligheds Udspring. —

Mogens Friis blev født 7. Septbr. 1623 paa Herregaarden Skumstrup, Maarslet Sogn, Søn af ovennævnte Niels Friis i dennes første Ægteskab med Dorte Gyldenstjerne.

Efter et Par Aars Ophold hos den lærde Holger Rosenkrantz, Rosenholm, begynder han 11 Aar gl. en syvaarig Skoletid paa Herlufsholm. Da han sluttede denne, venter det ny Ridder-Akademi i Sorø ham med et halvandet Aars Kursus.

Derefter gik hans Vej ligesom i sin Tid Faderen og Farbrødrene til Udlandet for yderligere Studeringer, og 1643 indskreves Mogens Friis ved det berømte Universitet i Leyden i Holland.

Herfra blev han hjemkaldt efter et Aars Forløb, grundet paa Krigsforholdene i Fædrelandet. Fra 1644—1646 gør han Tjeneste som Sekretær i det kgl. danske Kancelli, og da Sverige og Danmark 1645 underhandlede om Fredsbetingelserne i Brømsebro, er den

unge Mogens Friis medvirkende ved Forhandlingerne.

Atter rejser han udenlands for at optage de afbrudte Studeringer. Denne Gang gjaldt det Paris, hvor han tilbragte Aarene 1647—1648.

Efter sin kloge og fremragende Faders Niels Friis's Død 1651 bliver Mogens Friis i en Alder af 28 Aar Godsejer. Hvad Faderen havde paabegyndt af yderlige Godskøb og Mageskifter med usædvanligt Fremsyn og Initiativ fortsætter Sønnen i et Tempo, der søgte sin Lige indenfor Samtidens Adels- og Gods-ejerstand.

Den 5. Septbr. 1652 holdt Mogens Friis Bryllup i Frue Kirke, København, med Anne Sehested, Datter af ovennævnte Rigskansler Chr. Thomesen Sehested og Hustru, Mette Rosenkrantz. Slig Forbindelse med to af Rigets fornemste og betydende Adelsslægter maatte endmere befæste hans Stilling.

Mogens Friis blev da ogsaa en Mand, Kong Frederik d. Tredie og hans Regering ikke kunde undgaa at lægge Mærke til. Vigtige diplomatiske Sendelser til Udlandet blev ham overdraget, og han erholder forskellige Forleninger i det sydlige Norge. 1656 Udnævnelse til Landkommissarius og Aaret efter kgl. Rentemester (svarende til vore Dages Finansminister) med Sæde i Skatkammerkollegiet.

Svenskekrigen 1657—1658—1659 skaffede Mogens Friis meget Arbejde. Han fungerede som Generalkommissarius for de forenede danske og polsk brandenburgske Tropper, var ogsaa Proviantkommissær. —

Da Fredsforhandlingerne kom i Gang, var han en af de selvskrevne Forhandlere ved disse. For at Bornholms Udlevering til Danmark kunde finde Sted, fastsattes i Traktaten, at Sverige bl. a. skulde have 8500

Tdr. Gods i Skaane. Medens disse Underhandlinger stod paa, mistede Mogens Friis 1661 sin Hustru, Anne Sehested. — Hun efterlod ham i Arv meget skaansk Jordegods, hvilket saa blev tilbudt Regeringen mod Vederlag i Danmark i Form af Krongods.

En Række store Godser beliggende i flere Amter i Østjylland kom ved denne Lejlighed i Mogens Friis' Hænder.

Favrskov og Skumstrup m. m. havde han i Forvejen. — Nu kom nogle Aar, da han satte Kraft ind paa Mageskifter og Afrunding af sine Godser, dels ved Salg, dels ved nye Køb, faa gjort Komplekset til en smuk og velafstemt Helhed.

Hovedgaardene Skumstrup og Mosgaard i Maarset Sogn sælges til Hollænderen, Bankieren Gabriel Marselis, og hvormed fulgte 125 Bol og Gaarde, 2 Møller, 32 Huse, 1391 Tdr. Hartkorn ialt. Heraf oprettede Køberen Baroniet »Vilhelmsborg«.

Og af store Godser købte Mogens Friis bl. a. Bolser, Jernit, Hagsholm, Lyngballegaard.

Vadskærgaard med Gods mageskifter han med Herregaarden Kollerup i Hadbjerg Sogn, Randers Amt. — Kollerup tilhørte den i 1660 afdøde Rigsadmiral Ove Gjeddes Arvinger.

Finansministeren stod nu som en af Landets mægtigste og største Godsejere.

Som en Fortsættelse af sine norske Forleninger udnævnes Mogens Friis 1664 til Amtmand over Lister og Mandal Amter. —

I Aaret 1671 ophøjes Mogens Friis i Grevestanden, bliver hvid Ridder og Geheimeraad. Den 6. April 1672 underskrev Kong Kristian d. Femte Erektionspatent til Grev Mogens Friis, ifølge hvilket Grev

skabet Frijsenborg er oprettet med 3001 Tdr. Hartkorn, Baroniet Frijsenvold med 1012 Tdr. Hartkorn.

Med Henblik paa det Værk han havde skabt, skriver Mogens Frijs til sin nære Ven og fortrolige Rigskansleren P. Griffenfeldt: »Et anseeligt Stykke Gods og saa vel samlet, at ingen af alle Greverne her i Riget mig det enten før heller efter haver gjort, heller mulig skal gjøre«. —

Denne med saa overlegen Dygtighed og Vidsyn samlede Godsbesiddelse, som fik Hovedgaarden Jerunit i Hammel Sogn til Centrum, hvor Frijsenborg Slot opbyggedes, udvidedes og forøgedes af Greve Mogens Frijs' Efterkommere, saa Grevskabet paa sit højeste Stade omfattede 8 □ Mile, en Godsmængde af 8000 Tdr. Hartkorn, der spændte fra Randers-Egnen til Vejle Fjord. —

Som yderligere Led paa Ærens og Magtens Trappestige blev Mogens Frijs Stiftamtmand over Aarhus Stift og Assessor i Højesteret. —

Et Aars Tid efter sin første Hustrus, Anne Sehesteds Død, holdt han Bryllup med Anne Marie von Offenberg fra Lykkesholm paa Fyn. —

De rige Evner, den store Kundskabsfylde, som fornedes med Overblik og skarp Tankeklarhed, gjorde Grev Mogens Frijs til en af sin Tids mest fremstaaende Personligheder.

Medens han saaledes stod paa Livets Middags-højde, omgivet af Rigdom, Magt, menneskelig Lykke og Ære, som kun bliver ganske enkelte beskaaren, vaklede det ellers saa stærke Helbred, og i en Alder af kun 51 Aar lukkede han sine Øjne i Døden 9. Juli 1675 i den Gaard, han ejede i Danmarks Hovedstad. I Trinitatis Kirkes Kor staar hans Sarkofag. Enken,

Grevinde Anne Marie Frijs, rejste ham her et prægtigt Epitaphium.

Kongen købte den store Bogsamling, han efterlod sig, til det kongelige Bibliotek.

I det Testamente, Mogens Frijs opsatte kort før sin Død, takker han Griffenfeldt, fordi denne havde staaet ham bi ved forskellige Lejligheder, navnlig ogsaa med Hensyn til Grevskabet Frijsenborgs Oprettelse.

Det er værd at lægge Mærke til, at kun otte Maanedere efter Grev Frijs' Død, ser vi Ulrik Gyldenløve, Fr. Ahlefeldt, Generalløjtnant Arensdorff danne et Komplot, der formaaede Kong Kristian d. Femte til at styrte Griffenfeldt, hvorved fremkaldtes en af de mørkeste, mest skæbnesvangre Tragedier i Danmarks nyere Historie. —

Sandsynligheden taler for, at om Grev Mogens Frijs endnu havde levet og set dette afskyelige Rænkespil opført mod sin trofaste Ven, da vilde Ulykken være undgaaet. Greven til Frijsenborg vilde, sammen med de mange formaaende Mænd i Landet, han havde Føling med, have sat stærke Kræfter i Bevægelse for at modarbejde og tilintetgøre slig Niddingsdaad og derved frelst den kloge Rigskansler og Danmark med fra Skammen og Forsmædelsen, — en Skam og Forsmædelse, som saa alvorstungt fik Udtryk i de kendte Verslinier om Kong Kristian d. Femte:

»Da den ædle Grif han stækked,
Han sin egen Vinge knækked«. —

Lad ovenanførte korte Mineruner, her er tegnet af én af Vadskærgaards fordums Ejermænd, da staa som et ikke uvæsentligt Led i den gamle Hovedgaards Saga, et Vidnesbyrd om, at der var Dage, hvor én af

dens Besiddere hørte til det Faatal, der fandt Plads mellem Høvdinge, hvis Navn lyste over hele det danske Rige paa Ærens og Magtens gyldne, men ansvarsfyldte Tinder. —

KNUD GJEDDE

Blandt den afdøde Rigsadmiral Ove Gjeddes Arvinger blev Sønnen Knud Gjedde den, der ved Mageskiftet med Mogens Friis, Aaret 1663, erholdt Vads-kærgaard. Navnet Gjedde repræsenterede en gammel kendt Adelslægt, der talte Medlemmer saavel i Sverige som Danmark. Knud Gjeddes Fader, Rigsadmiralen, blev i en ung Alder Anfører for en Flaade, som Kong Christian d. Fjerde sendte til Ostindien. Ove Gjedde fik for den danske Krones Regning Købet af Handelskolonien Trankebar i Stand, sikrede denne og lagde Grunden til en Kirke dersteds. Han var Medlem af det Firemands-Rigsraad, der styrede Riget efter Kristian d. Fjerdes Død ind til Kong Frederik d. Tredjes Kroning.

Saaledes var det da en meget fremragende Mandes Søn, der fik Vads-kærgaard i Eje.

Knud Gjedde havde Tilknytning til Hardsyssel derved, at hans første Hustru Ide Sofie Bjelke var en Datter af Geheimeraad Ove Bjelke til Nørre Vosborg.

Ligesom Faderen paa sin Tid, blev ogsaa Knud Gjedde kgl. Embedsmand i Norge, idet han 1669 udnævntes til Amtmand over Nordlandene og Vardøhus Amt. Aaret 1686 forflyttedes han til Danmark og bliver Amtmand for Silkeborg og Mariager Amter.

Virksomheden i Statens Tjeneste lagde formentlig saaledes Beslag paa Knud Gjedde, at der ikke kunde

ofres videre Tid paa Vadskærgaard. Af denne Grund var Gaarden forpagtet ud.

Rasmus Andersen, der senere blev Amtsskriver ved Lundenæs og Bøvling Amter, er den første af Gjeddes Forpagtere, vi hører om. —

Senere følger Mogens Sørensen, som nævnes 1669 og døde paa Vadskærgaard 1676. Om hans Begravelse fortæller Dr. phil. O. Nielsen i »Skodborg Vandfuld Herreder«, S. 348: »11. Maj 1676 blev sal. Mogens Sørensen, Forpagter paa Vadskærgaard, som døde 29 Aprilis, hæderligen begravet i Tørring Kirke anno ætatis 35.

Præsterne og Gejstlige, som hannem gelejdede til sit Sovekammer vare efterfølgende: Hr. Povl i Sjørring, Hr. Jens Andersen i Visby, hans Svogre, Hr. Lavrids i Vandborg, Hr. Jens i Hove, Hr. Jens Jegind udi Lemvig, Hr. Peder i Dybæk (Dybe), Hr. Lavrids Hygum, Hr. Mads Jensen i Engbjerg, Peder Jensen i Hygum, Rector Scolæ Lemvicensis og Lavrids Trane, Collega. Verdslige: Rasmus Andersen, Amtsskriver ved Bøvling og Lundenæs Amter, Lavrids Søndervang, Borgmester Peder Oluffsen Damstrøm i Lemvig, Lavrids Hansen i Ulborg, Lavrids Herup etc.«.

Det er ret bemærkelsesværdig, at endog to Præster fra Thyland er til Stede ved denne Jordefærd. —

Den tredie Forpagter i Knud Gjeddes Ejertid er Laurids Jensen, som 21. Septbr. 1679 holdt Bryllup med ovennævnte Mogens Sørensens Enke, Apolline Andersdatter. Forpagtningsafgiften, der svaredes af Vadskærgaard, udgjorde efter foreliggende Oplysninger ca. 60 Rdl. aarlig. Besætningen paa Gaarden anføres 1676 at være: 44 Øxne, 10 Køer, 4 Heste, 2 Kalve, 10 Faar og 3 Svin, samt 11 Ildsteder. Som

hørende til Vadskærgaard nævnes 1683: Eskebæk, Tranhøj, Ravnhøj, Kandbjerg, Grønhøj, Langbjerg, Bratbjerg, Tornhøj, Pinbjerg.

Knud Gjedde sad økonomisk haardt i det, optog Laan og udstedte Pantebreve, saa paa denne, saa paa hin Gaard af Fæstegodset. Det hændte derfor i hans Tid, at Vadskærgaard ikke altid var i komplet Stand og kom under de 200 Tdr. Hartkorn, der betingede Skattefrihed for Hovedgaarden.

En Søstersøn, Amtmand Ove Lange i Norge, fik Pant i Vadskærgaard, Dusgaard, Søgaard, Eskebæk, Nør Vedkær, Lomfarbæk for et Laan paa 800 Rdl. —

Denne Sum blev ikke fra Knud Gjeddes Side afviklet efter Kontrakten. Og da andre Kreditorer om trent samtidig søgte at gøre deres Krav og Ret gældende, fandt Ove Lange Anledning til at lade sig Vadskærgaard m. v. udlægge som ufyldstgjort Pant haver i Aaret 1691. — Vist meget nødigt foretog han dette Skridt overfor Morbroderen, sin ældre Embeds kollega, men der har vel ikke været anden Udvej, om Pengene skulde reddes. Knud Gjeddes første Hustru, Ide Bjelke, døde 20. Septbr. 1665. Den 4. Juni 1671 indgik han nyt Ægteskab med Helene Kathrine Kaas.

Sjælden boede Familien Gjedde paa Vadskærgaard, men at det skete, ses af, at Fru Helene Gjedde og Datteren Ide Sofie, der siden blev gift med Etatsraad Ole Krabbe til Damsgaard i Ferring Sogn, stod Fadderere ved en Barnedaab i Eskebæk.

Tiderne har atter bedret sig for Knud Gjedde, thi 1697 køber han Hovedgaarden Hastrup i Thyregod med Tiender og Gods, ialt 201 Tdr. Hartkorn, for 10,200 Rdl., og her boede han til sin Død 1707. Begravelsen skete fra Thyregod Kirke. —

OVE LANGE,

der efterfulgte Knud Gjedde som Ejer af Vadskærgaard blev født i København 7. April 1648, Søn af Niels Lange (Vaaben: 3 Roser) og Mette Ovesdatter. Ved Godsbesiddelser og Embeder var Familien knyttet til Norge, men oprindelig var Herregaarden Kjærgaard, Hunderup Sogn ved Ribe, Langernes gamle Slægtsgaard. —

I en Alder af kun 27 Aar blev Ove Lange 1675 Amtmand over Egger Len i Kristiania Stift. Antagelig tilfalden ham som Arv, ejede han en betydelig norsk Herregaard, Falkenstein, der var gammel adelig Sædegaard. Hans første Hustru, Abigael Kristoffersdatter Adelheim, omkom under Operahusets Brand i København den 15. April 1689, Et haardt Slag maa det have været for Ove Lange at se sin Frue lide en saa grusom Død uden at være i Stand til at forhindre det skete. —

Et Par Aar efter denne Ulykke indgaar den norske Amtmand nyt Ægteskab med Frederikke Amalie Pentz fra Astrup ved Hjørring. — Paa Herregaarden Bangsbo ved Frederikshavn menes det, at han stiftede Bekendtskab med hende, idet Søsteren Inger Kirstine Pentz var gift med Henrik Bille, der ejede denne Gaard. Her var Ove Lange sikkert ofte paa Gæstebesøg under sine Rejser mellem Danmark og Norge.

Forpagteren paa Bangsbo, Kristen Andersen, er ogsaa bleven kendt med Amtmand Lange, de kommer nemlig i Underhandling om, at førstnævnte skal købe Vadskærgaard.

Den 15. Septbr. 1692 bliver Købekontrakt oprettet, hvorefter følgende Gods overdrages til Kristen Andersen, alt efter ny Matrikel af 1688:

Vadskærgaard Hovedgaard skyldsæt til Hartkorn:
20 Td., 6 Skp., 3 Fdk., 1 Alb.

Søgaard: 12 Tdr., 4 Skp., 2 Alb.

Dusgaard: 8 Tdr., 3 Fdk., 2 Alb.

Lomfarbæk: 3 Tdr., 4 Skp., 1 Alb. og 6 Tdr., 3 Fdk.

Eskebæk: 8 Tdr., 4 Skp., 3 Fdk., 1½ Alb.

Nør Vedkær: 6 Tdr., 5 Skp., 2 Fdk.

Sejberg: 6 Tdr., 6 Skp., 2 Fdk., 1 Alb.

Sønder Vedkær: 6 Tdr., 3 Skp., 2 Fdk.

Desuden en halv Snes Gadehuse paa Gaardens og Godsets Grund.

Dette blev ialt 79 Tdr., 5 Skp., 2½ Alb. Hartkorn.

Prisen for hver Td. Hartkorn noteredes til 23 Rdl.

Samlet Købesum 1831 Rdl., 5 Mark, 13½ Skill.

Desuden fik Ove Lange, oveni Handelen, som man siger, en god Hest af Kristen Andersens Besætning paa Bangsbo.

En ringe Pris, ogsaa i hine Dage, for Jordegods, der i Bonitet maa henregnes til Danmarks bedste, hvad Takstklasse angaar. — Nogen Betydning ved Prisansættelsen har det haft, at Vadskærgaard paa her nævnte Tidspunkt var ukomplet; Hovedgaarden manglede sin Skattefrihed.

Men iøvrigt var Landet inde i en økonomisk Nedgangsperiode efter de kostbare og tabgivende Krige med Sverige, hvilke bragte Forstyrrelser paa mange Omraader. Staten søgte at tilfredsstille sine Kreditorer ved at udlægge Krongods i Stedet for Penge. Før 1660 omfattede Krongodset 56 % af Fæstegaardene. Aaret 1691 fastsatte Statsstyrelsen en Pris af 50 Rdl. pr. Td. Hartkorn for komplet Hovedgaard med Skattefrihed. Bøndergods med fuld Besætning 40 Rdl. pr. Td. Hartkorn, »Øde Gods« 10 Rdl. pr. Td. Hartkorn.

korn. Og disse Priser var nærmest relativ høje, alt taget i Betragtning.

KRISTEN ANDERSEN

Den 29-aarige Periode, de to forannævnte Amtsmænd havde Vadskærgaard, maa betegnes som Tilbagegangens, set fra hin Tids Standpunkt.

Med Vendelboen Kristen Andersen kommer en Driftsherre til Gaard og Gods, som magter sine Ting og véd, hvorledes det hele skal gribes an for at gaa godt. Ikke ret længe efter Ankomsten, ser vi ham i fuld Aktivitet med at faa Godset forøget, stræbe efter at naa Maalet, der var Godsejerens, faa den komplette Herregaard frem.

Først indløses $\frac{1}{6}$ 1697 en Del Gods, 48 Tdr. Hartkorn, som i sin Tid var overtaget af en af Knud Gjeddes Kreditorer, beliggende i Hovedgaardens umiddelbare Nærhed, mest i Tørring, Resten i Hygom Sogn. Slig Indløsningsret hjemledes i Danske Lovs 5.—3.—22. — Kristen Andersen maatte herfor betale 2238 Rdl., 2 Mark, 4 Sk. Derefter køber han af Præsten Chr. Fich paa Fyn Kvistgaard i Hygom Sogn, godt 9 Tdr. Hartkorn. Endvidere den mere fjerntliggende Birkildgaard i Asp Sogn af Knud Gjedde, samt andet Gods fra forskellige. Den sidste Gaard erhvervedes ved Skøde af 31. Marts 1700. En samlet Godsmængde, Hovedgården indbefattet, paa 180 Tdr. Hartkorn naaedes; men saa kom Døden og satte Punktum for den dygtige og energiske Godsejers virksomme Liv og Stræben. Da Skødet paa Vadskærgaard først blev tinglæst 11. Nov. 1693, og da Kristen Andersen jo skulde have afviklet sine Forpagterforhold paa Bangsbo, hvilket altsammen tog

Tid, har han næppe kunnet bosætte sig i Tørring før omkring Nvtaar 1694. —

Saaledes blev det da kun en godt 6-aaarig Periode, han fik Lov til at virke paa Vadskærgaard. —

De 180 Tdr. Hartkorn, Kristen Andersen raadede over ved sin Død, menes at have en betalt Værdi af 5800 Rdl., eller 32 Rdl. pr. Td. Hartkorn, svarende til 21,200 Kroner Metalværdi. Efter Penges Værdi omkring Aar 1900 = 60,000 Kroner. Alt var betalt, saaledes at der ikke hvilede mindste Gæld paa Gaard og Gods.

Kristen Andersen var gift med Mette Christensdatter (Lemvig), og det formodes, at hun enten var barnfødt i Lemvig, eller at hendes Familie stammede derfra. —

Medens de endnu boede paa Bangsbo, var Kristen Andersen og Hustrus eneste Datter og Livsarving, Anne Marie, i en Alder af 18 Aar bleven gift med Sognepræst Jakob Lauridsen Holm til Saltum og Hune Menigheder i Vendsyssel.

Denne Svigersøn, som foruden at være Præst ogsaa var en dygtig Landmand, træder straks til som Raadgiver for sin Svigermoder paa Vadskærgaard.

Formentlig kun en Maaned efter Kristen Andersens Begravelse faar den endnu ukomplette Herregaard en god Forøgelse ved Tørring og Heldum Kirker med Tiender og Kirkegods, hvilket vistnok repræsenterede lige ved 30 Tdr. Hartkorn.

Da Sælgeren, den hidtilværende Ejer af samme, er Godsejer Sten Bille til Burholt i Øster Brønderslev Sogn, Hjørring Amt (i Kristen Andersens Forpagtningstid Medejer af Bangsbo), er det en selvfølgelig Ting, at Pastor Holm har været virksom for denne Handels

Afslutning. Ejerinden af Vadskærgaard fik Skøde paa ovennævnte Nyerhvervelse 28. Juni 1700.

I Oktober Maaned samme Aar er Fru Mette paa et længere Besøg hos Datteren og Svigersønnen i Saltum Præstegaard. — Hidtil havde der sikkert hersket et godt Forhold mellem disse saa nær beslægtede Mennesker. Det store Tab, de nylig havde lidt ved Mandens, Faderens og Svigerfaderens uventede Død, skulde yderligere være et sammenbindende Moment, hvor mange skønne Fællesminder og smukke Træk om den saa virksomme Godsejer nok kunde fremkalde taknemlige Følelser i den snevre Familiekreds.

Men desværre bliver Pastor Holm Aarsag til, at der indtræder en Ændring i det venskabelige og hjertelige Forhold mellem ham og Svigermoderen.

Medens Fru Mette opholder sig i Præstegaarden udfærdiges et Dokument med de nødvendige Underskrifter og Vitterlighedsvidner, der tinglæses paa Viborg Landsting d. 4. Nov. 1700, hvorved Kristen Andersens Enke fraskrev sig al Ret til Vadskærgaard og Gods med alle Herligheder, dog saalænge Fru Mette sad Enke, havde hun Bestyrelsen og tildels ogsaa Indtægterne af samme. Et ret indviklet Dokument, der i Helhed var til Gavn for de Saltum Præstefolk; thi det centrale Punkt i samme var, at den hidtilværende Ejerinde berøvedes den gode værdifulde Ejendom, som var tilfalden hende med Lands Lov og Ret.

Det vil føre for vidt her at gengive det ret kunstige Papirs Indhold, men her skal nævnes nogle Sætninger, ogsaa for at se Navnene paa de Fæstegaarde, der ved den Tid hørte til Godset:

»Saasom min salig Mand, velfornemme seignr. Kristen Andersen og jeg hans Efterladte Mette Kristens»

datter residerende paa Vadskærgaard hermed for alle vitterligt gør, at jeg af moderlig Kærlighed, fri Vilje og velberaad Hu haver givet og skødet min Svoger (Svigersøn) Hr. Jacob Lauridsen Holm, Sognepræst for Saltum og Hune Menigheder og hans Hustru, Anne Maria Kristensdatter, min eneste Datter og Barn og deres Arvinger al min Hovedlod i Vadskærgaard og alt tilliggende Jordegods, som min salig Mand Kristen Andersen haver købt og betalt, som er:

Vadskærgaard med sin Bygning

Søgaard, Dusgaard, Vesterlomfarbæk, Eskebæk, Nør Vedkær, Sejberg, Sønder Vedkær, Østerlomfarbæk, Krasborg, Lindsprog, Sig, Hummersgaard, Polberg, St. Sønder Kokholm, Nør Kokholm, Halgaard, Kamersgaard, Kvistgaard, Vester Vem, Tørring Mae, Kallesø, Gamsmark, Birkelgaard, Raadsgaard, Lovmandsgaard, 1 Bol i Balleby, 1 Bol i Ølby, 1 Bol i Trans, Højland Snab, Anparten i Østergaard og Katkjær.

Alle disse Gaarde, Bol, Gadehuse lige efter Skørdernes videre Formelding og klare Oplysning beregnet i Hartkorn efter ny Matrikkel ohngefær 180 Tdr. Hartkorn

At jeg saaledes har givet og giver min Svoger (Svigersøn) og Datter og deres Arvinger al min Lod og Del i Vadskærgaard og alt dets Tilliggende formeldte Jordegods til visse Ejendom, vidner jeg her med egen Haand og med Segl stadfæster og vensligen ombedet velædle Hr. Oberstløjtnant Claude og seignr. Povl Lavridsen paa Hammelse med mig til Vitterlighed at underskrive, samt hans gode Nabo seignr. Mogens Torbensen og min Svoger Hr. Jakob som min Laugværge baade til Vitterlighed og Stadfæstelse.

Saltum Præstegaard, d. 21. Oktober anno 1700.

(Underskrifter).

Pastor Holm har ved denne Lejlighed haft Brug for al sin Veltalenheds Snille, men Broderen Povl Lauridsen, Hammelmose, og de andre, Præsten nærs- staaende Personligheder, har vel ogsaa været ham be- hjælpelige ved at faa det for Enkefru Mette Andersen saa skæbnesvangre Resultat frem, som foran er be- skrevet.

Da hun kommer hjem til Vadskærgaard fra den lange Rejse og faar talt ud med sine Venner om Sa- gen, falder der ligesom Skel fra hendes Øjne. Den koldt beregnende Svigersons Adfærd kan ikke andet end have gjort et pinligt og smerteligt Indtryk paa den ensomme Kvinde. Hun saa sig svigtet og forraadt af sine egne, dem der ved Familieskabets Baand stod hende nærmest her i Livet.

Det første Fru Mette gør, er at faa en anden Laug- væрге. Valget falder paa Lukas Andersen Nors til Kappel i Nørre Lem Sogn.

Der skrives nu med den nye Laugværges Bistand et Dokument, dateret 23. Nov. 1700, der fuldstændig omstøder, hvad Jakob Holm har ladet tinglæse 4. Nov. s. A. vedrørende Ejendomsretten til Vadskær- gaard og Gods. —

Dette Dokument tinglæses paa Landstinget i Vi- borg 2. Dec. 1700 og har følgende indledende og me- get sigende Bemærkninger:

Højædle Hr. Justitsraad og Landsdommer!

»Som min Svigersøn Hr. Jakob Lauridsen Holm,
 »Sognepræst til Saltum med dets Anneks i Vendsys-
 »sel haver tilbragt sig et Skrift, som han vil kalde et
 »Gavebrev og derefter tilegne sig Vadskærgaard og
 »tilliggende Bøndergods han alene skulde efter-
 »trage under saadant Skin at ville tilbringe sig mine

»Midler, og jeg i saa Maader af hans Haand ikkun
 »nyde et Naadebrød o. s. v. At denne min Pro^s
 »test i Retten maatte læses og paaskrives« o. s. v.

Vadskærgaard, d. 23. November anno 1700.

Mette sl. Kristen Andersens Efterleverske.

Efter Enkens Andragende underskriver jeg under^s
 skrevne som af Højøvrighed til hendes Laugværge
 anordnede er,

Kabbel ut supra. Lukas Andersen Nors. —

Saavel Jakob Holm som hans Venner, der stod ham
 bi med »Gavebrevets« Oprettelse, har formentlig følt
 sig mindre vel tilmode, da de erfarede denne Fru
 Mettes Hilsen via Viborg Landsting.

Man skulde jo mene, at den Saltum Præst nu var
 falden til Ro i Henseende til at blive Herre til Vads^s
 kærgaard i Utide. Men dette var dog ingenlunde Til^s
 fældet.

Den 26. Sept. 1703 stod der Bryllup paa Vadskær^s
 gaard, idet Ejerinden, Kristen Andersens Enke, gifter
 sig med Byfoged i Lemvig, Herredsfoged i Skod^s
 borg^sVandfuld Herreder Peder Terkelsen Schmidt.
 Et Par Maaneder i Forvejen ²⁰/₇ holdtes Samfrænde^s
 skifte, hvorved Fru Mette overdrog Hovedgaard og
 tilliggende Gods til Datteren og sin Svigersøn Jacob
 Holm mod nogle relativ smaa kontante aarlige Ydel^s
 ser, saalænge hun levede. Særskilt skulde Jacob Holm
 betale hende for Boets Obligationer, Tørring og Hel^s
 dum Kirker, med Tiender og Gods, 2000 Rdl. Be^s
 sætningen paa Vadskærgaard deltes mellem begge
 Parter efter nærmere Overenskomst.

Det synes, som Fru Mette og hendes anden Mand,
 Herredsfogden, halvvejs er bleven tvungen af den

myndige Præst og Svigersøn til at flytte ud af den gamle Herregaard. — Hvad havde været rimeligere, end de vare blevne boende dèr, beholdt Ejendoms men samtidig med en kontant Udbetaling som Fæds renearv til Præstefolkene i Saltum.

Herredsfoged Schmidt og hans Hustru købte en Part i Gaarden Sodborg i Rom Sogn. Her boede de til deres Død, der indtraf for Fru Mettes Vedkom mende i 1711 og hendes Mands i 1722.

JACOB LAURIDSEN HOLM,

der nu havde naet Maalet for sine Bestræbelser, at blive Ejer af Vadskærgaard, er født 1660 paa Øen Gjøl i Hjørring Amt, Søn af Sognepræst Laurids Povlsen og Hustru Mette Sørensdatter Bhie. Moderen havde tidligere været gift med den afdøde For mand i Embedet Niels Pedersen Bjerregaard. Hun medbragte fra sit første Ægteskab nogle Børn, der blandt den senere saa bekendte Borgmester Enevold Berregaard Thisted, der bl. a. blev Ejer af Hoved gaarden Kølbygaard, Hundstrup Sogn, og optoges i Adelsstanden.

Halvparten af Øster Paakjær i Hygom var 1701 købt til Vadskærgaard. Efter at nu Jacob Holm 1703 har fast Grund under Fødderne, føjes hurtig en Række gode Fæstegaarde til det i Forvejen ikke ubetydelige Antal. —

Før der skrives 1704 faar han tinglæst 7 Skøder paa forskelligt Gods i de nærliggende Sogne, Hy gom, Engbjerg, Lomborg, Dybe. I Nørre Nissum den betydelige Gaard Byskov, fra sin Fætter, Præsten Niels Pedersen Bhie i Hygom, Gaardene Ellermose og Brændgaard, sidstnævnte i Vandborg Sogn. —

Senere hen erhvervede Jacob Holm en Del Rytter-gods nær Vadskærgaard, deriblandt Gaarden Ager-skov i Hygom Sogn. Tilvæksten af Fæstegods i hans Ejertid ligger omkring 65 Tdr. Hartkorn.

Selv om Jacob Holm havde sit Embede og sin stadige Bopæl i Saltum Sogn, har han sikkert ofte gjort Rejser til Lemvig-Eggen og haft godt Haand i Hanke med sin Gaard og Godsets Drift. Det kan ikke konstateres, at der i hans Tid var Forpagter, derimod nævnes en Fuldmægtig Thomas Klemesen.

Den gejstlige Godsejer var en Mand, der overkom meget. Foruden sin Præstegaard havde han fra 1705 en Proprietærgaard, Vestrupgaard (12 Tdr. Hartkorn) i Saltum Sogn.

Embedsgerningen som Præst og Sjælesørger for de to Menigheder har jo ogsaa krævet sit af Tid og Kræfter.

Af Jacob Holms Helbrødre blev den ældste Niels Berregaard Købmand i Aalborg og tillige Ejer af Hovedgaarden Birkumgaard i Gjøl Sogn, den anden Povl Lauridsen, nævnt foran som Vitterlighedsvidne, Forpagter paa Herregaarden Hammelse i Vrensted Sogn.

Ved at overtage Vadskærgaard og Gods paa saa fordelagtige Vilkaar, som Tilfældet var, maatte Jacob Holm med den sjældne Dygtighed, han var forlenet med, gaa fremad i Velstand. Da Svigermoderen Fru Mette Schmidt allerede døde 1711, ophørte ogsaa dermed den hende tillagte fastsatte aarlige Ydelse paa 200 Rdl.

Tidlig paa Foraaret 1717 indtræffer Jacob Holms Død. Han blev kun 56 Aar gammel. Begravelsen fandt Sted fra Saltum Præstegaard 31. Marts s. A..

og hans Enke Anne Marie Kristensdatter bliver saa Arvtager til det Gods, som saavel hendes Fader og senere hendes Mand havde sat saa meget ind paa at komplettere og samle. —

Der blev 6 Børn i Ægteskabet, hvoraf de tre døde som smaa. — De overlevende vare:

Jacob Holm, f. $\frac{3}{10}$ 1698, i Aaret 1734 udnævntes han til Sognepræst for Jerslev og Vester Brønderslev. Mette Holm, f. 14. Nov. 1699, gift 14. Juni 1719 med Herredsfoged Rasmus Jørgensen, Nykøbing Mors. Kristen Holm, f. 1701, d. i Nykøbing Mors 1725.

Sammen med Børnenes Formyndere tog den rige Enkefrue Beslutning om Arveskifte. Boets Formue vurderedes og opgjordes til 16,000 Rdl., hvoraf Børnene fik hver 2000 Rdl. Der var saaledes 10,000 Rdl. i Behold til Præster og Godsejerenken.

Under Skiftet oplystes, at der paa Vadskærgaard Sommeren 1717 indhøstedes 40 Læs Vinterrug (vurderet til 53 Rdl., 2 Mark), 80 Læs Byg (80 Rdl.), 200 Læs Havre (100 Rdl.).

Vadskærgaard med Gods opgøres til 284½ Td. Hartkorn, hvilket betyder en Forøgelse af godt 200 Tdr. Hartkorn siden Kristen Andersen i 1693 købte den af Ove Lange.

Kort efter, at det betydelige Bo var opgjort og Skifte foretaget, solgte Jacob Holms Enke Vestrupgaard. Man mener, det var hendes Agt at tage fremtidigt Ophold paa den Svogeren Niels Berregaard tilhørende Birkumgaard, men under Flytningsforberedelserne fra Saltum Præstegaard sluttede hun sit Jordeliv i en Alder af 43 Aar. Begravelsen fandt Sted 20. April 1718.

Det var et haardt Slag for de tre ganske unge Sø-

skende saaledes i Løbet af et Aar at miste begge deres Forældre, se Barndomshjemmet opløst for selv at gaa ind under Ansvarrets Byrder.

Men Faderens dygtige og indflydelsesrige Brødre, hvoriblandt ogsaa fandtes Formynderne, har rimeligvis ordnet alt paa bedste Maade, ogsaa med Hensyn til Driften af Vadskærgaard for de 3 selvskrevne Avringer.

I 4 Aar ejer de nu Gaard og Gods i Fællesskab. Imidlertid havde Søsteren Mette Holm 14. Juni 1719 holdt Bryllup med ovennævnte Herredsfoged Rasmus Jørgensen, Nykøbing Mors, og da han var en stærk godsinteresseret Mand, faar han Lyst til at blive Ejer af Vadskærgaard. Han forhandler med sine to Svogre om Sagen, og i 1722 udbetaler han kontante Pengesummer for disses $\frac{2}{3}$ Parter i Godset, som derefter tilskødes:

RASMUS JØRGENSEN

For at præstere den selvfølgelig ret betydelige Udbetaling, som Overtagelsen af Vadskærgaard androg, maatte Herredsfoged Jørgensen stifte forskellige Laan. En af hans Kreditorer blev Generalmajor Christian Frederik Levetzau til St. Restrup i Aalborg Amt, der anbragte en Prioritet paa 6000 Rdl. og 1000 Rdl. Kurant.

Uagtet sin vel ret store Embedsvirksomhed spekulerede Rasmus Jørgensen i Køb og Salg af Landejendomme i ikke ringe Maalestok og optraadte ogsaa som Skibsreder. En Tid var han saaledes Ejer af Hovedgaarden Frøslevgaard sammen med andet Gods paa Morsø, ialt ca. 350 Tdr. Hartkorn. Dertil kom 50 Tdr. Hartkorn paa Thy. Herredsfogden di-

sponerede over ca. 700 Tdr. Hartkorn, da han havde mest.

Det var saaledes omfattende Foretagender, den driftige Mand arbejdede med. Men Tiderne var ham i høj Grad ugunstige, da Priserne paa Jordegods var i Nedadgaaende. Der blev store og svære Tab, og hertil rakte hans Formue ikke.

Allerede efter 2 Aars Forløb maatte Rasmus Jørgensen give Slip paa Vadskærgaard, der blev stillet til Auktion ^{7/11} 1724. Forannævnte Generalmajor Levetzau blev højstbydende som ufyldstgjort Pantehaver. Auktionsskødet udstedtes 12. April 1725. —

Rasmus Jørgensen døde i Nykøbing M. 5. Maj 1746. Hans Enke Mette Jacobsdatter Holm flyttede til sin Broder Pastor Holm i Jerslev Præstegaard og døde der 1768.

GENERALMAJOR CHR. F. LEVETZAU

Den nye Ejer af Vadskærgaard, der senere blev Generalløjtnant og 1751 ophøjet i Grevestanden, var Godsejer i stor Stil. Foruden St. Restrup skrev han sig bl. a. til følgende jyske Herregaarde: Torstedlund, Aastrup, Overklit, Albæk, Rugaard, Ørslevkloster. Ved Siden af disse kom nu Hovedgaarden i Tørring som en god og smuk Tilføjning. — Aaret 1750 træder Levetzau ind i Statsforvaltningen som Deputeret i Økonomi og Kommercekollegiet.

I Generalmajorens Ejertid var Mads Jensen Maae Forpagter paa Vadskærgaard. Bestyrelsen af Fæstegodset sorterede under Ridefogder. Af disse findes omtalt Søren Mogensen, der døde 1728. —

I omtrent 10 Aar forbliver Vadskærgaard i den rige Godsejer Levetzaus Besiddelse, men hen paa

Aaret 1734 møder en Mand frem, som i længere Tid har boet paa Sdr. Vinkel i Heldum Sogn, ikke som Ejer, men antagelig som Medbestyrer. Han melder sig nu som Køber til Vadskærgaard. Der opnaas ved Købekontrakt af 6. August Enighed om Pris og Betalingsvilkaar, og fra 5. April 1735 har

OLUF MADSEN DAHL

Skøde paa Vadskærgaard med Tiender og Gods, ialt 287 Tdr. Hartkorn. Købesummen er ubekendt.

Man véd, at kort efter Jacob Holms Død 1717, vilde Borgmester Enevold Berregaard i Thisted have overtaget den til 14,000 Rdl. Saavidt man kan udregne, blev Prisen for Levetzau Vedkommende mellem 10—11,000 Rdl.

Tidspunktet da Oluf Madsen Dahl indtræder som Ejeren, danner just Slutningskapitlet paa en længere Tids Prisfaldsperiode for danske LandbrugsEjendomme. — Derudfra kan skønnes, at den ny Godsejer næppe har givet over 11,000 Rdl. for Vadskærgaard. Rimeligvis har han kunnet betale ca. 5000 Rdl. kontant ved Overtagelsen og for Restbeløbet givet Generalmajoren en Panteobligation at indfri efter 5 Aars Forløb. Thi d. 2. April 1740 optager Oluf Dahl et Laan paa 5950 Rdl. hos den rige LemvigKøbmand Niels Jakobsen, og dette Laan har formentlig skullet dække, hvad der skyldtes paa Godset til Levetzau.

Efter 6 Aars Forløb skulde Købmand Jakobsen have sine Penge, og disse betaltes rettidig efter Oversenskomsten. Senere havde Oluf Madsen Dahl ingen Gæld paa sit Gods.

Den nye Mand paa Vadskærgaard var født paa

Overdahl (4 Tdr. Hartkorn) i Vejrum Sogn, Hjerm Herred, døbt i Vejrum Kirke 5. Nov. 1695. Da han var 21 Aar gammel, sælger han sin Arvepart i Fødegaarden for 70 Rdl. til Ivar Pedersen Qvistgaard, St. Skikkild, der i 1724 erhverver Halvpart i Sdr. Vinkel og senere blev Eneejer af samme.

Oluf Madsen Dahl, der omkring 1720 holdt Bryllup med Kirsten Mikkelsdatter, flyttede som ovenanført ind paa Sdr. Vinkel 1724 og havde Bopæl her, saavidt skønnes, til han køber Herregaarden i Nabo sognet Tørring.

Allerede 1726 er han i Besiddelse af en større Gaard paa Thy, Gerupgaard i Stagstrup Sogn (10 Tdr. Hartkorn). Denne køber han af sin Nabo, Niels Bjerregaard paa Nørre Vinkel. Nævnte Gaard i Stagstrup forblev gennem et halvt Aarhundrede i Oluf Dahls og hans Slægts Eje.

Aaret 1732 faar han tilskødet Vester Mølle i Faabjerg samt Part i en Gaard, hvis Navn ikke kendes.

Sammen med 2 Svogre har han Halvpart i Ballegaard i Heldum. I Forening med disse tilskøder Oluf Dahl 1733 nævnte Gaardpart til Oluf Kristensen, med hvem de var i Slægt. —

Sikkert har det vakt en Del Opmærksomhed, og vel ikke mindst paa Lemvig-Egnens Herregaarde, at den maaske ikke synderlig kendte Selvejer-Bonde pludselig sætter sig til Rette paa Vadskærsgaard, raadende over mere end 300 Tdr. Hartkorn. Imidlertid viste det sig snart, at den rigtige Mand var kommen til Styret, og at Oluf Madsen Dahl besad et ikke helt almindeligt Administrationstalent.

Han forstod at drive Hovedgaardens paa en Maade, saa den kastede noget af sig. Med de mange Fæstere

paa Godset, stod han paa en god Fod, saa Skatter og Afgifter, disse skulde betale til ham, gik ind uden Vanskeligheder. —

Fedning af Stude og Handel med disse var sikkert den Gren af Driften, der gav bedst i hine Dage; men ogsaa Kornsalget var af væsentlig Betydning.

Holland var en stor Aftager af Stude, og de med Penge velbeslaede hollandske Opkøbere kom paa deres regelmæssige aarlige Besøg ogsaa til Lemvigegrens Herregaarde. —

I sit Ægteskab med Kirsten Mikkelsdatter havde Oluf Madsen Dahl følgende Børn:

Mads Olufsen Dahl, f. 1721. (Blev Ejer af Vadsøkærgaard). Mette Olufsdatter Dahl, f. 1724, første Gang gift med Niels Sørensen Balleby til Strandberggaard, anden Gang gift med Søren Hansen. Maren Olufsdatter Dahl, f. 1728, gift med Morten Andersen Qvistgaard til Stubberggaard i Sevel Sogn. Desuden en Søn Mikkel, død som mindreaarig.

Efterhaanden som Aarene skrider, samler Oluf Madsen Dahl en efter Tiden ret betydelig Formue, der i hvert Fald ikke laa under 15,000 Rdl.

I en Alder af 64 Aar beslutter han sig til at foretage Skifte mellem sig og sine tre Børn.

De to Svigersønner med deres Hustruer fraskriver sig Anpart i Godset mod hver at faa i kontant Ydelse 3600 Rdl. Sønnen Mads Dahl faar Skøde paa Vadsøkærgaard med Gods 10. August 1759.

Mellem Forældrene og Sønnen skrives en Opholdskontrakt, hvori bl. a. bestemtes, at hvis den fratrædende Godsejer og hans Hustru ikke ønskede vedvarende at bo paa Vadskærgaard, kunde der vælges mellem tre Gaarde: Vester Kammersgaard, Mellem

Paakjær i Hygom eller Dalgaarden i Vejrum Sogn, fri for Landgilde, Skatter o. s. v.

Men det aldrende Ægtepar fandt dog ingen Anledning til at skifte Bopæl. Paa Vadskærgaard, hvor de havde lagt $\frac{1}{4}$ Aarhundredes Arbejde, og hvor Lykken paa mange Maader havde fulgt dem, her vilde de være, til Livssolen gik ned.

Nægtes kan det ikke, at noget af Eventyrglansen hviler over Oluf Dahls Livshistorie. Med kun 70 Rdl. i Fædrearv drog han som ung Mand hjemmefra. — Handlekraft, forenet med stor Dygtighed og klog Sparsommelighed, den rolige og støtte Fremtræden, som forstod at udnytte de forhaandenværende Forhold, bragte et i Sandhed smukt Resultat frem. Slutende sit Liv med Titlen: »seigneur« var han uden al Tvivl blandt Skodborgs Vandfuld Herreders mest velhavende Godsejere. —

En i alle Maader velbesat Hovedgaard, hvortil hørte Fæstegods og Strøgods i 16 à 17 forskellige Sogne, udgørende 316 Tdr. Hartkorn, gaende i Arv og Eje til en dygtig Søn, begge Døtrene gift med ansete Herremænd i Nærheden, kunde Oluf Madsen Dahl og Hustru glæde sig ved nu at nyde en god Livsaften ovenpaa en stærkt arbejdsfyldt Dag. Og en saadan blev dem da ogsaa beskaaren.

Efter at Fru Kirsten i Januar 1765 var indgaaet til den evige Hvile, levede Oluf Madsen Dahl endnu omtrent $7\frac{1}{2}$ Aar som Enkemand. Hans Død indtraf ved Midsommertid 1772, og Begravelsen fandt Sted 20. Juni s. A. Han opnaede en Alder af $76\frac{1}{2}$ Aar.

MADS OLUFSEN DAHL

Som en allerede erfaren Mand overtager Mads

Olufsen Dahl i 38 Aars Alderen Styrelsen og Ejendomsretten til det Gods, for hvis Drift, daglige Vé og Vel han sikkert gennem en Aarrække har været Faderen en god og daglig Støtte.

Opvokset og indøvet i alt med Vadskærgaard og dens betydelige Tilliggende vedrørende, træder han frem med Sikkerhed og Maalbevidsthed, der karakteriserer ham som den, der staar paa sin Hjemstavns solide Ankergrund. —

Mads Dahl kunde straks lægge 28 Tdr. Hartkorn Gods, købt ved nogle Auktioner, til de 316, han modtog som Arv efter Forældrene.

Saa godt som aarlig, indtil 1767, forøger han sit Hartkorn. Med Lemvig-Egnens Selvejrbønder blev mangan Godshandel gjort. Af Kammerraad Richter, Kongensgaard, købte han bl. a. i 1760 44 Tdr. Hartkorn beliggende i Nørre Nisum og Fabjerg Sogne. Herfor var Prisen ca. 3400 Rdl. Ogsaa fra Gudum Kloster blev Gaarde til Salg, som den driftige Gods-ejer sikrede sig.

I en Alder af 45 Aar holdt Mads Dahl Bryllup med den 26-aarige Inger Wadum. Hun var født i Tørring Præstegaard, Datter af Sognepræst Laurids Jensen Wadum og Hustru Elisabeth Marie Hansdatter Elling. Hendes Fader, der var død nogle Aar før Brylluppet, havde Tørring Præstekald i 23 Aar, 1732 til 1755.

For at høre lidt om, hvilke Tilstande, der raadede indenfor Landbruget paa Lemvig-Eggen det Tidspunkt, der skildres, gengiver jeg et Brudstykke af en Præsteindberetning 1766, skrevet af Sognepræsten i Tørring, M. C. Borgen:

»Sognets bedste Næring bestaar i Heste og Fæ-
 »handel, af hvilke enhver Gaardmand opföder mange
 »Stykker aarligen, da Græsningen er god og fed, og
 »her avles megen Havre. Hestene her og i Vandfuld
 »Herred ere uden al Dispute af de største og stær-
 »keste i hele Riget og især begærlige baade til Kaval-
 »leriet og Karosser. Fæet er ligeledes af et godt Slag,
 »og derfor begæres meget af fremmede. 1765, som
 »dog var et maadeligt Handelsaar solgtes i Tørring
 »Sogn 144 Stk. stort Fæ« (Dr. phil. O. Nielsen,
 »Skodborg-Vandfuld Herreder«, S. 340).

Mads Olufsen Dahl og Hustrus Hjem paa Vads-
 kjærgaard var ikke præget af, at det var rige Folk,
 her havde til Huse. Paa ganske jævn og tarvelig Vis
 førte de sig, baade hvad Møbler i Stuerne som deres
 Klædedragt angik.

Af Sølvtøj, der saaes i ret stor Mængde paa andre
 Herregaarde, fandtes kun lidet. — 17 Sølvspiseskeer,
 5 Sølvteskeer, $\frac{1}{2}$ Dus. smaa Sølvbægre og en Ubetyd-
 delighed af andre Sølv-Smaating var alt. —

Derimod vidnede nok Stald og Lade om den dyg-
 tige Landmand og Godsejer. Af Kreaturer holdtes ca.
 100 Stk., deraf 80 Stude, og naturligvis Heste, Faar og
 Svin i Forhold til Tidens Driftsmetoder og Krav. —
 De udmærkede Jorder til Gaarden har sikkert været
 veldrevne og givet Korn og Foder i rigelig Mængde.

Vadskærgaard med Gods er i Mads Dahls Tid paa
 sit Kulminationspunkt under Hensyn til Størrelse. —
 Hele Besiddelsen andrager godt 462 Tdr. Hartkorn.
 Naar undtages Baroniet Rysensten er han Skodborg-
 Vandfuld Herreders største Godsejer og tillige vist-
 nok Egnens rigeste Mand. —

I Kraft af alt dette rakte denne jævne Proprietærs
 Magt og Indflydelse viden om, med Fæstegods og

Strøgods i 25 Sogne strækkende sig over flere Herreder og et Par Amter.

Da Mads Dahl omkring Aarene 1766—67 mener, at Godspriserne pr. Td. Hartkorn er lige høje nok, stopper han op med at købe Gaarde; men gaar over til Pengeanbringelser hos Godsejere, Proprietærer og Forretningsfolk, hvor han mener at have betryggende Sikkerhed. Ejeren af Holmgaard i Møborg, Jacob Colding, laaner saaledes i 1769 1000 Rdl., Kristen Olesen, Gudumkloster, i 1766 2900 Rdl. og i 1773 3120 Rdl. eller ialt 6020 Rdl. Godsejer Kristen J. Staunstrup Riis, Blidstrup, Mors, faar 1771 et Laan paa 8000 Rdl. — Nogle af Lemvigs Købmænd, der iblandt F. C. Hillerup, ligeledes flere af Egnens Selvsjerbønder, er blandt Mads Dahls Debitorer.

Den Tilpasningskunst, som det ofte er saa svært at nemme, har Mads Olufsen Dahl forstaaet sig ret godt paa. Naar han mente, Tiden dertil var inde, drejede han Roret, hvor Forholdene krævede saadant.

Man overttydes let om, at der løb mange Traade sammen paa Vadskærgaard i hine nu saa fjerne Dage.

Mennesker i vidt forskelligt Ærinde gik her ud og ind. Snart var det aktuelle Landbrugsspørgsmaal, der drøftedes, snart Dagens og Vejens politiske Problemer. — De mange til Godset hørende Fæstere søgte ogsaa hid for at faa saa denne, saa hin vanskelig Sag klaret ved en personlig Samtale. Handelsfolk kom i deres bestemte Anliggender, hvad enten det nu var Korn eller Køb og Salg af Husdyr, Besøget gjaldt. —

Snart kom én for at betale Renter eller faa Hænsstand med en forfalden Terminsydelse, for ikke at tale om dem, der skulde erlægge Skatter og Afgifter. Og selve Pengeudlaansforretningen med de mange og

vel ofte lange Forhandlinger bragte sit Publikum. —

Den udmærkede Husfrue har haft et stort Arbejde med at udvise den velkendte vestjyske Gæstfrihed overfor alle dem, der søgte hendes Mands Bistand og kloge Raad.

Desværre blev det et forholdsvis kort Aaremaal, de tvende Ægtefæller fik Lov til at staa ved hinandens Side i deres travle, vidtspændende Livsgerning paa den gamle Tørring Herregaard.

Mads Dahls Levetid blev kun 52 Aar. Døden indhentede ham i Efteraaret 1773. Hans Begravelse foregik »med Cermoni« d. 28. Okt. s. A. »Cermoni« betyder vel, at Jordfæstelsen skete med al den Glans og Højtidelighed, afdødes indflydelsesrige Stilling krævede efter Tidens Skik.

Som én af de store Ege i Skoven har Mads Olufsen Dahl staaet for den Samtid, hvis Kaar og Byrder han delte, hvis Vanskeligheder han gjorde sit til at bære og overvinde.

Hans tidlige Bortgang har grebet stærk ind i Lemvig og Omegns økonomiske Liv, efterladende en tom Plads, der meget vanskelig kunde erstattes.

Forinden vi gaar videre, skal nævnes, at Mads Dahls og Inger Wadums Ægteskab forblev barnløst.

Uagtet den afdøde Godsejer 2. Marts 1773 havde udfærdiget Testamente og deri truffet Bestemmelser til Ejendoms og Formuens Deling, gav Amtmanden som en høflig Opmærksomhed Møde paa Vadskærsgaard for at forrette Skiftet.

Opgørelsen af det meget betydelige Bo udviste efter Vurderingen en samlet Formue af Gods og Kapitaler paa 47,878 Rdl., 1 Mk., 12 Sk. —

Mads Dahls Enke stillede nu Forslag om, at

Svognene Morten Qvistgaard, Stubbergaard, og Søren Hansen, Strandberggaard, hver skulde have 12,000 Rdl. — Dette var langt ud over, hvad ovennævnte Testamente havde tillagt Oluf Dahls Søstre og deres Mænd. At sligt ædelmodigt og storslaaet Tilbud fra Fru Ingers Side blev modtaget med stor Tak og Paa-skønnelse saavel paa Stubbergaard som Strandberggaard, kan ikke undre.

Nævnte Arveskifte blev et smukt Bevis paa god og hjærtelig Forstaaelse blandt nære Slægtinge, og at Ordsproget: »Kærligheden dør i Skifteretten«, heldigvis ikke altid gaar i Opfyldelse.

Efter Skiftet blev hele Boet stillet til Enkens fri Raadighed.

JØRGEN GLEERUP

Den rige 33aarige Enkefrue, som nu efter Mandens tidlige Død sad alene tilbage paa Vadskærgaard, havde megen Familie i Nordjylland, navnlig Vendsyssell. — Fra disse Kanter var i sin Tid hendes Forældre flyttet til Lemvigegnen. En Onkel til Inger Wadum var saaledes Sognepræst Jakob Jakobsen Holm til Jerslev og Vester-Brønderslev, der havde været gift med hendes Faster. Nævnte Præst var Søn af Pastor Jakob Holm i Saltum, én af Vadskærgaards tidligere Ejere, som ovenfor er omtalt.

Endnu en Gang faar en Vendelbo Plads i den gode gamle Herregaards Historie. —

Formentlig under et Besøg hos Slægtinge i Vendsyssell har Fru Inger stiftet Bekendtskab med Jørgen Gleerup fra Hovedgaarden Dybvad i Dronninglund Herred, saa en Forlovelse mellem dem kom i Stand. Brylluppet fejredes paa Vadskærgaard d. 9. Decbr.

1774. — Tilvisse kan det siges, at den unge kun 26aarige Godsejersøn ved sit Giftermaal gik ind til en Virksomhed, hvor Kræfterne kunde øves og prøves. Men jeg vil her forudskikke den Bemærkning, at Jørgen Glerups ganske kortvarige Besiddelse af Vadskærgaard fik til Følge, at den for bestandig gled ud af vestjyske Storgodsers Række.

En begyndende Bevægelse, kommen hertil sydfra, navnlig fra Hertugdømmerne, havde sat Fæstegodsets Salg og Overgang til Selveje paa Dagsordenen.

Denne Bevægelse havde sat stærke Spor paa Lemvigegnen, idet der fra Kongensgaard, Bækmark, Gudumkloster allerede var bortsolgt en stor Del Fæstegods.

Antagelig under Paavirkning heraf har Herskabet paa Vadskærgaard fundet Øjeblikket gunstigt til Salg af Godset, thi snart efter Brylluppet finder Jørgen Glerup underhaanden Købere til 130 Tdr. Hartkorn, Strøgods og Fæstegods. Over Resten, ca. 330 Tdr. Hartkorn, hvorunder Hovedgaarden og de 2 Kirker, holder han Auktion 11.—12. Sept. 1775.

Mange Fæstere købte Gaardene, som de beboede. En Del gik til Selvejergaardmændene. Enkelte Godsejere mødte ogsaa frem, saaledes Herremanden til Kappel, Jens de Stjernholm, der fik Heldum Kirke tillige med noget for ham bekvemt liggende Gods.

Paa selve Vadskærgaarden med tilhørende 14 Huse samt Tørring Kirke med dens Tiender faldt der et Bud paa 5000 Rdl. fra Købmand Simon Andrup, Lemvig, hvilket Bud antoges. — I Auktionsplakaten hedder det om Vadskærgaard bl. a.: »at der kan overfedes 100 Stude, holdes 10 Køer, 10 Heste, 60 Faar, aarlig kan avles 200 Læs Hø o. s. v.«.

Det lykkedes Gleerup at faa det hele solgt med Undtagelse af 20 Tdr. Hartkorn Gods. —

Auktionen indbragte 22,645 Rdl., 6 Sk. Hertil kommer saa Beløbet for de 130 Tdr. Hartkorn Gods, der solgtes underhaanden. —

Denne hurtig gennemførte Realisation af saa betydelige Mængder Jordegods spredt over forskellige Sogne var en Begivenhed, der greb ind i mange dalevende Slægters Skæbne; men den afstak ogsaa Fremtidslinier, som blev medbestemmende for Samfundsforhold og Vilkaar, hvorunder den vestjyske Befolkning lever i Nutiden.

I mange Hjem blev sikkert Glæde og Tilfredshed ved den Kendsgerning, Overgangen fra Fæste til Selveje kom til at betyde.

Ret snart efter Afhændelsen af deres Ejendom tager Jørgen Gleerup og Hustru Afsked med Lemvig Egnen. De drager til Vendsyssel med den betydelige Formue, der var skabt ved de to foregaaende Vadskjærgaardejeres, Oluf og Mads Dahls Dygtighed og Flid. Det følgende Aar, 1776, køber Jørgen Gleerup af sin Fader Godset Dybvad med Knudsøje, 357 Tdr. Hartkorn, beliggende i Skæve Sogn, Hjørring Amt. I Aarenes Løb har han forskellige andre Godser og ses 1797 at være Ejer af 530 Tdr. Hartkorn.

Jørgen Gleerup døde 1798 paa Dybvad, 50 Aar gl. Hans Enke, Inger Wadum, overlevede ham i 25 Aar og døde paa Knudseje 1823.

SIMON ANDRUP,

som nu indtræder blandt den lange Række af Besiddere, Vadskærgaard har haft gennem Tiderne,

blev født i Nykøbing Mors 1723, Søn af Købmanden Kr. Jensen Andrup og Hustru Ellen Margrethe Klausdatter Bang.

Simon Andrup blev tidlig forældreløs, idet begge døde, da han var 3 Aar gl. — Formentlig har gode Slægtninge taget sig af hans Opdragelse og videre Uddannelse og støttet ham i Ungdomsaarene paa forskellig Vis.

Muligen har Andrup haft Plads i Lemvig som Handelsbetjent, forinden han omkring Aaret 1750 nedsætter sig dør som Købmand. —

Den 22. Marts 1753 holder han Bryllup med Kirsten Staby fra Gudum. Hun var en Datter af Prokurator Mads Staby og Hustru Anne Marie Warnicke.

I ca. 20 Aar fra 1732 til 1751 tilhørte Gudum-Kloster Mads Staby; men sidstnævnte Aarstal gik den over til Svigersønnen J. Fr. Vedel, en Mand, der i lige Linie nedstammede fra den berømte Anders Sørensen Vedel.

Ved sit Giftermaal kommer den unge Købmand Andrup saaledes i Slægtskabsforhold til et Par af Lemvigegnens paa dette Tidspunkt mest formaende og betydende Familier.

Det var ret almindeligt for Datidens større Købmænd at drive Landbrug ved Siden af Handelsvirksomheden, have store Jorder paa Bymarken eller en Gaard i tilgrænsende Nabosogn. Simon Andrup nøjedes ikke hermed, men gav sig i Kast med Herregaardene.

Den første store Godshandel, han afslutter, bliver da han i 1758 paa Auktion køber Hovedgaarden Bækmark for 5478 Rdl. Meget af Fæstegodset var da allerede frasolgt, men der var dog i Behold 85

Tdr. Hartkorn. Bækmark var i Andrup's Eje ca. 8 Aar, og forøget med 10 Tdr. Hartkorn solgtes den 1766 for 9900 Rdl. Selv om de tilkøbte 10 Tdr. Hartkorn har kostet 6—700 Rdl., var det alligevel en god Forretning for den driftige Lemvig-Købmand.

Andrup's Ægteskab med Kirsten Staby blev ikke af lang Varighed, idet hun bortkaldtes i Decbr. 1755 i en Alder af 33 Aar. Deres eneste overlevende Barn, Datteren Ellen Margrethe, blev kun 25 Aar gl., hun døde 1779.

Efter nogle Aars Forløb indgaar Simon Andrup andet Ægteskab med den 21-aarige Karen Øllgaard, Datter af By- og Raadstueskriver Rasmus Nielsen Øllgaard i Varde. Brylluppet holdtes d. 18. Maj 1759. Rasmus Øllgaard ejede Hovedgaardene Bramming- og Sneumgaard i Ribe Amt, og 1770 købte han den store Selvejergaard Nørre Vinkel i Heldum, som med Tilliggende havde ialt 27 Tdr. Hartkorn.

Sidstnævnte Gaard kom ogsaa i Andrup's Besiddelse, idet den efter Svigerfaderens Død tilfaldt hans Hustru Karen Øllgaard som Arvepart.

Da Lemvig og nærmeste Omegns Beboere, paa Tidspunktet her omtales, havde et Par Mil at køre til Mølle for at faa Korn malet, opfører den virksomme Købmand Andrup 1765 en stor og moderne ottekantet Vejrmølle med 4 Par Kværne. At det var et ret betydeligt Foretagende, ses deraf, at Møllen var brandassureret for 3000 Rdl. Et føleligt og almindeligt Savn var herved afhjulpet for By og Opland. Foruden den selvfølgeligelige lokale Søgning, lod Andrup ogsaa formale en Mængde Korn til Mel og Gryn, som gik med Sejlskibe til Aalborg.

Det blev efterhaanden en stor og vidtforgrenet

Virksomhed, der kom til at hvile paa den initiativrige Mands Skuldre, Købmandsforretning, Mølleri og Driften af et Par Herregaarde samt Landbrug paa Bymarken. Lykken havde forunderligt fulgt den saa tidlig forældreløse Dreng, der naaede frem til at blive en af Lemvigs betydeligste Borgere, hvis Navn var kendt og agtet viden om i Vestjylland.

Simon Andrup og Hustru havde 6 Børn, hvoraf 3 døde i Barnealderen.

Den ældste, Kirsten Andrup, f. 1760, blev 19. Juli 1799 gift med Guldsmed Morten Kjerulf Klem i Thisted.

Ingeborg Margrethe Andrup, f. 1767, gift 11. August 1786 med Sognepræst Janus Karl Schou til Ulfborg og Raasted.

Rasmus Ølgaard Andrup, f. 1770, blev ligesom Faderen en meget anset Mand. Foruden Driften af den betydelige Forretning i den velkendte Andrupske Gaard paa Lemvig Søndergade (ejes nu af Købmand Holm) blev han Postmester, da Lemvig i 1802 fik Hovedpostkontor. 1797 gift med Sofie Bræmer, Datter af By- og Herredsfoged i Lemvig, Andreas Bræmer. Rasmus Andrup udnævntes til Kancelliraad, og han var en af de førende Mænd indenfor Bystyrelsen.

Da der i 1778 kommer en god og solid Køber til Vadskærgaard, nemlig den unge Alexander Nyboe fra Kollerup i Thisted Amt, tager Simon Andrup Beslutning om at sælge ham denne.

Der opnaas Enighed om en Pris paa 6100 Rdl., og sammen med Gaarden fulgte Tørring Kirke med Tjender og 14 Huse paa Marken. Købekontrakten blev underskrevet 10. Juni ovennævnte Aar, og Skødet tinglæstes det følgende Aar d. 13. Juni. —

Nørre Vinkel var fremdeles i Andrups Besiddelse, og denne ved Lemvig Købstad saa tæt beliggende Gaard har vel særlig interesseret ham ogsaa af den Grund, at her var Tale om Arvegods, der skulde forblive i Slægtens Eje.

Købmand Andrup var endnu en Mand paa kun 56 Aar, og efter menneskelig Beregning skulde der være mange gode Arbejdsaar tilbage. Men saaledes gik det ikke. Den 5. August 1779 slukkedes hans Livslys, og det kan vist med Sandhed siges, at Simon Andrups tidlige Bortgang var et betydeligt Tab for den Købstad og dens Omegn, hvor hans Virke gennem snart en Menneskealder havde sat dybe og varige Spor.

Sognepræsten i Lemvig skrev om ham efter hans Død:

»Han var i sin Tid en ærlig, oprigtig, sanddru og »godgørende Mand, og derfor savnes han destomere »af de oprigtige, som er tilbage«.

Enken, Karen Øllgaard, fortsatte Forretningen indtil ovennævnte Søn Rasmus Andrup blev voksen og overtog samme. Hun blev 78 Aar gl. og døde 1816.

Gennem flere Slægtled har Andrup-Familien paa forskellig og afgørende Maade været med til at præge og indvæve sit Navn i Lemvig Købstads og Oplands Historie, lige indtil Slutningen af det nittende Aarhundrede. Og som vi nu ovenfor har hørt, blev Vads-kærgaard ogsaa blandt de Steder, hvor en Andrup havde Fodfæste og gjorde en Indsats.

ALEKSANDER NYBOE

Selv om den nye Ejer af Vads-kærgaard kom langvejs fra, er han dog ved Familieskabets Baand ret stærkt knyttet til Nordvest-Hardsyssel.

Faderen, Provst Morten Nyboe, der i en længere Aarrække til sin Død 1773 var Sognepræst for Kollerup og Hjortdal, samt Provst over Vester Han Herreds Provsti i Thisted Amt, stammede fra Holstebro*).

Moderen, Mette Qvistgaard, er Datter af Ivar Pedersen Qvistgaard til St. Skikkild i Vejrum Sogn mellem Struer og Holstebro. Som ovenfor nævnt taltes Ivar Qvistgaard ogsaa i en Aarrække blandt Ejerne af den store Selvejgaard Sdr. Vinkel ved Lemvig.

I Kollerup Præstegaard var en stor Børneflokk, 7 Sønner og 3 Døtre, opvokset. Provst-Enken blev efter Mandens Død boende i Kollerup Sogn, indtil hun i Aaret 1778 drager med Sønnen Aleksander Nyboe til Vadskærgaard, rimeligvis for dèr at tage Husførelsen i sin Haand, da den unge 24aarige Proprietær endnu ikke tænkte paa Giftermaal.

Af Købesummen til Købmand Andrup har Nyboe selv kunnet udrede de 1100 Rdl. — Resten 5000 Rdl. laante han hos sin rige Morbroder, Godsejer Morten Qvistgaard paa Sjælland.

Denne viste sig ogsaa paa anden Maade som en trofast og hjælpsom Slægtning overfor sin afdøde Svogers, Provst Nyboes Efterladte, idet ikke mindre end 3 af Sønnerne fik Ophold i hans Hjem. —

Morten Qvistgaard var en Mand med megen Dygtighed og af stort Format, han indtog en fremskudt Plads mellem Midtsjællands betydeligste Godsejere.

Efter at have taget juridisk Embeds-Eksamen forpagtede han 24 Aar gl. i Aaret 1756 det gamle historisk bekendte Herresæde Brattingsborg paa Samsø.

*) Provstens Fader, Alexander Mortensen Nyboe, ejede Gaard paa Nørregade, brændt 1734.

Fire Aar efter magter han at købe det store Gods Gerdrup med Lyngbygaard, ca. 900 Tdr. Hartkorn, i Sorø Amt for 52,000 Rdl.

Efterhaanden forøger han sine Godsbesiddelser med Hovedgaarden Espe og Parter i Antvorskov, saa den vestjydske Gaardmandssøn fra Vejrum kom til at raade over vel mindst 1500 Tdr. Hartkorn; mere end rigeligt til Oprettelsen af et Baroni.

Morten Qvistgaard blev da ogsaa indenfor det offentlige Liv en meget betroet Mand, anvendtes i forskellige af Regeringen nedsatte Kommissioner, var Landvæsenskommissær, udnævntes til Justitsraad m. v. — Et særligt Vidnesbyrd om hans Indflydelse er, da han i 1786 indtræder som Medlem af den saakaldte »store Landbokommission«, hvori en Række af Landets førende Mænd bl. a. Greve Chr. Ditlev Reventlow og Chr. Colbjørnsen havde Sæde. —

Med tidligere Ejere af Vadskærgaard var Gods-ejer Morten Qvistgaard, saavidt vides, beslægtet, idet Oluf Madsen Dahl maa være hans Morbroder og dennes Søn, Mads Olufsen Dahl, en Fætter til ham.

I Aaret 1791 gør Døden stærkt Indhug paa Vadskærgaard, idet Ejerens yngre Broder, Rasmus Lind Nyboe, der var fulgt med fra Kollerup, gaar bort, og snart efter stod Aleksander Nyboe ved sin Moders, Mette Qvistgaards Baare.

Da nævnte Aar Sognepræsten Chr. Fogs Hustru ligeledes døde, stod der samtidig efter Tidens Skik 3 Par Lys med Plader og Flor paa Tørring Kirkes Alter.

Under den dygtige og virksomme Aleksander Nyboes Hænder har Vadskærgaard været en udmærket indtægtgivende Bedrift.

Som baade før og siden er Studeholdet ogsaa i hans Tid en Faktor af Betydning. Selv om det ej kan bestemt paavises, har Nyboe sikkert ogsaa haft et ikke ubetydeligt Kohold med deraf følgende Smørproduktion, Hesteopdræt m. v. i Gang.

I Simon Andrups Tid var Studeholdet oppe paa 88 Stk., hvorimod Aleksander Nyboe ikke naar højere end 72 Stk. Men da Andrup som Storkøbsmand hovedsagelig optoges af Forretningsvirksomhed, maatte Vadskærgaard drives paa den for ham letteste Maade: Studeopdræt og Omsætning af den Del af Kornavlén, der blev tilovers.

Som Eksempel paa, hvor vidt forskellige Driftsmetoderne kunde være paa LemvigEgnens Herregaarde i hine Dage, skal lige nævnes, at Jens de Stjernholm til Kappel i N. Lem Aaret 1779 havde 120 Køer, men kun 24 Stude.

Alt tyder paa, at Aleksander Nyboe har fulgt det sunde Princip at drive paa noget af hvert, som man siger, og heri er han næppe blevet skuffet. Ligesom i Nutiden kunde der ogsaa den Gang med faa Aars Mellemrum være store Spring i Priserne paa Landmandens Frembringelser. Aaret 1781 kostede et Par færdisge Salgsstude 42 Rdl., men i 1787 er Prisen 72 Rdl.

Efter Broderens og Moderens Død har Livet paa Vadskærgaard for Aleksander Nyboe skiftet Karakter, saa han med Grund har følt sig mere ensom.

Dette er maaske én af Aarsagerne til, at han i Foraaret 1793 sælger sin Ejendom med Tilliggende. Køberen er Forpagteren paa Rammegaard i Rammesogn, Markus Sweistrup. Prisen er 10,000 Rdl., iflg. Købekontrakt af 20. April ovennævnte Aar med Skøde fra 25. Juni 1794.

De 15 Aar, Aleksander Nyboe sad som Vadskærsgaards Ejer, har gjort ham til en ret velhavende Mand.

Ikke alene kan han tilbagebetale de 5000 Rdl., han har laant hos Morbroderen paa Gerdrup, men desuden har han adskillige Tusinder Rdl. i Behold.

Nyboe er stadig Ungkarl, og han forhaster sig ikke med at blive aktiv Landmand igen.

Formentlig har han rejst paa Besøg en Tid hos sine mange Søkende og Slægtninge, der var spredt boende ud over Landet og derefter foreløbig slaaet sig til Ro i Vejrum ved Holstebro, hvor Moderens Slægt havde hjemme.

Men i Aaret 1796 søger Aleksander Nyboe atter tilbage til Lemvig-Eggen og køber af Niels Clausen Møller Krogsgaard med en underlagt Bondegård i Gudum Sogn — 15 $\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn — samt Sognets Kongetiende = 32 Tdr. Hartkorn for 9600 Rdl.

Født 10. Decbr. 1754 er han nu en Mand paa 42 Aar og har vel efterhaanden gjort den Erfaring, at »det er ikke godt for Mennesket at være ene«.

Den 9. Decbr. 1796 staar der Bryllup i Vejrum Kirke mellem Aleksander Nyboe og Anne Marie Ibsen, Datter af Ib Pedersen, Skaber Mølle, Rindsøholm, Viborg Amt.

At Brylluppet ikke holdtes paa Krogsgaard eller i Brudens Hjem i Skaber Mølle, skyldtes formentlig den Omstændighed, at Brudgommen i særlig Grad følte sig knyttet til Moderens Familie og Hjemstavn i Vejrum Sogn, og at det var Qvistgaardslægten, der laante ham Midler til den gode Start ved Købet af Vadskærsgaard.

Uden Tvivl blev Aleksander Nyboe Skodborgs

Vandfuld Herreders største Tiendeejer. — Med sin Hustru fik han bl. a. i Arvepart nogle Tiender paa ViborgsEggen, hvilke dog afhændes igen. I Forvejen har han Gudum Sogns Kongetiende, men Nabsognet Nørre Nissums Kongetiende interesserer ham ogsaa. Aar 1798 køber han denne af Generalauditor Linddahl for 6800 Rdl. Senere bliver Nyboe ogsaa Ejer af Gudum Sogns halve Kirketiende.

Alt dette viser en Mand med Initiativ og Forretningstalent og en Formue udover det almindelige. —

Aleksander Nyboe og Hustru havde 5 Børn, en Datter og fire Sønner.

Datteren, Mette Qvistgaard Nyboe, døbt i Gudum Kirke 1802, holdt 12. Januar 1827 Bryllup med Skolelærer Bertel Bertelsen i Gudum. Hun naaede den høje Alder af 87 Aar og døde 2. Juli 1889.

Den ældste Søn, Morten Nyboe, døbt i Gudum Kirke 23. December 1797, erhvervede i en meget ung Alder Oldefaderens Ivar Qvistgaards Ejendom St. Skikkild i Vejrum Sogn, hvor han døde 31. Marts 1822, kun 24 Aar gl.

Næstældste Søn, Ib Nyboe, døbt i Gudum Kirke 14. Febr. 1799, ejede Krogsgaard fra 1833 til sin Død 1875. Gamle Folk paa LemvigEggen vil endnu kunne huske ham som én af sin Tids kendte Kreaturhandlere. — En Datter af Ib Nyboe, Aleksine Nyboe, arvede Krogsgaard og blev senere gift med Grosserer P. Grimstrup, København, der forøvrigt er fra Grimstrup i Timring Sogn.

Den tredie af Aleksander Nyboes Sønner er Rasmus Nyboe, døbt i Gudum Kirke 17. Decbr. 1800. —

En fjerde Søn, den yngste, døde som Barn 2 Maanedes neder gl.

Ofte gaar det saaledes her i Livet, at naar Lykkens Roser blomstrer allerbedst og allerskønnest, kommer Døden listende og bryder ned, hvad vi Mennesker byggede op.

Dette maa sandes her, naar vi hører, at den forholdsvis unge Proprietær bortkaldtes 8½ Aar efter sit Bryllup med Anne Marie Ibsen, og efter at de havde faaet saa godt begyndt i Gudum Sogn. Aleksander Nyboes Død indtraf i Høstens Tid 1805. Han blev begravet 19. August s. A., kun 50½ Aar gl.

Boets Opgørelse viste den relativ store Formue paa 21,000 Rdl.

Enkefru Anne Nyboe indgik et Aars Tid efter Ægteskab med N. C. Buch fra Snejbjerg. — Sidstnævnte besad Krogsgaard til sin Død 1833.

Nyboe-Slægten er gammel og vidtfor grenet. Mange af dens Medlemmer udmærkede sig ved Dygtighed ud over det almindelige og fik stor Indflydelse. Paa Hering-Eggen var Laurids Nyboe til Ørnhoved en af de betydeligste Godsejere i det attende Aarhundrede, og Kordegn Frølund siger i sin Holstebro-Beskrivelse 1871 bl. a.:

»Af gamle Familier, som endnu findes her, kan nævnes Nyboe (før 1694), og saa omtales 2 Holstebro-Borgere, den ene Niels Nielsen Nyboe og den anden Kristen Lassen Nyboe, der hver skænkede henholdsvis en 12-armet og en 8-armet Lysekroner til Kirken. Sidstnævnte er Kirkeværgen 1769. — Under Holstebro gamle Kirkes Altergulv fik Aleksander Nyboe, Bedstefader til A. N., Vadskegaard, i Begyndelsen af det attende Aarhundrede sit Gravsted«. — (Saavidt Frølund).

En yngre Broder til Aleksander Nyboe, (Vads-

kærgaard og Krogsgaard), Mikkel Nyboe, f. i Kolzlerup Præstegaard 18. Juni 1761, købte, efter først at have været Forpagter af Idom Præstegaard, Tangsgaard i Gudum og boede her til sin Død 24. Juli 1821. Han holdt 21. Marts 1797 Bryllup med Charlotten Lovise Opitius, f. paa Rybjerg 20. Maj 1771, Datter af Godsejer Mads Opitius. —

Søn af Mikkel Nyboe og Charlotte Opitius er den i 1885 afd. Bagermester Morten Nyboe, Lemvig, der gennem en lang Aarrække hørte til Byens kendte og formaaende Borgere.

Af sidstnævntes to Børn blev Datteren gift med afd. Købmand, Dampskibsekspeditor Jens Larsen, Lemvig. Sønnen H. P. Nyboe (d. 1915) overtog Faderens Forretning og senere i mange Aar Direktør ved Lemvig og Omegns Sparekasse. —

I Thy vil Navnet Proprietær Johannes Nyboe Koldby (Sønnesøn af A. N., Vadskærgaard) længe mindes og holdes højt i Ære. Udelukkende paa hans Initiativ rejste sig den smukke Landsby Koldby, der i flere Henseender blev Centrum for en stor Omegn.

Johannes Nyboes Liv og Virksomhed er udførligt omtalt i »Jydske Byer og deres Mænd« 1916. Han er et smukt Eksempel paa, hvad Enkeltmand formaar at udrette, naar store Evner er forenet med Energi, Klogskab og Beslutsomhed.

En Søn af Johannes Nyboe er den landskendte cand. polyt. Ingeniør Ib M. Nyboe, R. p. p. i København.

MARKUS SWEISTRUP

Den Pris, 10,000 Rdl., som Markus Sweistrup betaler Vadskærgaard med Aaret 1794, markerer en

ret betydelig Stigning og opadgaaende Tendens paa Værdien af Landejendomme, ligeved 65 %, set i Forhold til forrige Ejerskifte, og det dobbelte af, hvad Simon Andrup 19 Aar tidligere overtog den til efter Jørgen Gleerup. Efter Trap er Hartkorn 21, 20, 6 Tdr., ialt 47 Tdr., uforandret.

Men som bekendt var vi nu naaet frem til det Tidspunkt, da de store Jord- og Landboreformer begyndte at fuldbyrdes, og som medførte en hidtil ukendt Spekulation og stærk Handel med Landbrugsejendomme.

Set paa Baggrund af Priserne i det øvrige Land, f. Eks. Sjælland, købte Sweistrup ikke sin Gaard for dyrt. Som flereaarig Forpagter af den nærliggende Rammegaard vidste han nok, hvad han gik ind til ved Handelen med Aleksander Nyboe.

Sweistrup er fra Vokslev Sogn ved Nibe, Aalborg Amt. Faderen, Andreas Sweistrup, havde i en lang Aarrække til sin Død 1778 siddet som Forpagter af den gamle Herregaard Pandum, som sammen med Lundbæk og Rysensten i Bøvling ved Lemvig hørte til Baron Ove Henrik Juels vidtstrakte Godsbesiddelser. Moderen, Elisabeth Sofie Alsing, er fra Nibe.

Sikkert har den unge Markus Sweistrup tidlig vist stor Dygtighed og Selvstændighed, eftersom Baronens indsætter ham til Forpagter paa den under Hovedgaardens Rysensten liggende Rammegaard, 28 Tdr. Hartkorn, allerede i 21 Aars Alderen.

Efter Vokslev Sogns Kirkebog blev Sweistrup konfirmeret i Vokslev Kirke 1782. Hans Fødselsaar menes at være 1766.

I Forpagterhjemmet paa Pandum voksede 6 Søskende op. Da Markus kommer til Rammegaard, er

Moderen død et Par Aar i Forvejen. Selv om Faderen, Andreas Sweistrup, betegnes som en velstaaende Mand, saa har Arven hjemmefra, tillagt Summen, Forpagtertiden paa Rammegaard har givet, næppe rakt til de 10,000 Rdl. Aleksander Nyboe skulde have udbetalt.

Det maa derfor antages, at Baron Juel har staaet sin unge Forpagter bi ved at laane ham et Beløb, der sammen med Sweistrups egne disponible Midler satte ham i Stand til at indtage Stillingen som Proprietær i Tørring Sogn.

Paa Viborg Landsting er nemlig 25. Juni 1800 tinglæst en Panteobligation fra Markus Sweistrup, 6200 Rdl. til Forpagter Jørgen Fævejle, Ugiltgaard. Samme Obligation blev efter 4 Aars Forløb kvitteret til Udslettelse.

Laanet fra Baronen har formentlig haft en 6-aaerig Løbetid, hvorfor Sweistrup, da Indfrielsesdagen kom, maatte henvende sig andetsteds for at erholde den nødvendige økonomiske Støtte. — Omkring Aarhundredskiftet erhverver Markus Sweistrup Rentekammerbevilling til nogle Udparcelleringer for nogle af Vadskærgaards Marker, dog ikke med Udstykning for Øje, men vist i Anledning af Mageskifter med Nabogaardmænd, saa Jorderne kom til at ligge mere bekvemt for respektive Ejere end Tilfældet i Forvejen.

Efterhaanden har Sweistrup, som flere af sine tidligere Forgængere paa Vadskærgaard, uden Tvivl arbejdet sig frem til relativ Velstand.

Vi ser ham nemlig i 1806 købe den nærliggende betydelige Gaard Eskebæk, $9\frac{1}{2}2\frac{2}{3}$ Tdr. Hartkorn, for 3725 Rdl. Da han samtidig lægger 5 Tdr. Hart-

korn fra Vadskærgaard under Eskebæk, kan dette kun forstaaes derhen, at der ingen Gæld har hvilet paa Hovedgaarden, med andre Ord, ingen Panthaver skulde først spørges, for at Realisationen af Sammenlægningen eller Omflytning af Hartkorn kunde fremmes.

Det vides, at Markus Sweistrup, der hele sin Tid levede ugift, som Medhjælper ved Driften af Vadskærgaard havde en af sine Brødre boende hos sig.

Om det saa muligvis har været Tanken, at denne Broder skulde overtage Vadskærgaard, efter at han selv flytter til Eskebæk, er ubekendt.

Et Aars Tid driver Sweistrup nu begge Gaarde, hvorefter han tager Beslutning om Salg af Vadskærgaard. Køberen der melder sig, er Gaardejer Mads Jensen Agger fra Borris Sogn i Bølling Herred, Ringkøbing Amt Overtagelsesdatoen er 3. Juli 1807, og Prisen bliver ansat til 10,600 Rdl. Hartkornsmængden for selve Hovedgaarden er nu 15 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk., desuden Tiender og Kirkegods, ialt 26 Tdr. Hartkorn, samt 2 Huse, hvoraf det ene kaldes Solhuset.

Markus Sweistrup forblev boende paa Eskebæk til sin Død 12. Decbr. 1825; kort forinden havde han solgt Gaarden til Mads Povlsen. —

MADS JENSEN AGGER

er 39 Aar, da han i 1807 rykker ind paa Vadskærgaard. Som nævnt kom han fra Borris Sogn og har dér haft sin Fødegård, formentlig Agergaard (1610 Ager efter Trap) i en længere Aarrække.

Født 1768 bliver han døbt i Borris Kirke 18. Søndag efter Trinitatis (2. Oktbr.) tillige med Tvilling-

søsteren Bodil, der 1793 holdt Bryllup med Gaardejer Visti Rabeck.

Den 28. Septbr. 1794 er Mads Aggers Bryllupsdag, og den Brud, han hjemfører, Karen Nielsdatter Øllgaard, er født i Varde 19. Juni 1770, Datter af Niels Sørensen Øllgaard og Kristiane Nielsdatter Nyeland.

I Ægteparrets Hjem, først i Borris, senere i Tørring, voksede 8 Børn, 6 Sønner og 2 Døtre, op. —

De saa udmærkede Institutioner, som vore nuværende Kreditforeninger er for al Ejendomsbesiddelse, kendte man intet til i det nittende Aarhundredes Morgenrøde, og det var ikke altid saa lige en Sag at finde Pengemænd villige til at yde Laan og tage Pant i den Ejendom, der kunde blive Tale om at købe. Men Mads Jensen Agger har gode Forbindelser og maa have været en meget velanset Mand.

— I Ringkøbing hos By- og Herredsfoged Søren Borch laaner han 10,000 Rdl., da Købesummen til Markus Sweistrup skal erlægges. Laangiveren modtager herfor en 1. Prioritets Panteobligation i Vadskærgaard og Tørring Kirke.

Man kan vist med Rette sige, at det har været et betydningsfuldt Mærkeaar i Mads Aggers og hans Families Liv og Tilværelse, da de i 1807 drager bort fra den gamle Slægtsejendom i Bølling Herred for at flytte ind paa Herregaarden ved Limfjordens Bredder.

Ogsaa udadtil i Fædrelandets Historie blev 1807 et Mærkeaar, hvori som bekendt Englænderne bombarderede København og bortførte Danmarks Flaade.

Paafølgende økonomiske Kriser ramte vort Hovederhverv Landbruget paa afgørende følelig Vis. Mange større Hartkornsbesiddere og en ikke lille Part af den selvejende Bondestand maatte gaa fra deres Gaarde

under Tidens Modløshed og de vanskelige Tilstande, der raadede.

Ikke uden Grund kan spørges, hvorledes Vads-kærgaards nye Ejer klarede sig igennem disse i mange Henseender stormfulde og skæbnesvangre Aaringer.

Hertil maa svares, at man faar Indtryk af, at Mads Agger, som den erfarne i Livets Skole prøvede Mand, forstod at drive den gode Gaard saaledes, at dens Indtægtskilder ikke alene udnyttedes til det yderste, men formaaede ogsaa at skelne mellem de forskellige Ting, oparbejde de Grene i Bedriften, som netop betalte sig til de forskellige Tidens Krav og Behov. Med andre Ord, Mads Agger forstod at hævde sig og hævde sig godt gennem det altsammen.

Overblik, Flid, Udholdenhed, Nøjsomhed, den Beregningens Kunst, der kan kigge lidt ind i Fremtiden, se noget af det, andre ikke faar Øje paa, har været Led i den Kæde af Egenskaber, der formede hans Livsgernings eksemplergivende Resultat. — Efter en 42-aarig Virksomhed som selvstændig Landmand, deraf de to Trediedele i Tørring Sogn, føler Mads Agger Tiden inde til at lade Vads-kærgaard gaa over paa yngre Hænder, og den 18. Juni 1835 tilskøder han Sønnen Jens Chr. Agger sine Ejendomme.

Som det i Nutiden er Forældres Glæde og Stolt-hed at kunne overdrage Slægtsgaarden til Efterkommerne, saa har det nok ogsaa for det aldrende Ægtepar paa Vads-kærgaard været en god og lykkelig Dag, da de ser én af deres egne løfte Arven efter dem.

Den Livsaften, som endnu var tilbage, henrandt hos Sønnen og Svigerdatteren paa den gamle Gaard. Mads Jensen Agger sluttede sit Jordeliv den 21. Januar 1842, 73 Aar gl., og hans Hustru, Karen Øll-

gaard, overlevede ham i 10 Aar, hendes Død indtraf 9. Septbr. 1852.

JENS CHR. AGGER

er født 1808 og saaledes den første af Agger-Familiens Medlemmer, der saa Dagens Lys paa Vadskærgaard, og dette Moment har maaske været medbestemmende i Forældrenes Overvejelser om, hvem af Børnene, der skulde have Hjemmet. 15 Aar gl. bliver han konfirmeret i Tørring Kirke med »meget god« i Kundskab.

Ligesom i det foregaaende Kapitel under Omtalen af Oluf Madsen Dahl og Sønnen Mads Olufsen Dahl, kan det vist siges, at Jens Chr. Agger gennem en Aarække har været sin Fader en udmærket Støtte med Driften af Gaarden. Der kunde nu fortsættes ad de Stier og Veje, denne havde traadt og banet, og der er næppe Tvivl om, at Jens Chr. Agger satte en Ære i at følge de gode Traditioner, forsaavidt disse fornedes med en stadig fremadskridende, fornyende Udviklings Lov.

Den Kvinde, der drager ind paa Vadskærgaard som den unge Proprietærs Hustru, hedder Ceciliane Johanne Schmidt, Datter af Georg Chr. Schmidt i Viborg.

Med Sogneforstanderskabets Indførelse ved Forordningen af 13. August 1841 fremstod endelig den Tid, da Folkets Stemme begyndte at høres.

Da man første Gang vælger Medlemmer til Tørring-Heldum Sogneforstanderskab, er Jens Chr. Agger blandt disse. Gennem samfulde 23 Aar eller saa længe, han lever, bliver han stadig genvalgt, hvilket er et Vidnesbyrd om, at Ejeren af Vadskærgaard

hører til en af sit Sogns ledende og skattede Mænd.

I Aaret 1860 skrider Jens Chr. Agger til Opførelsen af et nyt Stuehus som Afløsning for det gamle, der laa et Stykke længere mod Nord og oprindelig bestod af 4 Bygninger eller Fløje, hvoraf ved Nedbrydningen kun de 2 var tilbage.

Jens Chr. Agger kunde ved denne Lejlighed se tilbage paa en 25-aarig Virksomhed som Ejer af sin Fødegaard og skænkede den saaledes en meget praktisk Jubilæumsgave. Paa en smuk Maade værnede han da om det fra Forældrene overleverede Barnedomshjem, saa den Plet, hvor den talrige Søkendeflok med deres Familier ved højtidelige Lejligheder forsamledes, kunde bevare sit tiltrækkende harmoniske og minderige Præg. —

Ligesom det timedes flere af Vadskærsgaards Ejere, at de bortkaldtes i en forholdsvis ung Alder, saa skete noget tilsvarende for ham, vi nu dvæler ved.

Den ellers raske og arbejdsomme Proprietær angribes i Oktober 1864 af en heftig Tyfus-Sygdom, som ikke lod sig standse, og den 29. samme Maaned slukkedes hans Livslys. Den 7. Novbr. stedtes han til Hvile paa Tørring Kirkegaard.*)

Om Jens Chr. Agger, der blev 56 Aar gl., kan siges, at han i Vadskærsgaards Historie staar som et Bindeled mellem gamle og nye Tider. Han hører blandt dem, der saa Enevælden afblomstre og give Plads for Grundloven 1849 med deraf følgende stærke Brydninger og skelsættende Foretelser i Fædrelandets politiske, økonomiske og folkelige Liv.

*) Dr. phil. Arkivar O. Nielsen i »Skodborg-Vandfuld Herreder« ligesom Trap i »Danmark« anfører fejlagtig Jens Chr. Aggers Dødsaar til 1859 i Stedet for 1864.

Ogsaa indenfor Landbruget mærkedes Sporskifte med nye Driftsmetoders Indførelse, hvilket først og fremmest sattes i Gang paa de større Gaarde.

I 1856 oprettedes Skodborg-Vandfuld Herreders og Lemvig Landboforening. Af denne Forening, der stærkt bidrog til lokale landøkonomiske Fremskridts Iværksættelse, har Jens Chr. Agger uden Tvivl været et interesseret og betydende Medlem.

Ceciliane Johanne Agger
g. m. J. Chr. A.

Endnu tvende Somre efter Mandens Død saa Enkefru Ceciliane Johanne Agger de frugtbare Marker, de udmærkede Enge grønnes, Afgrøderne kørt i Lade paa sin Ejendom. Men i det paafølgende Foraar, den 16. April 1867, skrider Jens Chr. Aggers Enke gennem Dødens Port, ogsaa hendes Livsdage er nu talte.

Sorgens Engel havde med faa Aars Mellemrum besøgt den gamle Tørring Herregaard; et godt og lykkeligt Hjem er opløst. —

En af Jens Chr. Aggers Brødre, Stephan M. Agger,

bosatte sig paa Kallesøgaard i Tørring. Dennes Søn, Skolelærer Mads Agger Ølby, (d. 1898) var i sit første Ægteskab gift med Mariane Jensen, V. Balleby, ligeledes Tørring Sogn. Børn af dette Ægtepar er bl. a. afd. Sognepræst Agger, Nørre Nissum, afd. Købmand Stephan Agger, Struer, pens. Overlærer P. W. Agger, R., Holstebro. De to sidstnævnte blev kendte som særdeles ansete og dygtige Kommunal mænd i deres respektive Byer. —

Den ene af Jens Chr. Aggers to Søstre, Kristiane Agger, holdt Bryllup med Gaardejer Poul Chr. Vejling, Vejlinggaard i Dybe. En Søn af dem er den her i Vestjylland bekendte og højtagede afd. Gaardejer Mads Agger, Kjølhede i Bøvling Sogn. —

MADS AGGER

er født paa Vadskærgaard den 26. Marts 1839, Søn af den foregaaende Ejer Jens Chr. Agger og Hustru. Siden Faderens Død 1864 havde han været Fødegaardens Bestyrer og erholdt Skøde paa samme den 29. April 1869.

Med tredie Generation af Aggerslægten føres vi frem til Vadskærgaards mere nutidige Historie, og Mads Aggers lange Manddomsvirke er endnu i frisk Erindring paa disse Egne, for hvilke han blev en af de Førerskikkelser, man ej undgik at lægge Mærke til.

I en Alder af 32 Aar holder Mads Agger d. 27. Oktober 1871 Bryllup med Frk. Karen Breinholt, f. 28. Juni 1843 paa Sønder Vinkel i Heldum, Datter af Proprietær Niels Munch Breinholt og Hustru.

Svigerfaderen var ikke alene en rig Mand, men ogsaa en Mand med megen Indflydelse og stor Anseelse.

Ved dette sit Giftermaal med Karen Breinholt kom

Mads Agger til at staa en Slægt nær, som navnlig i Vest- og Nordjylland indtog en førende Stilling paa Landbrugets forskellige Omraader. — For Lemvig- Egnens Vedkommende kan nævnes, at Medlemmer af Breinholt-Familien foruden Sdr. Vinkel, Tid efter anden har besiddet ikke faa af Skodborg-Vandfuld Herreders store Gaarde, saaledes Kabbel, Kongensgaard, Breinholt, Rysensten, Volder, Vandborg-Vestergaard, og i andre Landsdele Spøttrup i Salling, Damsgaard paa Mors, Boddum-Bisgaard, Vestervig Kloster og Momtoft og Tandrup paa Thy. — Det, der især prægede Breinholtslægten, var dens Handelstalent i Forening med store administrative Evner.

Ihvorvel man hverken bør over- eller undervurdere store og gode Slægtsforbindelsers Betydning for en ung fremadstræbende Mand, saa bliver det afgørende altid, om Vedkommende selv formaar at gøre sig gældende i klar Bedømmelse af Tingene og der ud fra forme sit eget personlige Standpunkt i alt, hvad han ellers faar med at gøre i Livet.

Mads Agger har sikkert brugt sine Øjne, draget Nytte og Lære af, hvad han saa hos sine bekendte Svogre paa Hjemegnen, Etatsraad, Landstingsmand N. B. Breinholt, Vandborg Vestergaard og Rysensten, Amsraadsmedlem P. S. Breinholt, Volder, Bankdirektør, Folketingsmand J. S. Breinholt, Sdr. Vinkel, og andre Steder i Landet paa de Breinholt'ers Mønstergaarde. Ogsaa derigennem har han udvidet sin Horisont, vunden Indsigt i og over mangt og meget, som har afsat Spor og kommen ham tilgode indenfor hans egen store og betydelige Bedrift.

Men Mads Agger var ikke paa nogen Maade den Mand, der gik i »andres Klæder« eller gik med til

noget Nyt, blot fordi det kom paa Mode. Kun prøvende og overvejende antog han nye Tidens Ideer, naar de efter hans Mening fandtes brugbare og forsvarlige.

Støt og rolig arbejdede han sig frem, drev sin Jord og hvad derunder hørte paa fortrinlig og eksemplarisk Vis, saa det med Rette kan siges om ham, at han gennem Arbejdet og de betydelige Evner, han sad inde

Proprietær Mads Agger.

med, skabte sig en Position, der aftvang Respekt.

Indenfor Landbruget paa hans Egn var Mads Agger i forreste Geled. Gennem en lang Aarrække sad han i Landboforeningens Bestyrelse, og da han var kendt viden om som en særlig god Hestekender, satte man ham paa Formandspladsen i Hesteavlforeningen »Vest Lemvig«, ligesom han var Dommer ved de lokale Dyrskuer.

Ogsaa andre Steder i Landet havde man Brug for Mads Agger. Saaledes finder vi ham som Medlem af

Statsskuekommissionen for Ringkøbing Amt, Dommer ved de forenede jydsk Landboforeningers aarlige Fællesskue samt ved Landmandsforsamlinger i Randers 1894 og i Odense 1900. — Stillingen som Repræsentant for Jydsk Landejendomsbesidderes Kreditforening i Viborg for Ringkøbing Amt beklædte Mads Agger i snart et halvt Aarhundrede og var desuden Landvæsenskommissær. —

Karen Agger, f. Breinholt.

I flere Perioder sad han i Tørring-Heldum Sogneraad og en længere Tid dets Formand. I »Digelauget for Vester og Geller Sø« var Mads Agger den ledende Kraft, forsaavidt det væsentlig skyldes hans Foretagsomhed, at store Engdrag i Tørring og Hygom Sogne sikredes mod Oversvømmelser og blev gjort sunde. — Endnu skal nævnes, at han i en lang Aarrække er Medlem af Bestyrelsen for Lemvig og Omegns Sparekasse og dertil knyttede Tyende- og Arbejderforenings Sparekasse.

I det politiske Liv tog Mads Agger aktiv Del ud fra den Grundsætning, at Politik i god Forstand er at elske og værne om sit Fædreland, være med i Dagens og Tidens opbyggende Gerning, saa det bliver til Gavn og Lykke for det Samfund, det Folk, vi tilhører.

Paa denne Linie var Mads Agger at finde i det Parti, han tilhørte, nemlig det konservative Folkeparti, og dette havde i ham en højt agtet og værdig Repræsentant, der ved mange Lejligheder kunde sige det forløsende Ord.

Som Valgmand ved Landstingsvalgene var han én af de selvskrævne og iøvrigt i Lemvigkredsen blandt sit Partis førende Mænd. —

Der var en egen tillidvækkende Klang over Mads Aggers Tale, hvor han lod sin Røst høre i offentlige Forsamlinger, og hans karakteristiske Træk, den høje faste og smukke Skikkelse blev kendt vidt ud over Landet, naar »Sager«, der havde Forbindelse med hans Livsgerning, kaldte.

Han havde en særegen Evne til at trænge ind i Kærnepunktet af et foreliggende Spørgsmaal, ligesom han paa en stiltfærdig Maade forstod at gøre andre til Part i sine Anskuelser. Samtiden havde lagt meget paa hans stærke Skuldre, og hvem der saa og kendte Mads Agger maatte uvilkaarlig sande, at her var en Mand, der formaaede at bære Byrder, andre ofte ængstelig veg tilbage for.

Som en velfortjent Paaskønnelse fra officiel Side modtog Mads Agger Ridderkorset.

Af Mads Aggers og Karen Breinholts 9 Børn, 8 Sønner og 1 Datter, døde 2 af Sønnerne i Barnealderen. Datteren Ceciliane Johanne Agger holdt 29. Ok-

tober 1903 Bryllup med Proprietær Nicolai Bruhn, Rybjerg i Velling Sogn. To af de overlevende 6 Sønner gik den studerende Vej. Jens Chr. Agger tog juridisk Embedseksamen og er Landsretssagfører i Varde. Peter Vinkel Agger, cand. polyt. og Ingeniør ved Statsbanerne. Niels Breinholt Agger, R., ejer Sønder Vinkel i Heldum, Formand for Landboforeningen, Meddirektør for Lemvig og Omegns Sparekasse og har flere andre Tillidshverv.

Ingvard Breinholt Agger bor paa Gransgaard i Fødesognet Tørring.

Lauritz Agger købte 1907 afdøde Amtsraadsmedlem P. S. Breinholts Gaard, Volder i Ramme.

Den yngste, Knud Lauritz Agger, besidder Vadskærgaard. —

Efter 32 Aars Ægteskab havde Mads Agger den tunge Prøvelse at miste sin Hustru, der døde 60 Aar gl. d. 12. Decbr. 1903. Denne Sorg, som derved overgik Hjemmet paa Vadskærgaard 1½ Maaned efter Datterens Bryllup, bærer Bud om Livets ofte smertelige Omskiftelser, og man kommer til at tænke paa Digteren A. Munchs Ord:

»Der gaar igennem Livet en sælsom Dobbeltklang,
Af Smerte og af Glæde, af Død og Jubelsang.
Der sættes om vor Pande en dobbelt Levnedskrans
Af Torne og af Blomster, af Mørke og af Glans«.

Den 3. Juli 1907 har Aggerne i et Aarhundrede været bosiddende paa Vadskærgaard. Denne Jubilæumsdag forundtes det Mads Agger at fejre i Familie- og Vennekreds. Med en lykkelig og fast Haand havde han højet og fredet om den fædrene Arne, til hvilken den nu i mange Linier vidtfor-grenede Aggerslægt saa hen med Pietetsfølelse og taknemlig Ærbødighed.

Endnu i en længere Aarrække er Mads Agger den stærke, initiativrige Mand, for hvem 70 og 75 Aars Dagen oprinder med usvækket Arbejdskraft.

Først da han er omkring de 78 Aar er Sygdomstegn, der vel endnu ikke kuede Livsmodet, ved at indfinde sig. Svaghederne tager dog efterhaanden til og gør en Operation nødvendig. Man havde haabet, at naar denne forløb godt, skulde det atter bære fremad. Men det gik anderledes end tænkt, og Mads Aggers sidste Dag blev 12. Novbr. 1918. Han var da lidt over 79 $\frac{1}{2}$ Aar gl. —

Af de meget udførlige Udtalelser, der ved hans Bortgang fremkom i den stedlige Presse, gengiver jeg et Par korte Citater:

Lemvig Folkeblad: »Proprietær Mads Agger, Vads-kærgaard, er Tirsdag Aften død i sit Hjem, 79 Aar gl. Med ham falder en gammel Kæmpe blandt vestjydske Bønder, en Mand med megen Anseelse blandt sine Standsfæller for sin Dygtighed og retlinede Karakter. Der var over hans Kæmpeskikkelse en rolig beslutsom Kraft og Energi . . . hans inderste Karakter var præget af Retfærdighedsfølelse og Vilje til at gøre Ret og Skel.

Han var en god og hjælpsom Mand over for dem, som han mente fortjente Hjælp, og der er mange, som i Aarenes Løb er gaet til Vadskærgaard med godt Haab og er gaet glade derfra«.

Lemvig Avis skrev: »Proprietær Mads Agger er Tirsdag Aften stille og rolig sovet ind. Dette Budskab, der i nogen Tid har været ventet, er egnet til at samle Opmærksomhed om sig, saa meget mere, som det er en Type af den gode gamle Slags, der forsvinder fra Egnen ved hans Bortgang. Mads Agger var en Pryd for sin Stand, akkurat som han var sit Fædreland en god Søn . . . Ære være gamle Mads Aggers Minde!«

I en indsendt Artikel til samme Blad siges bl. a.:

»Det var netop det betegnende ved Mads Agger, at han byggede Bro mellem Land og By. Som den udpræget dygtige Landmand, han var, havde han et aabent Øje for, hvorledes Land og By i betydningsfulde Spørgsmaal er afhængige af hinanden; han forstod at sætte sig ind i Byboernes Tankegang, ligesom han havde en udpræget Evne til at slaa fast, hvor langt Landbrugets Førerskab rakte i gensidige Forhold«. . . . »Som Taler ved offentlige Møder samlede han altid Interessen om sit Indlæg«. . . .

Mads Agger stedtes til Hvile paa Tørring Kirkegaard den 18. Novbr., og det store, delvis repræsentative Følge vidnede om, at den afdøde Hædersmand havde indtaget en fremskudt Plads i det Samfund, han tjente saa vel gennem et halvt Aarhundrede.

I sin Mindetale fremhævede Sognepræst Jørgensen, hvorledes alle saa op til den kraftige og stærke Mads Agger med stor Ærbødighed, og at han var som skabt til at gøre Indtryk paa sine Medmennesker. Han var, udtalte Pastor J. endvidere, »en hjertensgod Mand, der ikke undlod at strække sig vidt, dør, hvor det gjaldt om at være noget for de Mennesker, der søgte ham. Han var en gennemretfærdig Mand, en retskaffen Mand, en Mand, man i stort og smaat kunde stole paa. Det saa man ogsaa Eksempler paa i hans sidste Tid. Mads Agger var en Mand, der var vant til at hjælpe sig selv, han saa ikke hen efter andres Hjælp, han satte en Ære i at yde sit Bedste.

Men da Sygdommen bøjede ham, da det bar mod Døden, følte han sig fattig. Han følte det, som han kun havde udrettet saa lidt her i Livet, han følte, at selv nok saa mange gode Gerninger ikke giver et Menneske Frelse.

Men han saa ikke hen efter Menneskers Hjælp, han tænkte paa Herrens Barmhertighed og paa, at Gud udfrier den, der higer efter ham. Jeg mindes, hvorledes jeg en Gang spurgte ham, om han turde tro, at Guds Søns Blod renser fra al Synd og ogsaa gav Frelse for ham, og han, der følte sin Synd, svarede mig: »Ja, det tror jeg, og jeg tror, at Gud vil tage mig hjem til sig«. Og hvad Mads Agger sagde var ærlig sagt. Gid vi som Mads Agger i Tide maatte lære og forstaa, at intet af vort eget er det afgørende, men at vi skal hen til Gud og hans Barmhertighed«.

Efter Højtideligheden i Kirken bar Sønnerne deres Fader til Graven, hvor Sognepræsten forrettede Jordpaakastelsen. — Afdødes ældste Søn, Landsretssagfører Agger, takkede sluttelig for Deltagelsen. —

KNUD LAURITZ AGGER

Som allerede nævnt blev det Mads Aggers yngste Søn, Knud Lauritz Agger, f. 4. Marts 1884, der overtog Vadskærgaard efter Faderens Bortgang. — Med denne Ejer gik Vadskærgaard til fjerde Led paa det Aggerske Stamtræ.

Værd at lægge Mærke til i denne Forbindelse er, at alle de øvrige af Skodborg-Vandfuld Herreders gamle Hovedgaarde gennem det sidste Aarhundrede har skiftet Ejere, de fleste endog mangfoldige Gange.

Med Undtagelse af Friis'erne, der besad Vadskærgaard i ca. halvandet Aarhundrede, er Aggerne den Slægt, der i den historiske Tid længst har beboet samme, nemlig i 131 Aar. —

Store og rige Minder om hedenfarne Slægter, der gik ind og ud ad Vadskærgaards Døre, taler da sit stærke stille Sprog til den nuværende Besidder om,

at her var et Sted, hvor det var godt at bo og bygge, hvor et Hjemms faste Borg skabtes i Læ af frugtbare Agermarker og Enges fortrinlige Afgrøder. Og herfra lyder en sagte Hvisken fra de Forfædre, hvis Røster tilhørte Mads Jensen Agger, Karen Øllgaard, Jens Chr. Agger, Ceciliane Schmidt, Mads Agger og Karen Breinholt.

Af benyttede Kilder anføres:

- Therkel Mathiassen: »Herregaarde og Godser«.
 Arthur Pedersen: »Jorddrot og Bonde«.
 H. Lilholt: »Lemvig By før og nu«.
 Hardsyssels Aarbog: Forskellige Aargange.
 S. Nygaard i Saml. jydsk Historie og Topografi 3—4 R.
 Trap: »Danmark«, særlig VIII.
 Dansk Adelsaarbog, forskellige Aargange.
 Frølund: »Holstebro«.
 E. Poulsen: »Hardsyssels Degnehistorie«.
 Dr. phil. O. Nielsen: »Skodborg-Vandfuld Herreder«.
 Dr. phil. O. Nielsen: »Hjerm-Ginding Herreder«.
 Lemvig Folkeblad 1918.
 Lemvig Avis 1918.
 Max Groshenning: »Slægten Breinholt«.
 P. Storgaard Pedersen: »Ulfborg Herred«.
 Palle Rosenkrantz m. fl.: »Danske Herregaarde«.
 Nordisk Leksikon.
 Dansk biografisk Haandleksikon af Dahl og Engelstoft.
 Brickas Dansk biografisk Leksikon.
 J. C. Sulkjær: »Nørre Nissum Sogn«.
 Kraks blaa Bog.
 Tørring-Heldum Sogneraads Arkiv.
 Tørring Sogns Kirkebog: Det nittende Aarhundrede.
 N. K. Andersen: »Jordbeskrivelse« 1869.
-

HOVBØNDERNES ARBEJDS- YDELSER

Ved *Alfred Kaae*.

Til Generalhoveirreglement 1770 for Baroniet Rysensstens Hovedgaard (findes i Rigsarkivet) er der nogle almindelige Bemærkninger om det Arbejde, man fordrede af Godsets Hovbønder. Det synes at forudsætte lange Arbejdsdage for Karlene og rapt Fodskifte hos Hestene, men smaa Læs paa de skrøbelige »jernbeslagne« Vogne. Bemærkningerne er ganske korte og lyder saaledes:

»En Plov à Dag kan opløje 2 Td. Land, hvortil behøves en Karl og en Dreng, samt samme (Ploven) at være bespændt med 6 Heste, og samme kan harve paa en Dag fornævnte 2 Td. Land.

Paa de nærmeste Marker ved Rysensten kan ages 40—50 Læs Møg — paa de fjerneste 24—30 Læs; — hvortil behøves at medfølge en Karl Vognen.

En bespændt Vogn kan køre 1 Læs Tørv à Dag, naar Vejen er 1 à 2 Mil og kan tage 12—16 Snese forsvarlige Skær eller Hedetørv. Men naar Vejen er 1 Mil lang, kan køres 2 Læs, som (Vejen) beregnes fra Herregaarden til det Sted, hvor Tørven er beliggende. Er det nær ved Herregaarden, kan en bespændt Vogn køre eller age 16—20 Læs om Dagen.

En bespændt Vogn kan paalæsses 3 Traver Korn enten af Rug, Byg eller Havre, naar det ej er for stort opbunden.

En bespændt Vogn kan paalæsses Hø at beregne til 32—36 Lispund (36 Lispund er 288 kg), ligesom Vejen er enten lang eller kort.

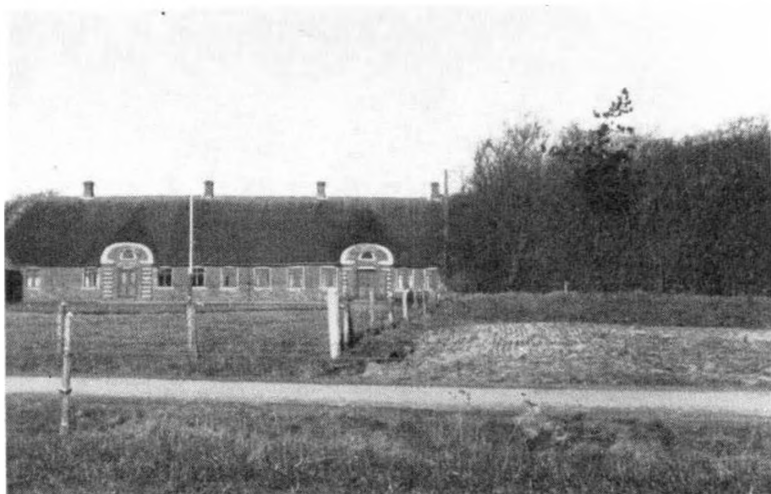
Et Gang Bud (en Karl) kan paalæsse 50—60 Læs Møg à Dag og ligeledes i Mark sprede 60—70 Læs.

En Karl kan à Dag grave 10—12,000 Tørv. Et Hovbud kan à Dag afmeje 2—3 Td. Land. Paa en bespændt Vogn kan ægtes af Rug torsken 3 Td., Byg 4 Td., Havre 5 à 6 Td.

En Dags Rejse kan i bespændt Vogn køre frem og tilbage om Sommeren i godt Vejrlig 10 Mil; naar Læs haves paa Henreisen og intet synderligt paa Hjemreisen, kan de føre forannævnte Korn paa en bespændt Vogn, og naar Vejen om Vinteren er vanskelig, kan ej køres flere Mile end seks frem og tilbage i godt Vejrlig; og naar det ikke er, kan om Sommeren ej køres længere som meldt frem og tilbage end 8 Mil og om Vinteren 4 Mil.

Fri-Bønderne (Fæstere, som ikke er Ugedagstjenerne) paa Rysensten Gods gør desuden i Møgagning og Høbjergning og i Høstens Tid Arbejde til Rysensten, som ungefær kan blive 3 Dage om Aaret — og fra Arilds Tid saa har været. Tillige gør hver Bonde fri for daglig Hoveri en 10 Mils Rejse og en 4 Mils dito om Aaret i Følge deres Fæstebrev«.

Disse sidst omtalte Bønder, som er fri for daglig Hoveri, er dem, der bor for langt borte fra Gaarden. De afgjorde deres Hoveripligt med Hoveripenge. Dog Ægtrejerne kunde Godset forlange udført.

Stauning Præstegaard, bygget 1789.

EN PRÆSTS SELVANGIVELSE TIL KOPSKAT 1743*)

Af *Erh. Qvistgaard.*

Rigtig Angivelse.

Kongl. Allernaadigste Forordning af 20. August 1743 paa underskrevne Formue, Indkomster og Accidentser saaledes som følger:

	Guld	Rdl.	Mk.	Skil.
4 Guld Dupper veyer 1 lod	8	»	»	
3 Guld Knapper veyer 1 lod	8	»	»	
1 liden tu leeds Ring veyer til	2	2	»	
1 Guld Kors veyer til	2	2	2	
Sølv				
Een Snus-Tobachs dovse veyer til	3	1	2	
1 Sølv Beger veyer 18 lod.....	9	»	»	

*) Kopskat af det tyske Kopf = Hoved; altsaa paa Hoveder eller Personer (over 12 Aar) i Landet.

	Rdl.	Mk.	Skil.
1 Sølv Ædske veyer 15 lod	7	3	»
6 Sølv thee-Skeede og Klemme veyer 5 lod	2	3	»
1 Sølv Skaal veyer 7 lod	3	3	»
7 Sølv-Skeeder veyer 28 lod	14	»	»
1 liden Sølv tumble veyer til	»	4	11
1 Sølv Beslag veyer 4 lod	2	»	»
1 liden Sølv Hovedvands Dovse 2 lod	1	»	»
3 Sølv Knappe veyer 1 lod	»	3	»

Tiende, Offer og Accidentser

Rug 29 tdr 2 Skp 1 Fj à tønden 10 Mk.	48	4	13
Byg 60 tdr og 3 Skp à tønden 6 Mk....	60	2	4
Offer paa de trende store Hoytiider udi alt	56	»	»
Qvæg- og Bie-Tiende Penge.....	10	»	»
Accidentzer ialdt beregnet til	28	1	8
	Latr 268	»	8

Bæster

En tienistdygtig Rytter Hoppe som er afleveret til Deres kgl Majst. tjeneste	50	»	»
1 sort Hoppe 7 Aar	26	»	»
1 sort Hest-Plag 2 Aar	22	»	»
1 sort dito 3 Aar	20	»	»
1 mørk-Rød Hors Plag 1 Aar og har taget det andet (er i 2. Aar)	14	»	»
1 gl sort føll Hoppe 17 Aar	6	»	»
1 gl sort Hest 15 Aar	7	»	»
1 gl sort dito ringere og ældre	5	»	»
1 sort Hest føll fra i Aar	6	»	»

Fæ og Kiør – Høveder

2 graa hielmede Stude i 4. Aar	20	»	»
--------------------------------------	----	---	---

	Rdl.	Mk.	Skil.
2 sortbroget Stude	20	»	»
1 sort kuldet Stud	10	»	»
2 sort hielmet mindre i 3. Aar	16	»	»
1 graa hielmet 2 Aar	4	»	»
1 sort dito 3 Aar	7	»	»
2 smaa graa hielmet dito i 3. Aar	10	»	»
2 sort hielmet Kvier i 2. Aar	5	»	»
2 rafn sorte dito	6	»	»
2 sort broget dito	7	»	»
1 sort bollet Qvie, bærende 3 Aar	6	»	»
1 Tyr i 2 Aar	2	»	»
1 sort hielmet Qvie tidlig bærende 4 Aar	4	»	»
1 sort gammel grimet Koe	5	»	»
1 sort hielmet tidlig bærende Qvie 4 Aar	6	»	»
1 stor gammel sort Koe	4	4	»
1 sort broget Qvie i 5. Aar	5	»	»
1 gl sort Gield Koe	4	»	»
2 Stude Kalve lagt til forgangne Vinter	2	4	»
3 broget Qvie Kalve	3	»	»
1 sort hielmet dito	1	»	»
37 Faar og Vairer à stycket 3 Mk.....	18	3	»
	Latr	590	3 0
Præstegaardens Bygning	300	»	»
	Summa	890	5 8

Aldtsaa bliver hermed efter kgl Allernaadigste Forsordning af 20. August 1743 allerunderdanigst rigtig og rædelig angivet og beregnet min formue og Effecter, Indkomsterne, Tiende, Offer og Accidentzer som beløber sig ialdt 890 Rdl 5 Mk 8 Skil siiger Otte hundrede og halvfemtesinds tyve rixdaler fem march otte schilling dansch, men derimod er min vitterlige

og virkelige Geld, som igien herfra drages, 637 Rdl siiger sex hundrede og syv og tredive rixdaler. Aarsagen til saadan min Geld og Viitløftighed er deels, at ieg ved min Ankomst her til Stædet maatte laane Penge, hvorfor jeg kunde kiøbe Præstegaarden, som

Stauning Kirkes Indre.

er meget forfalden og brøstfældig, paa hvis forbedring ieg har bekostet meget og endnu nødes til dagligen mere og mere at bekoste paa dends Brøstfældighed, deels ogsaa Besætningen hertil som nødvendig behøvedes, hvortil ieg ogsaa maatte laane Penger og derover er ieg geraaden i saadan Penge-Gield som ieg forrenter. Naar nu saadan min Geld bliver fradragen saa bliver derfra til øvers 253 Rdl 5 Mk 8 Sk siiger to hundrede og tre og halvtrediesindstive rixdaler fem

march otte schilling, hvoraf ieg allerunderdanigst bør svare formue-skat, saaledes redelig angivet af Sognepræsten for Stauning Menighed.

Stauning d. 8. Oct. An. 1743.

Andreas Balslev.

Fortidens Præster, særlig i det 17. Aarh. med de mange ulykkelige Krige, hvor Præstegaarde blev udplyndrede og brændte og Bønderne forarmede, vare ofte fattige og forarmede, ikke mindst fordi de lige saa fattige Bønder ikke kunde svare Tiende til dem, saa at de ved deres Død intet efterlod til Enken og Børnene uden Gæld, saa Enkerne meget ofte maatte fragaa Arv og Gæld, ja vi hører ogsaa i enkelte Tilfælde, at der i Boet ikke engang var til at komme i Jorden for. Trods al denne Fattigdom blandt Præsterne var der dog, som ovennævnte Skatteangivelse viser, enkelte velstillede Præster, tilmed var det i Jyllands vestlige, magre Egne, ja endog enkelte meget rige som Præsten Secher i Udbyneder, † 1768, der foruden at være Ejer af Sødringholm ogsaa efterlod sig 150,000 Rdl., saa han vel nok var den rigeste af alle Præster.

Som Tiderne imidlertid gik, og Krigene stillede af, bedredes ogsaa Præsternes Kaar, saa at deres hidtil ofte meget trange Kaar afløstes efterhaanden af bedre økonomiske Forhold, hvorunder Præsterne uden Rigdom og Overflod nu leve.

FRA KAMPENE VED FREDERIKSSTAD 1850

Genfortalt af *J. Gr. Pinholt.*

Det efterfølgende har jeg for over 40 Aar siden nedskrevet efter Fortælling af Veteran, Husmand Peder Jensen, Marieboel, Hove ved Lemvig, der deltog i Forsvaret af Frederiksstad. Det tyske Erobringsforsøg lededes af Oberst v. der Tann. Byen blev beskydt med 24 Kanoner, medens Forsvarerne kun raadede over 8. Angrebet varede i Dagene fra 29. September til 4. Oktober; det kostede Fjenden ca. 700 Mand, medens Danskerne mistede ca. 350.

— — —

— Jeg stod ved 4. Reservebataillons 3. Kompagni, fortæller Peder Marieboel, og vi havde efter Deltagelsen i Istedslaget (25. Juli 1850) nogle Dages Hvile. Sammen med 7. Liniebataillon fik vi saa Ordre til at gaa mod Frederiksstad. Vi naaede derop den 7. August. Tæt uden for Byen kom Oberstløjtnant Helgesen imod os; vi havde aldrig før set ham. Hans første Ord til os var:

»I er vel ikke bange for Krudt, Børn?«

»Nej«, raabte vi, »det har vi da lugtet før«.

»Godt!« vedblev den buttede Mand paa det blaa Øg, »saa tager vi let Byen, for det er netop det, vi skal. Der er kun en fire Hundrede Mand derinde og bare Rekrutter«.

Og jeg skal love, han havde travlt. Allerede Kl. 7

om Eftermiddagen førte han os mod Fjenden, og efter henvend halvanden Times Forløb var ogsaa Byen i vor Vold. Det var næsten Legeværk, og der faldt kun faa.

Befolkningen modtog os med den Gæstfrihed at skodde alle Dørene for os, saa vi den første Nat maatte logere paa aaben Gade. Ja, saa tysksindet var Byen, at Løjtnant Christiansen, af 7. Bataillon, hvis Moder boede i Frederiksstad, nær ikke havde kunnet komme ind til hende, ligesom der endog blev gjort Forsøg paa at forgive nogle af os. Næste Dag fik jeg, sammen med ca. tre Hundrede Kammerater, Kvarter i Jødekirken, og der havde jeg saa hjemme indtil 4. Oktober.

Vi fik meget strenge og slidsomme Dage i Frederiksstad. Den aabne By blev forskanset af al Magt, især mod Øst. Paa de andre Sider var vi nogenlunde beskyttede ved, at Vandet fra Ejderen og Trene var blevet opstemmet over de omkringliggende Marskeenge. Hver anden Dag var vi paa Forpost og hver anden paa Skansearbejde. — Under det hele Felttog havde vi aldrig saaledes slæbt og aset som her, og desuagtet holdt Humøret sig rigtig godt.

Det var mærkeligt, at Fjenden lod os have Ro til disse Forsvarsarbejder. Vi kunde skønne, at ogsaa han arbejdede paa Skanser og trak Forstærkning til sig.*) — Den 8. Septbr. blev en saare ulykkelig Dag for os. Vort Kompagni var, sammen med 3. Kompagni, paa Rekognoscering Øst for Byen, men kom for nær ind paa Fjenden, der i et Antal af vist 3000 behandlede os ynkeligt. Vi blev pludselig angrebet fra tre Sider, og i hovedkulds Flugt gik det tilbage.

*) Den danske Besætning udgjorde først kun 7 Komp., fra 1. Okt. tilkom 6 nye Komp. (Red. Anm.)

Hvor mange der faldt, aner jeg ikke, men det var desværre mange. Min ene Sidemand, Chr. Steendige fra Ferring Sogn ved Lemvig, fik en Kugle, og inden han var kommen fire Alen tilbage, havde han ikke mindre end 7 Kugler i Kroppen. Han rørte sig ikke mere. Min anden Sidemand og Slof, Jens Snejbjerg, blev ogsaa saaret. Han bad mig saa mindeligt om at bjærge sig ind til Ambulancen. Det var et stort Mirakel, at det lykkedes for mig; men under denne Gang saa jeg en saa stor Elendighed, at jeg, uden at kunne gøre for det, fik Taarer i Øjnene, — den første og sidste Gang i alle tre Krigsaar.

Var det ikke mærkeligt med Chr. Steendige? Vi havde Aftenen forud staaet paa Post sammen. Han var en frisk Fyr og en brav Kammerat; men som vi stod og talte, blev han pludselig saa beklemmt. Og saa sagde han: »Jeg bliver bestemt snart skudt, — saadan en Klemmelse har jeg aldrig mærket før!« — Jeg slog det hen i Spøg og sagde, at han vist manglede noget i Flasken, og saa talte han ikke mere om den Ting. Men Humøret havde vi tabt.

Helgesen var just ikke mild at se til, da vi endelig kom ind. Han spurgte ikke om, hvor mange der var mistet, men blot, hvor mange vi havde i Behold. —

Tyskerne nærmede sig bestandig mere og mere. Den 27. var de især urolige og havde saa travlt i Skanserne som Myrer. Natten derefter hørte vi Banken og Spektakel ved det saakaldte Holstenske Færdgehus, og om Morgenen saa vi til vor store Skræk, at Bygningerne var borte, og at fire store forskansede Kanoner grinede imod os. Og snart kom op ad Floøden to Dampere med to Kanonbaade og nogle Transportfartøjer, bemandede med Soldater, ligesom sam-

tidig Infanteri rykkede frem fra Seeth (Øst for Byen) ad Landevejen.

Vi havde været paa Forpost den hele Nat og belavede os til en haardt tiltrængt Hvile. Men næppe havde vi faaet Tøjet lagt fra os, før — omtrent Kl. 8 om Formiddagen — Kanoner og Geværildten begyndte saa vel fra Lande som Vandsiden.

Vi fik øjeblikkelig Følelsen af, at nu blev der Alvor i Spillet; dog anede ingen, at dette var Begyndelsen til saa drøje Dage, som vi fik. Der blev straks blæst: »Hurtigt ud!« Og med tunge Hjerter, sløje og trætte, forlod vi vor Kirke.

Samplingspladsen var paa Torvet; men der var det umuligt at være. Kuglerne faldt i Mængder rundt omkring, og i Løb gik det derfor ud til Skanserne. Vore Forposter var under stærk Tilbagerykning. Fjenden gik rask paa; han havde en Kæde saa stærk, at jeg aldrig har set Magen. Det var os indlysende, at nu skulde det briste eller bære, og at Tyskerne havde bestemt sig til at spise deres Middagsmad i Frederiksstad den samme Dag.

Vi brugte os godt. De yderste Skanser paa Ejderdiget kunde dog ikke holdes; men vore Folk gav ikke tabt, før det hele var jævnet med Jorden. Saa løb de som Katte langs Dæmningen og i Ly ind til os. Derefter stormedes den saakaldte Mølleskanse, der laa bag ved det tagne. Her faldt en Mængde Fjender, og de maatte opgive Forsøget. Vore 6 smaa Kanoner bearbejdede Skibene med rigtig godt Held, og de maatte gaa tilbage hen af Eftermiddagen.

Under det hele frygtelige Hurlumhej gik Helgesen omkring mellem os og talte livligt og opmuntrende til alle. Jeg forstaar ikke, hvorledes det kunde være,

men jeg fandt mig selv rigtig vel tilpas hele Dagen, skønt jeg ikke havde hvilet Døgnet forud og heller ikke havde faaet noget at spise den hele Dag. Der var hverken Træthed eller Forknythed at mærke hos nogen eller nogetsteds, skønt vi fik Masser af Kugler og Granater ind over os og maatte ligge nede og i et ligefrem Ælte af Ler og Pøl, da det regnede hele Dagen. Vi saa ganske forfærdeligt ud.

I Byen brændte det tre Steder. Vi havde en 500—600 Alen derind; men ingen turde vove Turen, da Pladsen var fuldstændig aaben. Til Slukning kunde vi ikke hjælpe, men — hvad der var langt værre — vi kunde heller ikke faa skaffet os Mad eller Drikke.

Dette var den første Dag. Ingen tænkte, at Menneſker kunde døje en saadan Behandling i fulde fem Dage til. Og dog lod det sig gøre!

Da det mørknede, sagtnede Skydningen mod os; Infanteriet trak sig tilbage; men Kanonilden, især fra Færgehuset, vedblev.

Byens Indbyggere kunde dog ikke holde Pinen ud længere end til næste Dag. Da gik de med Borgmester og Raad i Spidsen til Helgesen og forlangte, at han skulde spare Byen. Svaret blev, at han intet hellere ønskede, men at det ikke stod i hans Magt, — Pladsen vilde og maatte han holde til det yderste. Han anbefalede dem dog at gaa ud til Belejrnens Kommando. De fulgte Anvisningen og gik. Da de kom tilbage, havde de Besked om, at Skydningen skulde blive standset fra Kl. 10 til 12, og at det i den Tid skulde staa enhver frit for at forlade Byen. Helgesen gav saa Lov til, at Kvinder, Børn og gamle Folk maatte benytte Tilladelsen, men enhver rørig Mand skulde blive tilbage for at hjælpe til ved Sprøjterne.

Hvor vrede Borgerne end var efter den Besked, saa hjalp der dog ingen kære Mor; — der sattes Vagt ved Udgangen, at ingen skulde overtræde Forbudet. Men hvor meget vi end passede paa, saa var der dog efter to Døgn Forløb ikke en Sjæl at se. —

Disse to Timers Rolighed var den eneste, vi nød i de seks Dage, Byen holdtes. Om Dagen gik Infanteriet paa og laa os saa nær, at vi ikke kunde række et Hoved over Brystvænet, før der brændtes en Snes Geværskud af derefter. Især voldte det os Besvær at faa vore Geværer ladte, idet Skanserne i Dagens Løb blev saa godt som ganske jævne med Jorden; Kanonilden vedblev nemlig uafbrudt baade Dag og Nat.

De første fire samfulde Døgn laa vi uden Afløsning, og vi fik tilmed ikke anden Proviantering, end hvad der kunde faas ved en og anden, der dristede sig til at snige sig ind til Byen om Natten. Vort væreste Savn var, at der ikke kunde skaffes ordentligt Drikkevand. Brøndene var nemlig ødelagte ved Vandets Opstemning. Appetitten var ganske vist ikke stor, men den Smule Brød og Flæsk, vi kunde faa, og som — det skal siges — broderligt deltes, forsløg kun meget lidt. Af Søvn fik vi saa godt som ikke noget; blot om Natten kunde der blive en kort Slummer, siddende i Pløret, med Ryggen lænet mod Skanserne. Det regnede hele Tiden; i de seks Døgn havde vi ikke en halv Dags Tørvejr. Til alt det andet kom, at Skanserne hver Nat maatte udbedres, og Kanonerne, der snart om Formiddagen maatte trækkes ind, skulde igen føres paa Plads.

— Ja, naar jeg nu bagefter tænker paa, hvorledes vi havde det, og hvad vi i det hele taget døjede, saa

begriber jeg aldeles ikke, at noget Menneske kunde udholde det. En af vore Officerer gik da ogsaa den fjerde Dag fra Forstanden af Mangel paa Hvile samt under hele den forfærdelige og ganske ubeskrivelige Uhygge.

Det fjerde Døgn foregik der ved vort Kompagni en særdeles oplivende Begivenhed.

Vi trængte i allerhøjeste Grad til at faa Føde. Vor Kaptajn (Haffner hed han) talte med os om Muligheden af at driste sig ind til Byen for at redde lidt Brød, da det næsten ikke vilde være til at udholde, hvis vi skulde vente til Natten. Men ingen af os turde vove Forsøget; vi ansaa det for aldeles umuligt at kunne komme levende derind. Blot vi rakte Hovedet op over Skansekammen, havde vi en Geværshalve. — Hvor højt end vore Maver knurrede, maatte vi fatte os paa at bie og haabe det bedste, naar Mørket faldt paa.

Som vi nu sad og var forknytte med det Resultat, rejste vor Kok sig op. Vi kaldte ham »hellige« Beck. Tilnavnet var givet ham til Spot, fordi han var »opvakt«, og at han aldrig vilde være med i noget som helst Kommers. Han fornærmede ellers ingen, selv ikke, naar nogle, hvad ret ofte var sket, vilde holde ham lidt for Trekant for hans »Hellighed«, bed han fra sig. Han ønskede blot at sejle sin egen Sø, og kun en Gang imellem uddelte han Smaaskrifter med gudeagtigt Indhold.

Beck stod lidt og saa ligesom forlegen ned i Jorden. Saa sagde han stille: »A maa nok helst gaa ind og hente os Brød; det er paa høje Tid«. — Vi gloede paa ham, som havde vi nys faaet Øjne, og sagde, at den Galskab skulde han lade være at tænke paa;

det vilde jo kun være den visse Død. Men Beck syntes ikke at høre, hvad vi sagde; han gik lidt til Side, faldt derefter paa Knæ og foldede Hænderne. Om han sagde noget, kunde vi ikke høre. Derefter rejste han sig uden videre rask op og gik lige med Chauséén ind mod Byen, akkurat saa roligt, som var der den dybeste Fred.

Det var det mest farlige Sted, han kunde gaa. Da vi var kommet os af vor Forbavselse, raabte og skreg vi, at han skulde skynde sig tilbage eller dog i det mindste smide sig i Vejgrøften og krybe fremad. Men han blev uanfægtet ved at gaa. Fjenden fyrede frygteligt løs; der faldt sikkert flere Hundrede Geværskud. Vi kunde ligge og se, hvorledes Kuglerne i Mængder røg ved Siderne og foran og bag ham i Vejen. Men ikke een ramte. Han naaede uskadt ind til Byen.

Lidt efter kom han til Syne igen. Han gik da med fire store Rugbrød under Armene og lige saa rolig og uanfægtet som før. Men da skød Fjenden kun nogle faa Skud efter ham. Vi kunde se, at de tyske Soldater ligefrem rakte Hals for at se Manden. De var aabenbart lige saa forundrede som vi. Men Beck lod som ingenting. Han gav os Brødene, som vi ca. 70 Mand straks faldt over og delte.

Men det kan nok hænde, at han efter den Dag fik vor fulde Agtelse, som jeg aldrig kunde tænke mig eller har kendt Magen til. Der var siden ikke Tale om hans »Hellighed«, i hvert Fald ikke som Spot. Mens Turen stod paa, var det, som om vi alle glemte vor Stillings Alvor og Fare, og paa mig gjorde det et saa dybt Indtryk, at jeg endnu har det saa frisk og levende som hin Dag, den 2. Oktober 1850, da det skete. —

Endelig Natten efter det fjerde Døgn blev vi afløste. 1. Reservebataillon var kommen ind til os; vi anede ikke, hvorledes det var sket. — Saare haardt trængte vi til Hvile og især da til Føde. Men hvor var Byen dog ødelagt, og hvor var alt forandret! Der var næsten ikke et Hus, som var uskadt, og i flere Kanter brændte det. Da vi første Gang saa Frederiksstad, var alle Døre lukkede; nu stod de alle aabne. I enhver Butik kunde vi gaa ind og købe uden Penge, alt hvad vi havde Lyst til, og som ikke var brændt, thi der var ingen til at tage imod Betalingen. Men i den Stilling, vi befandt os, var der ikke stor Købelyst. Kun nogle enkelte samlede lidt Manufakturvarer, Sko og lign., som kunde anvendes. Fødevarer derimod havde vi alle Brug for, og vi sørgede da ogsaa at faa saa meget at spise, som det var os muligt. Det værste var, at der ingen Steder kunde findes Sikkerhed imod Bomberne, Granaterne og Stykker og Stumper fra Huse og Tage, saa det egentlig ikke var saa særlig uvelkommen, da vi allerede Kl. 4½ om Eftermiddagen fik Ordre til at stille i Skansen ved Ejderdiget. Thi at gaa uvirksom og lade sig skyde eller lemlæste havde vi ingen Lyst til.

Det var en saare farlig Tur derud. Fjendens Ild var den Dag særlig rettet mod Byen, og under vort spredte Løb for at komme ud blev slet ikke saa faa saarede af nedfaldende Tagsten, Murbrokker og Tømmerstykker. — Jeg kom forbi Underkorporal C. Aaberg fra Møborg, den senere Folketingsmand for vor Kreds. Han havde været min Underkorporal hele Tiden, lige fra 1848, og vi holdt særdeles meget af ham, saa rar han var. Jeg saa, at han var saaret, og spurgte derfor til ham. Han sagde, at det gjorde ham

meget ondt ikke at maatte komme med ud, da der vist snart vilde blive en Afgørelse. Jeg bemærkede, at han blot skulde se snarest at komme paa Lazarettet; thi det trængte han til, — en Tagsten havde behandlet hans Hoved meget ilde.

Da vi kom ud, kunde vi se, at Tyskerne havde gjort meget store Fremskridt; de var os nu paa en 800 Alen nær. Skansen var særdeles udsat. Kuglerne kom fra to Sider over os, og jeg havde ikke været der en halv Snes Minutter, før min Sidemand, Jens Graakjær fra Buur, fik en Kugle bag Øret. Han faldt straks, men rejste sig igen, og da var han vred, kunde jeg se. Han raabte: »Tøw lidt, det skal I ellers faa betalt!« Men han fik kun Geværet skudt af een Gang, saa blev han atter ramt og maatte bæres bort.

Brystværnet var nedskudt, saa de kunde ramme os i Hovedet; men det gik da nogenlunde den Dag. Derimod blev den følgende Dag den allerværste, vi havde kendt; heldigvis blev den da ogsaa den sidste. Lige fra Morgenstunden af beskød alle Kanonerne os med før ukendt Hurtighed. Vi fik sikkert saadan en 25—30 Granater og Kugler over os i Minuttet. At nogen slap levende gennem dette Helvede er ganske uforstaaeligt. Det var os alle klart, at nu skulde det enten briste eller bære. Skønt det brændte i Byen flere Steder, overøstes den med gloende Kugler og Brandraketter. Meget mærkeligt var det, at Lazarettet forblev uskadt. Det var i den lutherske Kirke, og da der under hele Bombardementet var udhængt et dansk Flag i Taarnets Lydhul, saa længe vi var i Byen, var Taarnet selvfølgelig endnu mere udsat. Det eneste Tab, der skete, var, at en Kugle gik igennem Taarnet.

Som Dagen skred, kom Fjenden os nærmere. Vor

Kaptajn Haffner sagde: »Pas endelig paa, I gamle, at Ilden bliver holdt godt vedlige i Hjørnet af Skansen; thi der kan jeg se, at Fjenden vil over!« De kom ogsaa i lange Kolonner, og der maatte stadig sendes Afløsning til dette udsatte Sted. Her faldt da ogsaa mange af mine gode Kammerater, deriblandt Christen Vium fra Ramme og Jens Borg fra Hygom.

Fra Kl. ca. 6 om Eftermiddagen saa vi Fjenden myldre ind imod os. De havde Stiger og Planker med sig. Vi kunde se, hvorledes Officererne red frem og tilbage og truede Folkene. Vi skød saa voldsomt, som det var os muligt, og mange faldt. Men vi kunde alligevel ikke standse dem. De kom helt ind til Brystværnene, og paa Mølleskansen saa vi endog en kort Tid en tysk Fane vaje. Vi var i en voldsom Ophidselse og Spænding, slog med Kolben og stak med Bajonetten som ganske vilde Dyr. Vi skældte og raabte og var helt ude af os selv, saa jeg har ingen rigtig Erindring om, hvor længe dette grufulde Myrderi stod paa. Saa vilde, ophidsede, saa rasende og ustyrlige har jeg aldrig tænkt, et Menneske kunde blive. Hvor vanvittigt og frygteligt! Den ene gav ikke den anden noget efter i Raseri og Myrdelyst. Var dette ikke djævelsk, er intet det. Men — paa at dø, var der vist ingen, der tænkte. Jeg da ikke.

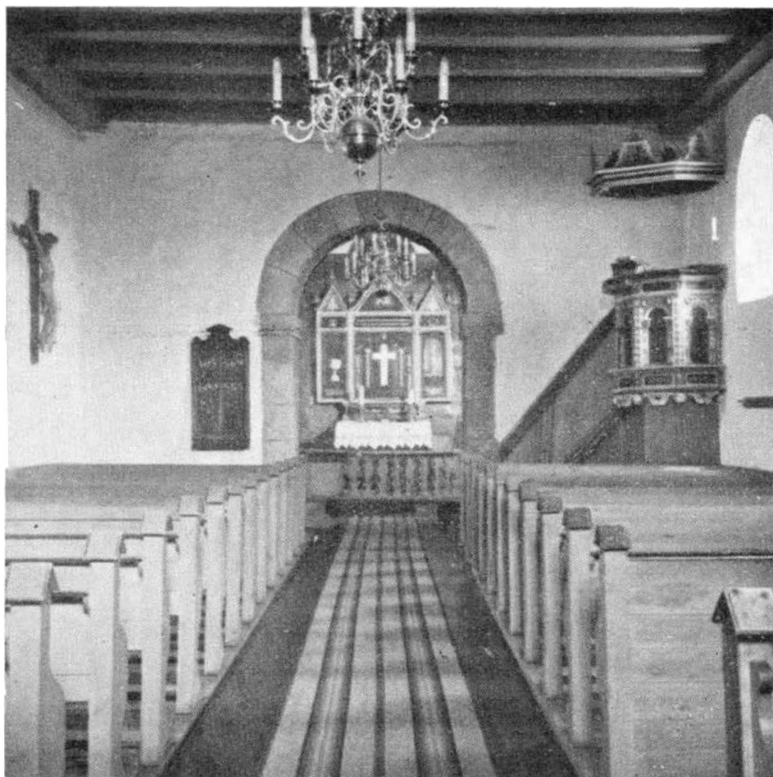
Klokken henad 10, da det allerede var mørknet stærkt, saa vi pludseligt under den haardeste Ild et forfærdeligt stort Blus, ca. et Tusinde Alen uden for Skansen. Det var, fik vi snart at vide, Fjendens Ammunition paa Ejderdiget, der ved et Granatskud fra vor Side gik i Luften. Dette gjorde aabenbart Indtryk paa de stormende, og vi kunde straks mærke, at Skydningen sagtnede. I Løbet af en Times Tid

blev det helt stille — en ganske forunderlig Overgang efter saa mange Dages voldsom Kanontorden.

Da vi havde sundet os lidt efter den bratte Overraskelse, grebes vi af Lyst til at løbe over Skansen for at se, om der ikke kunde tages Fanger; men dette forbød Kaptajnen dog. Vi skulde kønt blive liggende, til det blev lyst, saa kunde vi jo først bedømme Stillingen. — Morgenstunden frembød et saare sørgeligt Syn. Over det hele laa der Dynger af Lig og saarede. Der fandtes dog ogsaa en Del, som ingenting fejlede; de var kommet saa langt frem, at de ikke turde retirere. Mange var druknede under Stormløbet, og nogle fandt vi hængende i Dyndet.

Der blev straks sendt Bud efter Køretøjer, og vi hjalp til med at faa de døde og saarede samlet sammen. Under dette Arbejde gjorde en af mine Kammerater mig opmærksom paa, at min højre Haand var blodig. Da jeg fik set efter, viste det sig, at Knoen paa min Pegefingervar skudt bort, og jeg havde ikke mærket til det. Dette var for øvrigt det eneste Saar, jeg fik under hele Krigen, saa det var saare naadigt sluppet. Der var dog ikke saa faa Gange gaaet Kugler ind i mit Tornister, et Par Gange igennem Bukserne og i Sabelskeden, men de havde ikke skadet mig.

Dagen efter, at Stormen var blevet afslaaet, og Fjenden havde trukket sig tilbage, blev vi afløst af 5. Bataillon. Vi trængte haardt dertil, og uden Sorg sagde vi Farvel til Frederiksstad. Efter den Tid var vi ikke oftere i noget Slag; men dog blev jeg ikke hjemsendt før den 15. Februar 1851.

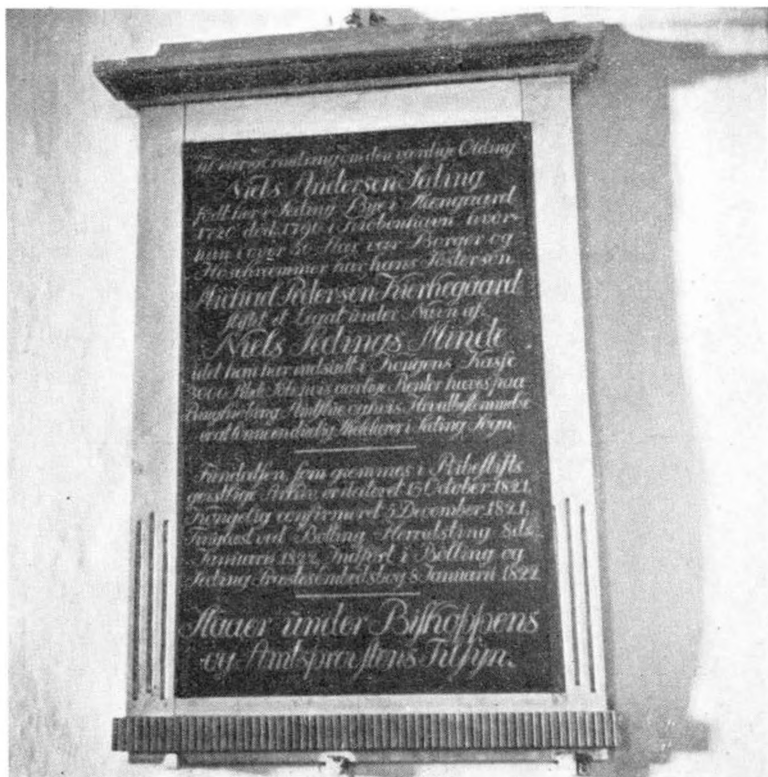

KIERKEGAARDSKE MINDER FRA SÆDDING SOGN I MINDEAARET 1938

Af A. Reimann Hansen.

KIRKERUMMET. Her ses den sjældne Altertavle med overmalede Malerier, smaa Spir og bevægelige Fløje, Prædikestol med de 4 Evangelister og Lydhimmel. Man ser Kirkens ældste Snitværk, et meget sjældent Krucifiks. De to første Dele fra ca. 1600, det sidste fra ca. 1500. Døbefonten er fra ca. 1100, da den kullede Kirke blev bygget og indviet til Skt. Laurentius. Kirken skal have et sjældent Epitafium tilbage fra Nationalmuseet. Orgel, Kirkeskab, Præstefortegnelse med Præsterne efter Reformationen.

Om Søren Kierkegaard nogensinde har talt i Kirken, vides ikke. Han har kun besøgt Sædding een Gang, tre Dage først i August 1840 og deriblandt 7. Søndag efter Trinitatis.

MINDETAVLER. Deraf er der to ophængt i Kirken til Minde om Michael Pedersen Kierkegaards store Gave til Skolen i Sædding i Aaret 1796 paa 3000 Rigsdaler kurant skænket til Minde om sin Morbroder Niels Seding. Dog skulde hans Moder og Søkende nyde Renten af Kapitalen, saa længe de levede. Peder Christensens Datter Else overtog Kierkegaard i Fæste 1800; hun er født 11. September 1768, gift 15. Oktober 1802 og død paa Kierkegaard 6. Marts 1844. Med hende er den hele Slægt (Kierkegaard) uddød i Sædding Sogn. Hendes Broder Michael Pedersen Kierkegaard rejste til Kjøbenhavn 1768, han har aldrig været i Sognet senere. Han er født paa Gaarden 12. December 1756 og dør i Kjøbenhavn 9. August 1838. Han er Fader til de berømte Sønner Søren og Peder Christian, men med dem uddør hele Slægten, da Biskoppens eneste Barn Sønnen Poul dør ugift ca. 1902.

SKOLEN. Denne Bygning købte Michael Pedersen Kierkegaard for 10 Rigsdaler 1796 til Fribolig for sin Moder og Søkende. saa længe de levede. Efter deres Død skulde den være Sognets Skole, og det blev den i 1838. I Hundredaaret bygges der nu en ny Skole i Sognet til 100,000 Kr. og derhos en Pogenskole.

Christen Jepsen tog Kierkegaard i Fæste i Aaret 1704 efter Peder Mikkelsen. Hvor Chr. Jepsen er født, vides ikke, men man mener, han er født 1673, den 17. Maj 1705 ægter han Michael Poulsens Datter fra Øster Vig i Bølling og dør paa Gaarden d. 27. April 1741. Hans Søn Peder Christian, der er født 19. Okt. 1712, overtager Gaarden i Fæste. Han giftede sig d. 25. Okt. 1750 med Maren Andersdatter fra Stengaard i Sædding; hun dør paa Kierkegaard 3. Okt. 1771, hvorefter hendes Søn Anders Pedersen overtager Gaarden i Fæste, og dermed uddør Mandslinien i Sædding Sogn.

HØJEN — TINGHØJEN? Af Høje findes der mange i Sog-
net. Det er mulig paa denne Høj, at Michael Pedersen Kierke-
gaard forbandede Gud i 1768, lige før han rejste til Kjøben-
havn. Fra den bestemte Høj, denne Begivenhed, dette Jord-
skjælv udspringer hele Søren Kierkegaards Filosofi bygget op
af Faderen, næret og opelsket af hans tunge Sind — som en
ægte Sædding Boer. Søren K. skriver om sig selv: »Fra Barn
af var jeg i et uhyre Tungsinds Mørke«, og vi husker alle, at han
er født i Kobenhavn 5. Maj 1813 og dør ugift 11. Novbr. 1855,
men alligevel har »Højen paa Heden« saa stor Betydning for
ham, at man maa kende og forstaa den for at kunne forstaa
S. K.s Filosofi, »mit Forhold til hende«, ja hele hans Lære, og
han præges meget stærkere af Faderens Brøde fra »Højen« end
Broderen Peder Christian — Ministeren og Biskoppen.

LIDT OM FLØE-SLÆGTEN

Af Jørg. Jørgensen Borup.

Slægten hører væsentlig Hammerum Herred til og i Særdeleshed Sognene omkring Herning, men den stammer fra Søndergaard i Fløe, Brande Sogn, og herfra har den bevaret Stamnavnet Palle og Stednavnet Fløe. Slægten kan føres tilbage til Svenskekrigen 1657—59, og da nævnte Krig har sin store Andel i Fløe-Slægstens Start, maa vi have et kort Tidsbillede fra den Tid.

Brande, Skarrild m. fl. Sogne var haardt hjemsøgt af svenske Ryttertropper, der var kommen Syd fra og en Tid var indkvarteret i Brande, Borup og Fløe, hvorefter de drog videre Nord paa over Søby, Kølshjær, Ikast. Maalet var Viborg.

Om Fjendens Hærgning og onde Gerninger er bevaret baade mundtlige og skriftlige Efterretninger, hvoraf jeg i det følgende vil meddele, hvad jeg igennem mit Arbejde med Slægtshistorie er kommen til Kundskab om. Men først lidt Orientering:

Paa den ukomplette men dog frie Sædegaard, Nørre Karstoft i Skarrild Sogn boede der fra 1638 til 1673 en forarmet Adelsmand ved Navn Jakob Ulfeldt, der nok havde meget Gods men smaa Indtægter.

Hans Forældre var Mogens (Jakobsen) Ulfeldt til Selsø (Sjælland) gift med Anne Christensdatter Munk (af Langeslægten) til Tvis. Forældrene levede i Strid, hvorfor Mogens erhvervede Kongens Sam-

tykke til at lade hende indespærre paa hendes Slægtsgaard: Tvis Kloster. (Kancel. Brevbøger).

De havde med hinanden 4 Børn, hvoraf de 3 Sønner, Christen, Jakob og Korfits, skal have faaet en meget daarlig Opdragelse og var i saa høj Grad forsømte, at Kongen maatte give Forældrene en alvorlig Tilrettevisning herfor.

Jakob og Korfits overtog Fædrenegaarden Selsø og ejede desforuden Bonderup; siden Mødrenegaardene Tvis og Krogsdal m. fl.

I 1636 købte Korfits Sædegaarden Nørre Karstoft, men overlod den to Aar efter til Jakob (27 Tdr. Hartkorn). Det tilliggende Gods var 1661 213 Tdr. Hartkorn. Til Godset hørte Nørgaard i Fløe, hvor imod Søndergaard ejedes af Selvejerbonden Christen Pedersen, hvis Datter blev Stammoder til Fløerne.

Fra Jakob Ulfeldt er opbevaret et Klagebrev til Kongen, hvori han beskriver den Fortræd og de Lidelser, de onde Svenskere har forvoldt ham. (Kilder: Saml. f. jysk Hist. og Top. Bd. X):

»Til allerunderdanigst erklæring efter Hans kgl. Majestæts naadigste skriftlige befaling dateret Kbnshavn d. 4. sept. 1660 på huis jeg udi denne fejdetid haver udgivet til de svenske allierede eller H kgl. Majestæts eget folk, da har jeg udi denne tid ikke kunnet udgive noget til nogen af dem alle, eftersom jeg, som bor her på en almindelig strøg, hvor alle partier, i hvor de skulde hen udi landet, på det meste skulde forbi, og jeg desforuden af mange skarns folk var hos fjenderne og andre udspist og ingen synderlig til kvarter er bleven assigneret, og derfor været både de svenske, kejselige, Brandenburgeres og Polakkers daglige rov og bytte, hvilke alle har plyndret og fra røvet mig (foruden hvis de modvilligvis dagligen for mig fattige mand har ruineret) alt mit bo og boskab,

heste og hopper, kretter og fæ, stort og småt, korn og kærne, og intet efterladt uden en bar øde gaard, ja således at jeg fattige mand på somme tider længer end 6 eller 8 uger har måt ligge, med gunst at skrive, udi det bare halm alene så godt som nøgen, og sulten, indtil at godtfolk forbarmede sig over mig og sendte mig noget at ligge på igen, hvilket dog ikke længe varede, førend andre tog det med bort, og har jeg end ikke kunnet blive forskånet for landsens egne indbyggere, bønder og andre, som både med ryttere, besynderlig de svenske og uden ryttere dog forklædt udi rytterhabit mig plyndrede nat og dag lige ved vore fjender, og ikke levnedde mig blot allerringeste, da eftersom jeg udi al denne tid for armods skyld og stor usikkerhed har så godt som ingen folk kunne holde her på gården og de få, der kunde stjæle sig til imellem plyndringerne lidet at forblive ved gården, har dog alle øjeblik, når partierne kom, måt løbe deres kås at forstikke udi moser og kiær, så at ingen mennesker kunde blive tilstede uden jeg selv alene, som lå syg og kunde ingen steds komme, og derfor ofte måtte lide både slag og alt hvad de vilde gøre ved mig, da kan jeg ikke egentlig vide al min skade eller alt hvad jeg har mist, eftersom mig er frarøvet alt det jeg har ejet og har derfor måt lide og endnu må lide største armod og elendighed, besynderlig ef- terdi næsten halvparten af mit gods er herforuden ganske øde og mesten nedbrudt af onde mennesker og de andre så forarmede, at jeg ingen hjælp hos dem kan bekomme, så Gud ved min armod og elendighed, hvorfor og ingen af alle, være sig svenske, kejselige, Brandenborgere eller Polakker, efterat de har set min elendighed, har videre anmodet mig om nogen kon- tribution for min person, mens hver tager, mens der var noget at tage. Af Hans kgl. Majestæts eget folk ved jeg for min person ingen skade at være tilføjet eller om noget anmodet, videre end hvis uret mine fattige overblevne bønder af rytterne og officerer er tilføjet, og for kommessarierne klaget, eftersom jeg

intet havde selv at leve af, uden af en officer ved navn Jørgen Kås Iversen, hvis hustru med nogle af hans folk drog til én af mine bøndergårde og der imod min vilje med magt tog den bondesvend bort, som var mig nogle bøder skyldig, til at stille ham for på den sidste mønstring til at komplettere hans kompani med, som der sagdes, og dermed skille mig til min forrige nød ved samme Bøder, hvilket jeg fattige mand, som af alle andre tilforn er ruineret, således nu må forsmerte og med en lang næse efterse, så længe sådan gevalt skal gå for retten.

Dette er således min underdanigste erklæring paa samme efterskrevne kgl. missive.

Dateret Karstoft d. 20. Okt. 1660.

Jakob Willfeldt.

En gammel Murer, Morten Frandsen (født i Assing Sogn 1818 men boede som Mand i Brandlund, Brande Sogn), havde adskillige interessante Ting opnoteret i sin Skudsmaalsbog, bl. a. en Beskrivelse af Svenskernes Indtog og Fremfærd i Branduhre. Beskrivelsen havde han i sine unge Dage funden paa utrykte Sider i en gammel Bibel, og den lød saaledes:

»Ved Bystævnetinget udi Branduhre Sønderby Anno 1658 drøftedes og berettedes om Sendebud fra Sønderomme, at Landets Fjender af Svenskere under Opbrud at være mod Nord og drager ud af Sognet mot Brande.

Oldemand Niels Pedersen beretter at (ulæselig) sadle Øg og rider ved vestre Vadested mot Skjærslundgaard for hannem Fjændens Adfærd udspejde.

(Herefter følger atter nogle ulæselige Linier; men paa anden Side fortsættes): at Niels Peder(sen) inden Daggrø med øvrige Oldemand Søfren Nielsen (mulig fra Nørrebyen) besluttede og stadfæstede Hustruer og Børn af Gaarde drage ud i Vest og Syd med Hø-

veder og Ungnød for dennem at beskytte og bevare«.

De sidste Linier i den gamle Bibel var — efter Mortens Udtalelse — ogsaa ulæselige.

Sammen med ovenstaaende havde han noteret følgende om Gaaseavlen i nævnte Ulykkesaar. Originaloptegnelsen mentes affattet af Præsten Peder Eskildsen Bramming, som var Præst i Brande og omliggende Sogne fra 1638 til 1660:

»Foraaret 1658 usædvanlig koldt og fugtigen have været, og et daarligt Aar for Gaaseavlen særlig for Bymændene udi Branduhre, enten vare Gæslingerne døde saa saare som de vare af Æggene udkomne eller af den megen Regn og Slud paa anden Maade forkomne og yderligere forværre de nedrige og røverske Krigskarles Hoserer og Færd overfor Bygaardenes Gaaseflokke, idet de udved Bydammen i Brand-Uhre By indfangede 15 Gæs, der alle slagtedes og ædtes af de forslugne Svenskere«.

I en gammel Tingsprotokol og Præstens Indberetning (Viborg Landsarkiv) faar vi at vide, at Svenskerne og deres Hjælpere fór frem overalt med haard Haand, Røveri, Pinsler og Voldtægt, saa Folk flygtede fra Hus og Hjem for dog at redde Livet. Værst gik det nok ud over Præsten Peder E. Bramminge, om hvem Morten Frandsen efter gamle Folks Udsagn fortalte, at han var en betydelig Præst af høj Byrd — en Guds Tjener med stor Fædrelandskærlighed, der ligesom Kristian d. 4. hadede Svenskerne af et godt Hjerte. Til Gengæld røvede Fjenden, hvad der var at røve, voldtog og bortførte Præstens eneste Barn — en smuk Datter, som han elskede overalt og aldrig fik at se mere; selv blev han af Svenskerne hensat i Viborg Domhus.

Ifølge mundtlig Overlevering blev han saa ned-

knuget af Sorg, at han hængte sig bag Kirkedøren i Vaabenhuset i Brande Kirke, og i min Drengetid laa der endnu inden for Kirkedøren en stor, flad Sten, som efter Folks Mening dækkede over den ulykkelige Præsts jordiske Levninger. Ved en Undersøgelse fandt man under Stenen Benræden af en Mand, saa noget maa der være om den gamle Folkesnak.

Anderledes gik det til i Søndergaard i Fløe, hvor der ogsaa var indkvarteret svenske Ryttere og iblandt dem en Soldat ved Navn

Palle.

Han blev forelsket i Selvejrbondens Datter, som efter gamle Folks Udsagn skal have været ualmindelig smuk. Min Far — der hørte Slægten til — har fortalt, at det især var hendes Øjne, der tændte Ild i Palles Hjerter, saa han ikke kunde tænke sig at leve uden hende.

D. E. Rugaard fortæller i sin Bog »Fremragende danske Bønder« ganske kort, at Palle var en svensk Rytter, der blev taget til Fange og ingensinde udløst. Siden blev han gift med Christen Pedersens Datter o. s. v.

En mere troværdig Overlevering om Begivenheden har vi fra gamle Morten Frandsens Noteringer. Han fortæller, at han (som ganske ung) kendte en gammel Kone i Branduhre ved Navn Sidsel Dam. Hun var efter den Tid meget oplyst, kunde baade læse og skrive, var godt hjemme i Historie og Geografi og havde en sjælden Hukommelse og Fortælleevne. Hun har fortalt Morten (hvad han omhyggelig havde optegnet), at hun i sine unge Dage kendte en gammel Kvinde fra én af Gaardene i Fløe — en Datters Datter

af Palle, der kunde huske følgende Udtalelse af sin Bedstefader om hans Afrejse fra Fløe 1658. Denne blev foretaget en tidlig Efteraarsmorgen i Regn og Taage. Afdelingen, han hørte til, skulde til Viborg, men inden den naaede Ikast, der den Gang ligesom nu var en stor Landsby med mange Gaarde, fór den vild i den vildsomme og øde Egn (Søby-Kølkjær), og Palle blev sendt ud fra Afdelingen for at lede efter Vej til nævnte Gaarde. Men i den øde Egn og i Taa-gen forvildede han sig, og — som Sidsel sagde: »Vorherre førte ham efter et Par Dages Omflakken tilbage til Kæresten i Fløe«.

Han blev senere gift med hende, og Parret overtog nu Søndergaard, som siden i godt halvandet Hundrede Aar gik fra Far til Søn, derefter gik den over paa Spindesiden, indtil den i Midten af det 19. Aarh. gik ud af Slægtens Eje.

Stamnavnene Christen og Palle gaar igen i Slægten og bruges den Dag i Dag. Skiftevis hed Ejerne af Søndergaard Christen Pallesen Fløe og Palle Christensen Fløe, og Fløe-Navnet træffer man fremdeles — særlig i Herning og Omegn. Selvfølgelig er der indlemmet mange andre Navne i Stammen, saasom Borup, Dinesen, Donsig, Franck, Pinvig, Nielsen, Sørensen o. m. flere. Slægten har været særdeles børnerig, og den kvindelige Del har jo for det meste ved Giftermaal maattet give Afkald paa Slægtsnavnet.

Noget særpræget er der over Fløerne, siger gamle Jens Chr. Dinesen (Hards. Aarb. 1925). »De er gennemgaaende mørkhaarede og af et temmelig varmt blodig Temperament«. Derfor drager han ogsaa i Tvivl, om Stamfaderen Palle var en Svensker; det kan godt have været en Landsknægt, hvis Vugge havde

staaet under mere sydlige Himmelstrøg, men som maaske nok havde været i svensk Sold.*)

En anden Karakteristik af Fløerne er, saa vidt jeg ved, givet i et spøgefuldt Øjeblik af Professor L. V. Birck (der hørte te æ Slau): »Enten er de Idioter eller Genier«. (Om han regnede sig selv til den første Slags, vides ikke; men i saa Fald staar det ikke saa galt til med Idiotismen, idet han regnedes for at være en meget klog Mand).

Museumsforstander H. P. Hansen, Herning, der er særlig godt kendt med en stor Del af Slægten og dens Historie, skriver i Herning Folkeblad 13.—12.—1932: »Der fandtes og findes hist og her Slægter, der i Kraft af medfødte Evner rækker op over Flertallet af deres samtidige Standsfæller. Undertiden kan det endog se ud, som disse Folk ogsaa i økonomisk Henseende er Tidens Favoritter.

Blandt Eksempler paa ovennævnte Folk skal her nævnes Fløe-Slægten i Vestjylland. Denne Slægt tæller saa mange dygtige og intelligente Medlemmer, der paa forskellig Maade har præget det Samfund, de kom til at leve i, at der nok kan være Grund til at fortælle lidt om dens Historie«.

Stamtavle. (Brande Fløerne).

De første Slægtled har man kun mundtlige Efterretninger om udover nogle Oplysninger fra Matrikelarkivet, Folketællingslister o. l. Brande Sogns ældste Kirkebøger brændte nemlig 1780; men gennem en »Stamtavle over Gaardejeren i Kollund, Palle Christensen Fløes Efterkommere«, udgivet 1878 af Palle

*) Navnet er afgjort nordisk, saa Palle har uden Tvivl været Svensker. (J. B.)

S. Fløe, kan Ejerne af Søndergaard følges i lige Linje tilbage til

A. s Christen Pedersen, født omkr. Aaret 1600, nævnes 1664 som Selvejrbonde, og i Matr. 1668 nævnes fire Gaarde i Fløe, hvoraf Søndergaard og Vestergaard var fri Bøndergaarde, hvorimod Nørgaard og Østergaard var Fæstegaarde under Nr. Karstoft.

Næste Ejer af Søndergaard var førnævnte

B. s Palle Fløe (ogsaa kaldet Svensker) g. m. — — Christensdatter, med hvem han havde mindst to Børn, nemlig

C. s Christen Pallesen g. m. Ane — —

og en Datter, hvis Datter igen er Meddeleren til Else Dam (se S. 110). — Den fjerde Ejer var Christen og Anes ældste Søn:

D. s Palle Christensen Fløe g. m. Else Bjerre. Deres Børn var

E. I. s Christen Pallesen Fløe, født 1728 g. m. Maren Sørens datter, f. 1737.

E. II. s Anne Pallesdatter g. m. Peder Jensen, Fæstebonde — siden Ejer af Nørgaard i Fløe.

(Disse to blev mine Tipoldeforældre).

Christen Pallesen Fløe var den sidste Ejer paa Mandssiden af Slægtsgaarden. Hans Hustru Maren Sørens datter var vistnok fra Vestergaard i Fløe, i saa Fald hed hendes Stamfader Søfren Andersen. En Broder til hende, Søren, var paa den Tid Ejer af nævnte Gaard; en anden Broder, Jens Sørensen, boede i Kollund i Rind Sogn.

Hermed er vi paa historisk Grund.

Christen og Maren havde mindst seks Børn:

1. Palle Christensen Fløe, f. 6. Maj 1764.

2. Søren Christensen Fløe, f. 1767.
3. Kirsten Christensdatter, f. 1768.
4. Jens Christensen Fløe, f. 1770.
5. Else Christensdatter, f. 1775.
6. Christen Christensen Fløe, f. 1778.

I Herning Museum gemmes et Gravskrift over »den nu hos Gud salige Olding Jens Christensen Fløe, fød 1770, død 1852, 82 Aar gl.« Versene er forfattet af Lærer J. Ølholm Nielsen i Kollund, men der findes ellers ingen Oplysninger, derimod læser man i Rind Sogns Kirkebog, at han døde den 3. Okt. 1852 som Aftægtsmand og Enkemand i Kollund, 81 Aar gl., at han var født i Brande, og at hans Fader var Christen Pallesen. Han var altsaa Broder til den første Palle Christensen i Kollund.

Om Søren og Christen vides intet.

Else blev gift med Peder Pedersen fra Uhre og overtog Søndergaard efter Faderen.

Kirsten blev gift med Kjeld Pedersen, Borping, og en Datter af disse, Else Marie Kjelds datter blev Plejebarn hos Mosteren Else og siden gift med Jørgen Nielsen fra Nørsgaard i Fløe (mine Bedsteforældre).

Stammen deles. (Kollund Fløerne).

Palle Christensen Fløe, (Palli Kollund), der blev Stamfader til Kollund Fløerne, rejste hjemmefra, da han var 18 Aar (siger Rugaard) og tjente saa nogle Aar hos Gaardejer og Hosekræmmer Janus Thorning i Høgild, Rind Sogn, hvor han forblev, indtil hans Husbond døde.

Fra Palles Bortrejse fra Hjemmet er opbevaret et meget interessant »Flyttebevis«, der nu gemmes i

Herning Museum (offentliggjort af H. P. Hansen i Herning Folkeblad 13. Dec. 1932):

Underskrevne Christen Pallesen Fløe gjør vitterlig at nærværende unge Karl, Palle Christensen der er føed paa mit Gods i bemeldte Fløe Bye i Brande Sogn Nørvangs Herred under Coldinghuus Amt og mig i saa Maader er tilhørende og min Staun undergiven, tillades herved af mig som sin Hosbonde at hand paa et Aars Tiid fra understaaende Datto af at regne at maae forsøge sin Lycke paa andre Stæder udenfor sin Fødestaun og i samme Tiid tage Tieneste, hvor han bedst veed og kand: dog paa de Velkor, at naar anmeldte Tiid er udløben haver hand sig saa igien paa forbemeldte sin Fødestaun at indfinde og begive. Imidlertid vil ieg have hannem hos alle respective forrekommende paa beste Maade recomenderet — særdeles hans Kongl. Mayst: Høye og laue Civil og Millitair Betientere at de hannem i anmeldte Tiid frie og ubehindret vilde lade passere og repassere.

Hans Skudsmaal i Saligheds Sag betræffende da ombedes hans Siæle Sørger Velædle Velærværdighed og Høylærde Hr. Proust Clausson Sogne Præst for Brande Meenighed ham samme her paa tegnet ville behage at medeele. Til Bekræftelse under min Haand og Seigl.

Dattum Fløe dend 5te Januari 1786.

C. P. Fløe.

*Højland, jeg Proust Clausson, Sogne Præst for Brande
Herning fød, som hævner, for saa, tegnet vilde behage, at
medeele, til Bekræftelse under min Haand og Seigl.
Christen Fløe, dend 5te Januari 1786.*

Prøve paa Christen Pallesen Fløe's Skrift.

Ovenskrevne unge Karl communicerede sidste Gang Dom. Exaudi a. p. har ellers her opført sig uden al

Forargelse og recommenderes derfor til Kirkens Gode at nyde.

Brande d. 10. Febr. 1786.

N. C. Clausson.

Dokumentet, et Folioark, der er stemplet C. 7 til 24 Skilling, har følgende senere Paategninger, der viser, at Palle først er rejst hjem til Fløe i 1790, og at han atter er rejst til Rind i 1799:

Sidste Michaelis Tiid var benævnte Christen (dvs. Kristen) Palle Christensen Fløe en Giæst ved Herrens Bord i Rind Kirke og viides intet forargeligt med hannem.

Rind Prg. d. 7. May 1790.

S. Lasson.

Omskrevne Ungkarl, Palle Christensen Fløe, var sidste Gang en Giæst ved Herrens Bord i Brande Kirke Dom. 24 p. Trin. a: p: Ved ham viides intet, uden hvad der er dydigt og Christeligt i alle Maader: Det bevidner

Brande Præstegaard d. 9. Maji 1799.

Stedets Sognepræst P. C. Møller.

Husbonden Janus Thorning i Høgild var baade Gaardmand og Hosekræmmer, og Palle, som var Avlskarl hos ham, lærte af Janus at handle med Uldvarer: Strømper og hjemmegjorte Trøjer, og da han havde tjent nogle Aar i samme Stilling, og Husbonden omsider afgik ved Døden, drog Palle paa Langfart med strikkede Uldvarer, som han væsentlig solgte paa Fyn, og her opkøbte han hjemnevævet Tøj, Dynevaar og Lærred, som han saa solgte paa sin Hjemegn. Senere — efter at han var bleven gift og Gaardmand, drev han ogsaa en betydelig Handel »paa København« med Uldtøj. Folk leverede Bindetøjet i hans Hjem, eller han rejste rundt og samlede

de strikkede Varer i Læssevis, og saa blev det over Horsens sendt til København.

Men ogsaa paa andre Omraader blev Palle en Foregangsmand for sin Egn. Rugaard oplyser, at »Sommermaanederne benyttede han dels til Bondearbejde i Hjemmet og dels ved at følge med en Tømmermand for at lære saa meget af Haandværket, at han selv kunde forfærdige de nødvendige Avlsredskaber, som bruges i en Bondegaard . . .

. . . I Aaret 1799 købte han sin Morbroders Gaard i Kollund i Rind Sogn . . . og giftede sig samme Aar den 26. Maj med Morbroderens Plejedatter, Margrethe Christensen, der var født i Gjellerup den 26. September 1779, med hvem han i 20 Aar havde 12 Børn, 6 Sønner og 6 Døtre, der alle levede, til de blev gifte og opnaaede jævne, gode Kaar og agtede Stilinger i Samfundet.

Paa det originale Skøde, dateret Collundbye d. 14. Junij 1799, hvorved Jens Sørensen i Kollund sælger sin Gaard til »min kiære Søster Søn Palli Christensen«, underskriver Køberen sig blot Palle Christensen; men i det Skøde af 4. Febr. 1836, ved hvilket han overdrager Gaarden til sin Søn, Christen Pallesen Fløe, undertegner han sig Palle Christensen Fløe.

Begge Skøder findes i Herning Museum.

Palle Christensen Fløe Christen Pallesen Fløe

Skriftprøve fra Skødet 1836.

Saasnart han havde købt Gaarden, tog han alvorlig fat paa Jordens Forbedring, dels ved Opdyrkning og en bedre Driftsmaade, dels ved Enges og Mosers Udgrøftning og Overrisling med Vand, hvorved han

bragte Kreaturbesætningen op fra 2 Heste og 15 Stude til det dobbelte, hvilke Arbejder han personlig deltog i med Kraft, indtil han var over 60 Aar gammel. Paa hans Gaards Mark fandtes noget Egekrat, hvoraf han opelskede en Del og bortryddede, hvad der var utjenligt, i hvis Sted han anlagde en Plantage paa 2 Tdr. Land, der nu pranger med dejlige Træer i tvende Haver«.

J. C. Hald har om Egepurrl følgende Bemærkning i sin Beskrivelse over Ringkøbing Amt 1833 S. 214:

»At disse Purrer er Levninger af Træer, lader sig vel vanskelig afgjøre; men at de ved Fredning kunne opelskes dertil, derpaa have blandt andet et Eksempel i Kollund, Rind, hvor Gaardmand Palle Fløe har i en Række af Aar fredet (saavidt det uden Hegn lod sig gjøre) endeel Egepurrrer paa sin Mark, saa at deriblandt nu findes Træer, en halv Snes Alen høje, men rigtignok mest Krympler, skjøndt der her er lært Underlag; denne krympede Vext tilregner dog Trækyndige, at Træerne staae dels ikke sluttet nok, dels uden Underskov og uden Hegn«.

Palle Fløe beskæftigede sig desuden en Del med Sognet og Byens offentlige Sager. Han gav saaledes Stødet til Udskiftningen af Byens Hede og Mose, Indkøb af Sognets Konge- og Kirketiender, samt Præstetiendens Fastsættelse til en fast aarlig Afgift, ligesom han i mangfoldige Aar var Medlem af Bestyrelsen for Skole- og Fattigvæsenet, hvortil hans Medborgeres Tillid havde kaldet ham.

Han var en oplyst Bonde. »Hans Skolekundskaber var, som Følge af den Tids ufuldkomne Skolevæsen, meget smaa, men han fik allerede i Ynglingealderen Smag for Læsning, hvorved han efterhaanden opret-

Egetræ i Kollund Krat 1923.

tede det forsømte i Aandens Uddannelse, ligesom han ved Selvøvelse lærte sig at skrive en temmelig god Haand, samt at føre et ordentligt Regnskab, hvilket senere kom ham tilgode ved den temmelig betydelige

Handel, som han førte med strikkede Uldvarer«. —

Ogsaa i politisk Henseende var han vaagen. Hans Slægtsgaard i Fløe havde aldrig været bortfæstet, men fra umindelige Tider bevaret i Familien som Selvejersgaard. Det har sikkert bidraget til, at han allerede som ung havde tilegnet sig en temmelig udviklet Frihedssans. Han fulgte saaledes med levende Interesse den Strid, der i Slutningen af det attende Aarhundrede blev ført mellem Regeringen og Godsejerne angaaende Stavnsbaandets Løsning, og selv paa sine gamle Dage kunde han omtale den Tid og dens Mænd med Begejstring, navnlig Kronprinsen, den senere Kong Frederik den Sjette.

I den huslige Styrelse og i Børneopdragelsen støttedes han trolig af sin trofaste Hustru, der var lige saa virksom og dygtig en Kvinde, som han var Mand, hvilken Støtte var saa meget mere velsignelsesrig, som de levede et yderst kærligt Liv sammen, der især viste sine gode Følger i Opdragelsen af den store Børneflokk.

Palle Fløe havde selv følt Savnet af Undervisning i Skolen og besluttede derfor selv at sørge for sine Børns Undervisning. I flere Aar, fra hans ældste Søn var otte Aar gammel, lod han en gammel oplyst Afstægtsmænd undervise Børnene hver Vinter, og da den ældste Søn, Jens, blev elleve Aar gl., kom han i Rind Præstegaard for i Forening med Præstens Børn at nyde Undervisning af en Seminarist, hvilken Mand Drengen senere fulgte til Egnen ved Aalborg for der at fortsætte sin Uddannelse.

Drengen kom derefter hjem for at konfirmeres, og i flere Aar underviste han nu sine yngre Søskende, hvorved de alle fik en større Uddannelse og Kund-

skab end Bønderbørn paa den Tid sædvanlig havde.

Selv var Palle en god troende Kristen — lige langt fra Overtro og Vantro. Hver Søndag maatte Børnene samles om ham for at høre ham læse en Prædiken, og hver Aften om Vinteren samledes de om Aftenbønnen og sang i Forening med ham en Salme, hvilken Husandagt var temmelig ualmindelig paa den Tid i Hjemmene.

Da Palle Fløe var bleven omtrent 70 Aar gl., overdrog han Gaarden med dens velopførte Bygninger og kultiverede Jorder til Sønnen Christen Pallesen Fløe, der har fortsat Faderens Forbedringer; derefter levede han og hans alderstegne Hustru i Rolighed i deres Aftægtshus indtil deres Død og nød fortjent Glæde af deres Børn og Børnebørn. (Væsentlig efter Rugaard).

I 1825 byggede Palle Fløe sig et nyt Kjöres (Fæhus), og da blev Lægterne sømmede paa, hvad man aldrig havde set før der i Byen — ellers blev Lægterne toldede eller pindede paa. Der blev ogsaa sat en Række Smaavinduer i dette Hus, hvad man heller ikke havde set før, og en gammel Kone udbrød i denne Anledning: De æ da en sæ'r Huw's — dæ æ så manne Lu·eghwåller i! (H. P. Hansen).

Den 26. Maj 1849 fejrede Palle og Margrethe deres Guldbryllup — maaske det første Guldbryllup (siger H. P. Hansen), der er blevet fejret her i Midtjylland — og ved denne Lejlighed var der, foruden Parrets 12 Børn, Svigerbørn og en Mængde Børnebørn, samlet mange af Omegnens Beboere i Hjemmet, de sidste kom uindbudne.

Den 4. Juni 1855 døde hans trofaste Hustru, og fra den Tid svandt hans Hukommelse i en mærkelig

Chr. Pallesen Fløes Gaard. Stuehuset fra 1847.

Grad, dog havde han endnu enkelte lyse Øjeblikke.

Den 15. April 1858 bortkaldtes han til et bedre Liv, hvorefter han længtes. Han var da i sit 94. Aar og fik en blid og rolig Død uden forudgaaende Sygdom.

Om Livet i Kollund

for ca. 100 Aar siden har H. P. Hansen optegnet adskillige Træk fra den mundtlige Overlevering, hvoriblandt her skal gengives nogle:

Mikl Nargor, der var Broder til Søren Pallesen Fløes Kone, fortalte, at han som lille Dreng en Dag blev sat te o væ Bå·nhjor, da hans Forældre var ude. Imidlertid kom Byhyrden gennem Byen, og han tut' i æ Huw'n som Tegn paa, at man skulde drive de Kreaturer ud til ham, som han skulde gaa og passe. Nu gik Naturen over Optugtelsen for Mikkel, han løb ud, traf en anden Dreng, og saa løb de bagz

Kort over Kollund før Udskiftningen.

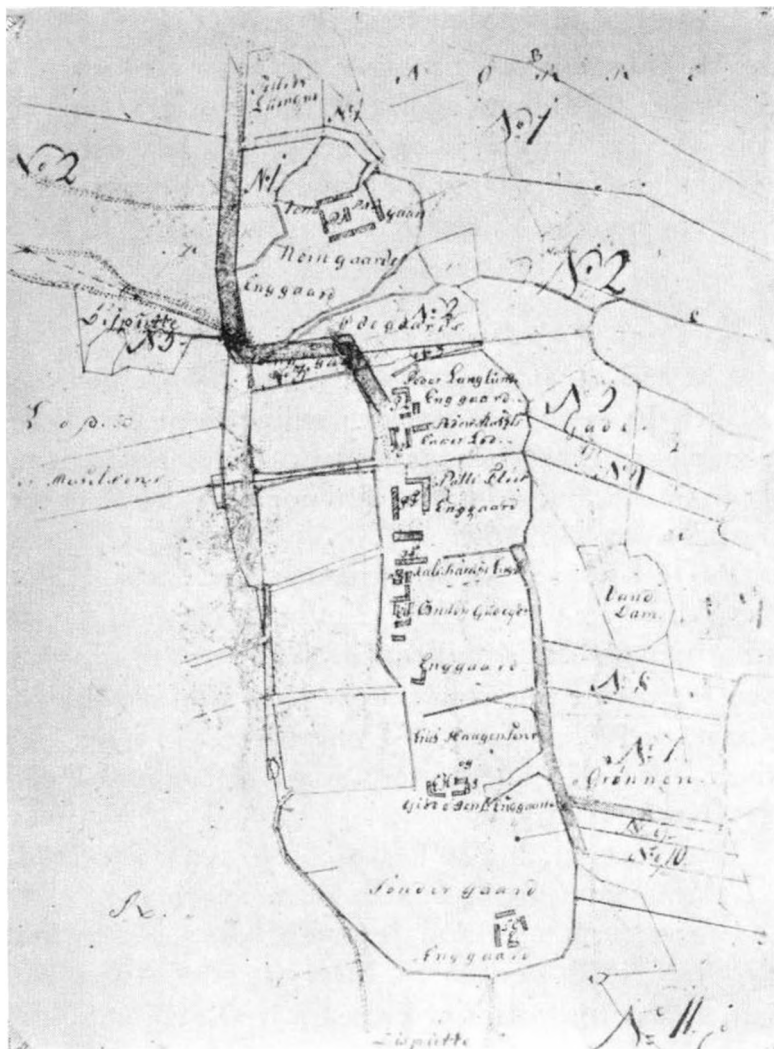
efter Byhyrden. Men da han kom tilbage, sad Faderen og vuggede Barnet, og forved ham laa et Ris, der var bestemt til en vis Dreng.

Nogen skrevet Bylov eller Vide mindedes gamle Folk ikke at have set i Kollund, men man fortalte, at

der i Fællesskabets Tid skulde betales Bøder, naar Kreaturerne gjorde Skade, og saa blev Pengene bag efter drukne op. Kåren Skåphus*) blev engang som Enke afkrævet 12 Skilling, fordi hendes Kreaturer havde gjort Skade, men saa maatte hun bagefter være med til at drikke Pengene op!

I 1808 blev Kollund Jorderne udskiftet, og Fællesskabet hørte op; men Mændene blev dog ved med at samles og mindes de gamle Tider ved en Drik, der var blandet sammen af Mjød og Brændevin. En af Mændene, Jens Går, sagde: De æ banderno' en Ængledrøk! («Engledrik»). Og han forsynede sig saa godt med denne, at han blev fuld og trimlede under Bordet, og da han bagefter vilde gaa ud, kunde han ikke løfte det ene Ben over det høje Dørtræ, og saa faldt han. Da udbrod han: A trow'r banderno', te a æ blöwn fuld! Diagnosen var rigtig, og der maatte to haandfaste Karle te o daj ham hjem. Men da de kom ind i æ Forgång, vilde Jens Gade absolut klare sig selv. Han stod nu længe og fumlede ved Stuedøren, uden han kunde faa denne lukket op; endelig lykkedes det ham at faa den løftet af, og saa faldt han med Døren ind i Stuen. Konen og en Datter, der sad derinde, blev saa forskrækkede, og Konen udbrod: Men hon æ't endda, te du kommer ind?

*) Karen hed ellers Karen Sørensdatte, hendes Fader, Søren Nielsen, havde været Skytte paa Rydhave, og hun blev gift to Gange. Først var hun gift med Boelsmand Peder Mikkelsen og havde ved ham tre Børn: Mikkell, Søren og Ane (hende, der blev gift med Søren Pallesen Fløe), og efter hans Død i 1807 blev hun gift med Peder Nielsen Donsig, Nørgaard i Kollund, og fik ved ham Sønnen Peder Pedersen Donsig og Datteren Ane Marie, der blev gift med Frands Koustrup.

Kortudsnit af Kollund efter Udskiftningen.

Å, svarede Jens, a æ blöwn fuld! Og lidt efter sagde han: A trowr, a ska spej! Og det gjorde han. Da stak de to Karle, der hidtil havde staaet udenfor o lot, af.

Slægtens Arv.

At Fløe-Børnene har haft et godt Voksested i Hjemmet i Kollund og fra Forældrene modtaget en stor Arv af Virkelyst og Energi, der bekræfter: at Æblet ikke falder langt fra Stammen, det bærer Efter-slægten smukke Vidnesbyrd om.

»Fædrenes Minde
sit Tempel kan finde
i Barnets Bryst«.

Var end de »forsultne« Svenskere haarde ved os i Krigen 1657—59, saa har den enlige Svensker, Palle, som svigtede sin Hær for en dansk Piges Skyld, igen nem sit Afkom gjort Bod for noget af den Ulykke, Fjenden forvoldte os.

Palle Svenskers Efterkommer var dansk i Sind og Skind, og Palle Fløe (Kollund) har haft Lykke til at indleve Fædrelandskærligheden og Frihedsfølelsen saaledes i sine Børn, at de hver paa sin Vis har været med til at fremme Danmarks Lykke og Vel-færd, hvad følgende korte Uddrag af Kollund-Fløer-nes Historie vil vise.

Det er nævnt, at Palle Fløe og Margrethe havde 12 Børn sammen — 6 Sønner og 6 Døtre.

1. Deres ældste Barn, Jens Pallesen Fløe (født 27. Nov. 1800, død 1878), blev gift med Anne Borup Esmann, Datter af Provst E. i Ølgod, (født 12. Juli 1794, død 3. Febr. 1868) og boede først paa Lindbjerggaard, derefter i Vostrup, Lønborg Sogn, som Stiftslandinspektør. Om ham siges, at han var en betydelig Mand, der sad inde med mange Tillidshverv, saaledes blev han udnævnt til Landvæsens- og Tiendekommissær i Ringkøbing og Ribe Amter, var i 12 Aar Medlem af og Formand for Sogneforstanders-

skabet for Lønborg og Egvad Sogne, i over 30 Aar var han i Bestyrelsen for de Statskassen tilhørende Enge »Tipperne« i Ringkøbing Fjord og i 26 Aar Formand for Bestyrelsen for »Værneengene« samme Sted. Den 5. Oktober 1848 valgtes han i Hammerum

Jens Pallesen Fløe,
Stiftslandinspektør.

Herred til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag. For sin Virksomhed blev han af Regeringen udnævnt først til Kammerraad og senere til Justitsraad.

At Justitsraad Jens Fløe har haft med mange Slags

*Udvalgt til Rigsdag den 5. Okt. 1848
 Ringkøbing Fjord
 den 14. Jan 1858*

*Admiral H. L. Lørdal
 Christian Frederiksen
 P. P. P.*

Ting at gøre, kan man bl. a. se af Hardsyssels Aar**sbog** 1913, S. 36, og 1937, S. 127 f., hvor han omtales. Selv kunde han godt lide at tale om, »da jeg sad i den grundlovgivende Rigsforsamling«. Han deltog dog ikke i Afstemningen om Grundloven, men var

Anna Borup Fløe,
f. Esmann.

fraværende. Iøvrigt gik hans Sympatier i Venstre**Retning**. Som gammel blev han meget fed, og der blev sagt, at han i de senere Aar af sin Levetid ikke havde kunnet se sine egne Tæer, fordi Udsigten var spærret af hans Mave! Justitsraaden kunde godt lide »Helaftens**Tepunch'er**«; d. v. s., han »forlængede« sin Tepunch ved skiftevis at komme mere Rom og mere Vand i, saa kunde han nemlig, hvis han kom i Forhør, naar han kom hjem, sige med Sandhed, at han kun havde faaet én Tepunch den hele Aften!

J. Fløe har skrevet enkelte Ting i Saml. til jydsk

Hist. og Topogr., nemlig »Vestkysten af Jylland« i 1866, Side 80, og »Træk af Natmændenes Liv i Jylland« i 1869, S. 204. Og i 1846 udgav han et Skrift »Om Behandlingen og Afbenyttelsen af Mosejorder«.

Ægteparret efterlod sig ingen Børn; men de tog til sig som deres egne 2 af Justitsraadens Broderbørn; den senere Justitsraad Palle Fløe og dennes Søster Margrethe; se i det følgende under 7 a og c.

Nr. 2 var Maren Pallesdatter Fløe (f. 8. Marts 1802, d. 6. Juli 1863). Hun blev gift med Gaardejer Hans Christensen, Lind og havde med ham 6 Børn, nemlig

- a. Christen Hansen (f. 8. Sept. 1827) g. m.
Dorthea Marie Jensen (f. 1818). Gaardejer i Lind. Ingen Børn.
- b. Margrethe Hansen (f. 8. Febr. 1829) g. m.
Christen Iversen (f. 18. Maj 1831). Gaardejer i Lind. 5 Børn.
- c. Palle Hansen (f. 21. Febr. 1831) g. m.
Kirsten Andersen (f. 23. Dec. 1838). Husmand i Lind. 7 Børn.
- d. Peder Fløe Hansen (f. 25. Okt. 1834) g. m.
Maren Andersen (f. 3. April 1844). Gaardejer i Lind. 7 Børn.
- e. Mariane Hansen (f. 21. Maj 1838) g. m.
Jens Pinvig Kristensen (f. 17. Marts 1838). Højskoleforstander, Skolelærer og Kirkesanger i Ask. 6 Børn.

Nr. 3. Christen Pallesen Fløe (f. 16. Aug. 1803, d. 6. Aug. 1874) g. m. Ane Marie Sander (f. 23. Maj 1812, d. 17. Maj 1856). Datter af en Storkøbermand i Næstved. Ingen Børn.

Christen Pallesen Fløe kom som ung i Lære i Kø-

benhavn hos Klædekræmmer Schmidt i Vimmelskaft. I denne Plads var han i 35 Aar, og det var Meningen, at han skulde have været Medindehaver af Forretningen; men da det saa kom til Stykket, vilde Schmidt, der havde tjent store Summer ved Leveringer af Klæder til Hæren i 1864, dog ikke. C. P. Fløe, der havde sammensparet en Del Penge, sagde nu Firmaet Farvel; han rejste til sin Hjemegn, købte en Gaard i Birk, men senere solgte han Gaarden til Jens Søe, og saa flyttede han over til sin Broder i Kollund, og der døde han i 1874.

Om Handelsfuldmægtig Chr. P. Fløe har afdøde Vandinspektør Fløe fortalt Fabrikant Frank følgende Træk:

Tidligere stod Butiksdørene i København aabne baade Sommer og Vinter, men Fløe indførte den Reform, at Døren til deres Forretning blev lukket, der blev sat en Kakkellovn op og fyret i Butikken om Vinteren. Andre Forretningsfolk sagde, det gaar aldrig, nu tør Kunderne ikke gaa ind; men Resultatet blev det modsatte, Kunderne vilde netop gerne ind i den lune Butik.

Nr. 4. Peder Pallesen Fløe (f. 30. Jan. 1805) g. m.

1) Edel Kathrine Jensdatter (f. 12. April 1814, d. 28. Maj 1871).

2) Ane Kirstine Jonassen (f. 8. Juni 1812).
10 Børn (hvoraf 1 død) alle af 1. Ægteskab.

a. Jens Vestergaard Pedersen (f. 17. Okt. 1831, d. 25. Sept. 1873) g. m.

1) Karen Frandsen (f. 1. Sept. 1836, d. 15. Aug. 1862).

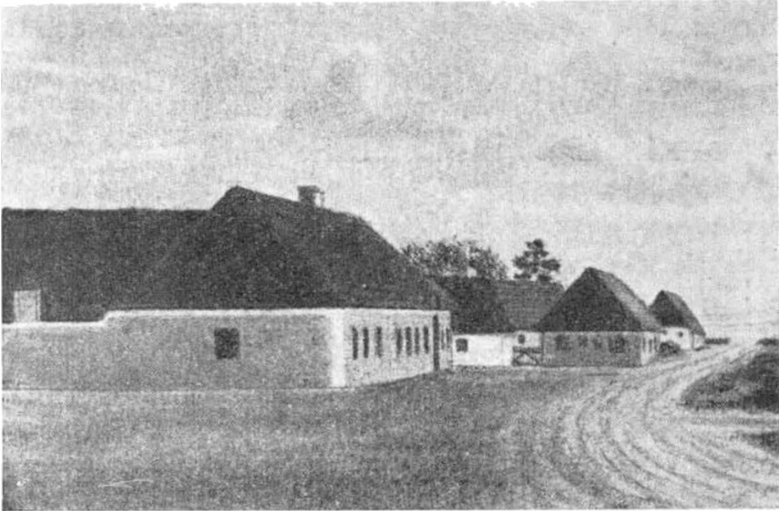
2) Else Marie Iversen (f. 28. Maj 1841, d. 10. Juni 1866).

- 3) Edel Margrethe Jensen (f. 20. Dec. 1846).
Gaardmand i Gunderup, Rind Sogn.
1 Barn i 1. Ægteskab, 4 i andet.
- b. Dorte Kirstine Pedersen (f. 2. Dec. 1833,
d. 19. Jan. 1870) g. m.
Klemmen Knudsen (f. 1831). Gaardmand i
Gjellerup. 8 Børn.
- c. Margrethe Pedersen (f. 17. Jan. 1837, d.
1884) g. m.
Thomas Nielsen (f. 12. Nov. 1835, d. 27.
Maj 1895). Lærer i Birk og Folketingsmand for
Vejle Amts 3. Valgkreds, fra 1887 Landstings-
mand. 3 Børn.
- d. Palle Fløe Pedersen (f. 30. Sept. 1839, d. 7.
Aug. 1861).
- e. Jens Fløe Pedersen (f. 13. Febr. 1843) g. m.
Mette Nielsen. Ingen Børn.
- f. Karoline Pedersen (f. 20. Nov. 1845) g. m.
Jens Christian Christensen Skov (f. 3.
Sept. 1845). Gaardmand i Nøvling. 4 Børn.
- g. Maren Pedersen (f. 13. April 1848, d. 17.
Jan. 1849).
- h. Christen Fløe Pedersen (f. 10. Jan. 1850).
Rejst til Amerika.
- i. Christen Pedersen Fløe (f. 9. Aug. 1853).
- j. Uden Navn (død).
- Nr. 5. Marie Pallesen Fløe (f. 14. Dec. 1806,
d. 17. Maj 1862) g. m. Anders Mortensen (f. 1795,
d. 23. April 1852). Gaardmand i Hauge, Gjellerup
Sogn. 12 Børn, hvoraf 3 døde.
- a. Morten Andersen (død).
- b. Palle Fløe Andersen (f. 19. Marts 1832.
Gaardmand i Hauge. g. m.

- 1) Mette Pedersen (f. 8. Dec. 1827, d. 27. Marts 1867).
 - 2) Karen Pedersen Holgaard. 3 Børn (1 i 1., 2 i 2. Ægteskab).
 - c. Peder Fløe Andersen (f. 24. Okt. 1833) g. m. Mariane Nielsen (f. 5. Okt. 1834). Gaardmand i Hauge. Ingen Børn.
 - d. Sofie Andersen (f. 7. Aug. 1835) g. m. Lars Andersen (f. 18. Okt. 1833). Gaardmand i Sunds. 9 Børn.
 - e. Margrethe Andersen (f. 6. Febr. 1837) g. m. Jens Nielsen (f. 6. Marts 1834). Husmand i Sunds. 6 Børn.
 - f. Ane Andersen (f. 10. Okt. 1838).
 - g. Sidsel Kathrine Andersen (f. 29. Okt. 1840) g. m. Niels Christensen (f. 6. April 1840). Husmand i Ikast. 6 Børn.
 - h. Ane Borup Andersen (f. 7. Marts 1843) g. m. Nicolaj Peter Schøler (f. 13. Febr. 1849). Ejer af Skovsborg i Skarrild. 1 Barn.
 - i. Else Marie Andersen (f. 2. Juli 1847) g. m. Laurits Jensen. Husmand i Ikast. 3 Børn.
- Nr. 6. Christen Pallesen Fløe (f. 17. Okt. 1808, d. 23. Jan. 1898) g. m. Ane Kirstine Pedersdatter (f. 6. Jan. 1818, d. 26. Maj 1911). Han overtog Gaarden i Kollund efter Faderen, Palle Fløe, og byggede i 1849 et nyt Sal's (Stuehus), og der blev lagt Fjælgulv i Fredstuen, hvorunder der var Kælder. Det var det første Bræddegulv, der blev lagt i Kollund. Nogle Aar senere blev der ogsaa lagt Fjælgulv i Dagligstuen.
- Men da Kræ Pallesens Søn, Søren Pallesen

Fløe, der kom til at bo nord for, byggede sig et nyt Stuehus i 1853, et Hus, der forresten staar endnu, fik man intet Brædegulv der, o de wa söwrnmæ hæjsen en bow'n Sal's, som en gammel Mand udtrykte sig.

Jo, Kollund var i gamle Dage noget af de bow's

Sandgaard. Stuehuset bygget af Søren Pallesen Fløe. Efter Tegning af Pastor Josias Daniel Fløe, 1890.

nest, man kendte her i Egnen, hvad ogsaa følgende Træk viser. Der skulde være Bryllup i Nørgaard, og der skulde ikke spares ved denne Lejlighed — dog var der nogle, der fandt, det var utidig Flothed, at Kogekonen (æ Skuelkuw'n) forlangte at faa tre Pund Hvedemel og et halvt Pund Kaffe. Af Melet vilde hun bage en dejlig Søsterkage — denne og Kaffen var især beregnet til Præstefolkene (og saa hende selv). Hun vidste, hvorledes det skulde være, for hun var kommen fra København. Men ak og ve, Hvedemel kunde hverken opdrives i Rind eller i de

omliggende Sogne, og saa maatte der en Vogn af Sted til — Horsens! — Desværre havde Kogekonen Uheld med sin fine Kage, den gik nemlig i jænne Klas for hende; men Kaffen fik de. (Jvnf. H. P. Hansen: Fra gamle Dage II., S. 82).

Kræ Pallesen Fløe fortalte, at de havde en Harve med Trætænder i, og naar de skulde ud at harve, havde de et Bundt Trætænder og en Økse med, saa de kunde sætte en ny Tand i, naar de tabte en af de gamle. Engang skulde Jæspær Mues, der boede nede ved Knudmose, håw æ Stel' til en Harve til gamle Pæ Donsig, og der skulde sættes Jerntænder i den ene Halvdel og Trætænder i den anden Halvdel. En gammel Mand var henne for at se den vidz underlige Harve, og han udbrød: Da ska a låw for, du ordenlig ka klø' æ Juw'r, Pæ Donsig!

I Herning Museum gemmes et prentet og farvelagt, indrammet Stykke: »Sang helliget det hæderlige Ægztetpar i Frølund den 27. November 1838, velagte Ungekarl Christen Pallesen Fløe og agtbare Pige Ane Kirstine Pedersdatter af Parrets forbundne Ven C. Beck«. Indholdet er uden Interesse. Beck, der boede i Donsighus i Rind, var vistnok Fætter til Fuldmægtig Beck paa Højris i Ikast. Claus Beck var noget af en Tusindkunstner, han spillede til Bryllupper, lavede Brudesange, Gravskrifter o. l., og han var meget forfalden. Ib i Øster Høgild sagde en Dag til ham: Du er en Må·ler, en Prå·ler o·n slæt Bes·tå·ler! Claus Beck var gift to Gange, og hans første Kone var Søster til Petersen i Kidris Mølle.

Kr. Pallesen Fløe og Ane havde 8 Børn.

a. Palle Christensen Fløe (f. 1. Maj 1840, d. 12. Jan. 1929) g. m.

- Margrethe Pedersdatter (f. 5. Marts 1844).
 Gaardmand i Kollund (Fødegaarden). 9 Børn,
 hvoraf den ældste Søn (f. 3. April 1871) bærer
 Bedstefaderens Navn.
- b. Peder Sigaard Fløe (f. 11. Maj 1844, d. i Kollund 6. Okt. 1932, ugift).
 - c. Karen Pallesen Fløe (f. 28. Nov. 1846, død som Barn).
 - d. Christen Pallesen Fløe (f. 1. Juni 1849, d. 2. Juni 1911). 5 Børn. De boede bag Krattet i Kollund, g. m. Johanne Christensen.
 - e. Margrethe Karoline Fløe (f. 1. Sept. 1859) g. m. Jens Jensen i Kollund. De boede i en Gaard, der var skilt fra Kræ Pallesens. 3 Børn.
 - f. Marie Sander Fløe (f. 25. Febr. 1854, d. i Hammerum 12. Okt. 1932) g. m. Palle Ringsted. Børn.
 - g. Jens Pallesen Fløe (f. 14. Juli 1857) g. m. Inger. De boede i Kollund. Børn.
 - h. Josias Daniel Pallesen Fløe (f. 9. Jan. 1863) g. 1 Datter.

Af hele denne Søkendeflok levede i 1932 kun Peder Sigaard, boende i Kollund, og Josias Daniel, som har været Sognepræst i Faarup-Asferg ved Randers, hvorfra han i nævnte Efteraar tog sin Afsked.

Nr. 7. Søren Pallesen Fløe (f. 10. Aug. 1810, d. 21. Aug. 1862) boede i Sandgaard i Kollund, g. m.

1) Ane Pedersdatter (f. 6. April 1807, d. 16. Febr. 1858).

2) Dothea Kirstine Madsen (f. 1. April 1834).

Om ham meddeler H. P. Hansen dels i førnævnte

»Herning Folkeblad« og dels efter sine Optegnelser, at han som ung blev uddannet som Hørsvinger*) paa Lykkehus Sæde paa Fyn.

Han tjente der i fire Aar og blev saa fri for o spreng Soldat. Nabo til laa en Herregaard, hvor man havde 20 Tønder Land med Hør, som Karlene skulde passe; der var paa den Tid 24 Karle fra forskellige Egne af Landet. Men naar Hørrer skulde ruskes, da havde man et Par Hundrede Hjælpere, baade gamle, unge og Børn. De sidste to Aar var Søren en Slags Opsynsmand over Folkene, og han har fortalt, at det hændte, at et Par Kællinger røg i Totterne paa hinanden under Arbejdet. En Officer, der hed Schroll, havde Ledelsen af hele Virksomheden.

Indtil hen omkring Midten af forrige Aarhundrede brændte man Brændevin mange Steder i de midtjydske Gaarde, og Søren Pallesen Fløe brændte da ogsaa selv sin Brændevin. En Dag sagde han til sin Nabo og Broder, Chr. Pallesen Fløe: A ska te o brend, men a æ ræj', te de ska go gal! Saa skulde Kræ Pallesen arbejde oppe i Marken og holde Øje med Vejen. Det varede heller ikke længe, inden han fik Øje paa en Vogn, hvori der sad fire Personer. Saa løb han hjem til Søren, der blev hældt Avner i Mærskningen, og Brændevinstøjet blev gemt — Pi berne blev stukne ind i en Busk ude i Krattet, og bag efter kunde man naturligvis ikke finde disse — de kom først frem længe efter. Det var rigtigt nok Kontrollørerne, der var ude, men de vilde dog ikke til Kollund den Dag. (Jvnf. Fra gamle Dage II. S. 49).

*) Ved sin Søn, P. Lind Sørensens Daab i 1842, kaldes han i Kirkebogen Hørbereder.

Efter at Herningkredsen siden 1849 havde haft Peder Knudsen fra Sneftrup i Ørre som Folketingsmand, stillede den unge Søren Pallesen Fløe sig som hans Modkandidat ved Valget den 14. Juni 1858. Om Valget og om Søren Pallesen fortæller Justits-

Søren Pallesen Fløe.
Folketingsmand.

raad Krarup følgende i sin Bog Gamle Minder 1890, S. 87: »Søren Fløe, der tidligere havde været Stiller for Peder Knudsen, havde ved flere tidligere Valg-handlinger gjort sig bemærket som en usædvanlig livlig og vellykket Taler, dertil kom, at han, der var af den udbredte Fløeske Familie, var en venlig og imødekommende Personlighed, der var velset af alle, velbegavet og ikke uden Kundskaber i flere Retninger. Han og hans Parti kæmpede tappert mod P. Knudsen, og fik han 154 Stemmer, medens P. Knudsen, der ikke siden blev valgt, fik 135 Stemmer.

Det er ret betegnende for Søren Pallesen, at medens den skriftlige Afstemning stod paa, og enhver var spændt paa Udfaldet, der syntes lige usikkert for begge Parter, gik han ind paa Eydes Gæstgivergaard til en større Samling af Mænd — som vi nu vilde kalde ubetinget Højremænd, og som derfor ikke vilde stemme hverken paa den ene eller anden af Kandida-

The image shows a collection of handwritten signatures in cursive script. The most prominent signature is 'Søren Pallesen Fløe'. Other visible signatures include 'Anton Mønstertzen' and 'Peder Pallesen Fløe'. The signatures are written in dark ink on a light background.

Søren Pallesen Fløe's med fleres Underskrift. 1836.

terne — og forestillede dem paa en behagelig Maade, at der nu endelig var god Lejlighed for dem til at blive fri for P. Knudsen, hvad de jo saa længe havde ønsket, nemlig ved at stemme paa ham. Opfordringen blev efterkommet saavidt mindes af dem alle, og dette afgjorde vistnok Valgets Udfald. Tre Aar efter, den 14. Juni 1861 genvalgte Søren Pallesen ved Kaaring, men døde inden Valgperiodens Udløb.

Den 6. Oktober 1862 var vistnok den livligste og interessanteste Valghandling, der nogensinde har fundet Sted i Herning. At det just var Kongens, Frederik d. 7.s Fødselsdag, bidrog jo noget til at kaste lige som en egen Festglans over Handlingen, idet det ret

ofte blev betonet, at vistnok enhver vilde give Kongen den bedst mulige Repræsentant som Fødselsdagsgave. Men hvad der især gjorde Indtryk var, at en af Aristokratiets yderste Spidser, Tronarvingen, den senere Kong Christian d. 9.s Svoger, Baron Blixen Finecke, der den Gang saa at sige levede ved Hoffet og spillede en fremragende Rolle som Politiker, stillede sig. Mærkværdig nok havde de to Modsætninger i Fødsel, Opdragelse og Livsstilling, nemlig Baron Blixen Finecke og Husmand Søren Pallesen, fundet hinanden i København. Tilsyneladende skilte Politiken dem den Gang ikke, tværtimod, de største Godeejere og Bønderne, eller Bondevennerpartiet med I. A. Hansen i Spidsen, søgte at finde hinanden.

Blixen Finecke søgte jo paa alle Maader at gøre sig populær. Baade han og Søren Pallesen var unge, livsglade Mænd, gemytlig anlagt, og hvilke glade Timer, de havde tilbragt sammen, derom ved vel endnu ingen ret Besked. Forholdet og Venskabet var imidlertid saa ærligt og trofast fra Søren Pallesens Side, at han paa sit Dødsleje ønskede at indsætte Blixen Finecke som sin Arving og at testamentere ham sin Plads i Rigsdagen. Indtrængende skal han have anbefalet sine Venner og Bekendte at vælge ham — —.

Baronen blev valgt med 221 Stemmer, medens hans Modkandidater, Amtmanden Grev Trampe og P. Knudsen, der stillede sig for sidste Gang, fik henholdsvis 197 og 135 Stemmer.

Om Søren Pallesen Fløe findes der ikke meget i den mundtlige Overlevering. Der fortælles, at han en gang var hjemme og i Anledning af sin Fødselsdag havde indbudt en Del Venner, blandt andre ogsaa Knud Kragelund fra Vester Lind. Ved denne Lejlighed

hed fortalte Søren blandt andet, at man nu i Rigsdagen havde vedtaget, at der skulde bygges en Jernbane fra København til Roskilde med Vogne, der kunde køre med en voldsom Fart uden Heste. Senere sagde Knud Kragelund: Te Søren Pallesen vild præ'l, de hår a vist åld· mi Daw·, men a trow·

Gravminde over
Søren Pallesen Fløe.

ilyw'l et', te han åsse vild lyw·, men dehær æ misæl Löw'n!

Søren var en rask Mand, men en Dag var han omme at besøge en Slægtning i Gunderup, og der fik han en varm Rugkringle, saa fik han Tarmslyng og døde ret pludselig den 21. August 1862.

Hans første Kone, Ane Pedersdatter, var Datter af »Gaml Pæ Donsig«. Hun var en udmærket Fortæller og kunde syngte en Mængde ældgamle Folkesviser, hvoraf adskillige er optegnede og optagne paa Fonografvalser efter Sønnen, Peder Sørensen Fløe i Kølkjær. Blandt disse Viser kan nævnes Ridder Lave og Ridder Joen, Mimmering, Bispens Datter af Ribe, De to Skalke eller Møllerdatteren med flere.

Børnene var:

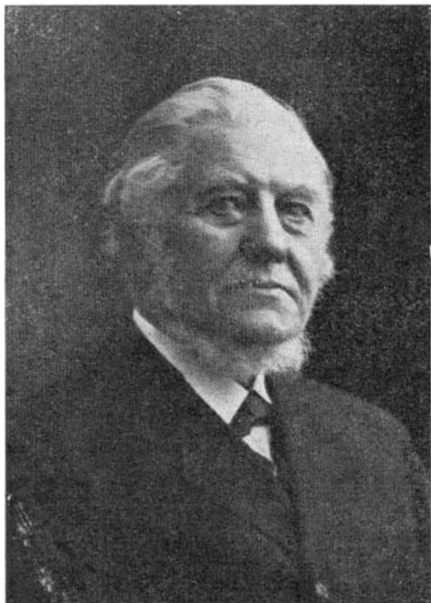
- a. Palle Sørensen Fløe (f. 7. Sept. 1839, d. 1916).
- b. Peder Lind Sørensen Fløe (f. 13. Febr. 1842, d. 10. Dec. 1926) g. Børn — boede og døde i Kølkjær.
- c. Margrethe Sørensen Fløe (f. 26. April 1844, d. i Lønborg 18. April 1909).
- d. Karen Sørensen Fløe (f. 21. Juni 1846, d. 1883) g. m. Enkemand, Smed Hans Jørgen Nielsen Frank, Skjærbæk i Rind (f. 26. April 1831, d. 1912). Blandt deres Børn var Niels Frank, Fabrikant i Lind (f. 17. Marts 1878) g. m. Marie Locht (f. 4. April 1876 i København). 3 Børn.
- e. Ane Borup Jensine (f. 2. Jan. 1851, d. 7. Juni 1860).
- f. Anton Pallesen Fløe (f. 19. Juli 1860) af 2. Ægteskab, g. Døde i Lind.
- g. Søren Pallesen Fløe (f. 11. Nov. 1862) af 2. Ægteskab, g. m. Sine. Børn — boede i Gjødstrup.

Den ældste Søn, Palle Sørensen Fløe, boede ligesom Farbroderen i Vostrup og var i mange Aar en bekendt Amts-Vandinspektør og historisk topografisk Forfatter. I Hardsyssels Aarb. f. Eks. findes indtil 1916 ialt 10 lødige Artikler fra hans Pen — ligeledes i »Samlinger til jydsk Historie og Topografi«, hvor han blandt andet har meddelt Videbreve fra Sdr. Bork, Varde og Skjern Mærsk og har skrevet om: Skikke og Levevis i den sydlige Del af Ringkøbing Amt. Sammen med Topograf og Arkivar Dr. phil. O. Nielsen har han skrevet historiske Efterrretninger om Lønborg, Egvad, Hemmet, Nørre Bork, Sdr. Bork, Sdr. Virum, Lyne og Strellev Sogne. Og han har ydet rige Bidrag til H. F. Feilbergs store jydsk Ord­ bog.

Han planlagde og fik 1901—02 gennemført Forbedringer af Skjernaadalens Afvandingsforhold og erholdt herfor Udnævnelse til Justitsraad.

Han døde i Vostrup 1916.

Om Palle Fløe og Søsteren Margrethe Fløe fortælles

Palle Sørensen Fløe,
Vandinspektør.

ler en Mand, der har kendt dem begge særdeles godt:

Som foran bemærket kom Palle Fløe til sin Farbroder, den gamle Stiftslandinspektør, Justitsraad Jens Fløe i Vostrup, der tog sig faderlig af ham, men mærkeligt nok ikke sørgede for, at han fik nogen Art af Eksamen. Ifølge Udtalelse af Søsteren Margrethe Fløe vilde Onkelen ikke have, at Palle blev Sagfører, men han lod ham heller ikke tage Landinspektør-Eksamen, hvad dog kunde have haft stor Betydning for ham og have ligget ret nær. Ganske vist kunde han, saa længe Onkelen levede, udføre alle Slags Landinspek-

tørforretninger i dennes Navn, men da Onkelen døde, maatte han arrangere sig, som han bedst kunde med andre Landinspektører, og det var vist først, da han i en ældre Alder blev Amtsvandinspektør, at hans Udkomme blev nogenlunde betrygget. Men han var fra Naturens Haand velbegavet og stærkt interesseret i alle Nutidens og ikke mindre i Fortidens Forhold, og han havde ved egne Iagttagelser og Selvstudium erhvervet sig en betydelig Viden og Indsigt paa adskillige Omraader, saa han var i Stand til at optræde med ikke ringe Autoritet. Saaledes en Gang, da den ret produktive, men ogsaa ret overfladiske og upaalidelige topografiske Forfatter L. Both i et illustreret Blad, »Husvennen«, havde skrevet en Del om Tæsterne i Jylland. Han blev af Fløe sat ret eftertrykkelig paa Plads. Fløe havde et anseligt Ydre, og over hans Optræden var der Holdning for ikke at sige Selvfølelse. I en meget ung Alder blev han ganske hvidhaaret, hvad ikke misklædte ham, men nærmest gav ham et interessant Udseende. — Man kan næppe sige, at Fløe just yndede at sætte sit Lys under en Skæppe. Jeg erindrer, at Jens Andrup i Lønborg, der nok kunde anbringe en tør, vittig Bemærkning, og som formodentlig har fundet, at jeg i den Henseende lignede Fløe, engang, da jeg udviklede et eller andet for ham, bemærkede: Det er endda godt, at en er lisså klog som Dem og Fløe! Jeg maa sige, at skønt denne Bemærkning gik ud over mig selv, morede den mig meget. — Ved større politiske Møder paa Egnen kunde det ske, at man valgte Fløe til Dirigent, saaledes ved et Møde, hvori C. Berg deltog som Taler, men Berg viste sig noget uvillig til at lade sig dirigere af Fløe; en eller anden Henstilling fra Dirigenten blev

af Berg ignoreret eller ligefrem fejlet til Side paa en ret overlegen Maade. Ved Mødets Slutning udbragte Berg et Leve for Dirigenten, maaske for at mildne eller udviske det ubehagelige Indtryk af denne sin Optræden, hvad dog næppe lykkedes; Fløe havde alle Dage ikke noget tilovers for Berg, men var en Tilhænger af Clausagers Politik. — I 1885 medvirkede Fløe ved Oprettelsen af en Skytteforening i Lønborg. — I en meget lang Aarrække var han Kasserer og Regnskabsfører for VærnsEngene, og disses Interessenter har rejst en Mindesten paa hans Grav paa Lønborg Kirkegaard.

Fløe var alle Dage ugift, men havde Søsteren Margrethe boende hos sig. Denne var altid som Plejedatter af den gamle Justitsraad blevet tituleret Frøken Fløe. Der er fortalt, at den gamle en Gang havde faaet anbragt en Bænk i sin Have, og at han derefter bemærkede: »Der kan Margrethe saa sidde med sin Tilkommende«. Men nogen »Tilkommende« viste sig aldrig, hvad nu Grunden kan have været. Maaske har hun været vel kritisk. Hun var velbegavet, vittig og hurtig i Replikken, undertiden noget satirisk, hvad nogle maaske kan have ladet sig skræmme af. At Broderen havde meget stor Respekt for hende er sikkert. Til Gengæld holdt hun meget stærkt paa Broderens Ære og Værdighed. At han dog muligvis ikke var helt fuldkommen, men ogsaa kunde have sine smaa menneskelige Fejl eller Skrøbeligheder, kunde eller vilde hun aldeles ikke se.

Hun var et flittigt Menneske og udførte til Firmaer i København en stor Mængde fine Broderier, og hun var berømt for sin Dygtighed i saa Henseende. Der blev fortalt, at hun en Gang havde broderet en pragt-

fuld hvid »Skjorte« til Paven, som denne fik foræret af danske Katoliker til et Jubilæum. At hun ogsaa havde Hjertevarme, turde fremgaa af, at hun og Broderen — og det var sikkert ikke mindst hende, der havde ønsket dette — som Plejebørn antog sig 2 Børn. Det var 2 Børn af deres Slægt, hvad man ogsaa vil kunne skønne af deres Navne: Anna Frank og Palle Fløe Rosholm. Frøken Fløe, der ikke blev saa gammel som Broderen, døde af en Kræftsygdom.

Nr. 8. Ane Pallesd. Fløe (f. 26. Sept. 1812) g. m.

1) Niels Larsen (f. 7. Juni 1811, d. 15. Marts 1853). Gaardejer i Birk og Hammerum.

2) Svogeren Peder Nielsen, der havde været gift med Sidsel Pallesdatter Fløe (se Nr. 10).

I 1. Ægteskab var der 9 Børn, i 2. ingen.

a. Lars Nielsen Birch (f. 16. Okt. 1836) g. m. Larsine Louise Gjerløv (f. 26. Aug. 1849).

En Søn af dette Ægtepar var den bekendte Politiker, Professor Laurits Vilhelm Birch.

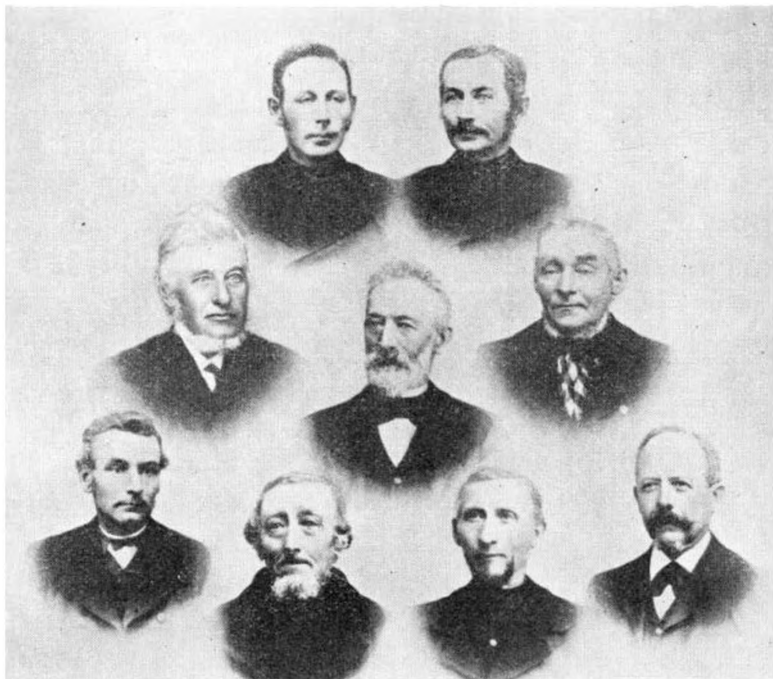
b. Palle Fløe Nielsen (f. 4. Nov. 1839, d. 20. Febr. 1905) g. m.

1) Marie Nielsen (f. 17. Dec. 1840).

2) Caroline Pedersen. Grosserer i København. Ingen Børn.

Han fik Borgerskab d. 6. Oktober 1870 og indtjente en betydelig Formue, hvorefter en Del kom Gjellerup Sogn til gode, saaledes (ifølge Testamente af 10. Jan. 1903) 65,000 Kr. til værdig trængende, 180,000 til en Havebrugsskole i Gjellerup Sogn, 25,000 til Børnehjemmet »Gamle Minder«.

I Taknemlighed herfor afslørede d. 4. November 1909 en Mindesten over ham i Gjellerup i Lystanlægget vest for Tornebuskhøjen.

De ni Paller:

1. Palle Ringsted (Gjellerup). 2. Palle Krænsen Fløe (Kollund). 3. Palle Sørensen Fløe (Vostrup). 4. Palle Fløe (Herning). 5. Palle Fløe Andersen (Hauge).
6. Palle Christiansen (Kollund). 7. Palle Hansen (Lind). 8. Palle Fløe Pedersen (København). 9. Palle Fløe Nielsen (København).

Paa den ene Side af Mindestenen er anbragt hans Portrætmedaillon samt en strikkende Kvinde og en ung Mand, der gaar med Uldpakken.

Stenen har følgende Indskrift:

Ved Ungdoms Virke — Du vinder frem.

Din Ungdoms Kirke — Dig vinker hjem.

Født d. 4. Nov. 1839, drog ud 1857. Borger 1870.
Død d. 20. Febr. 1905.

Skænkede 1886 et Orgel til Gjellerup Kirke. 1905
Legater til trængende og til Havebrugsskolen.

I Konrad Understrups »Af Bindestuens Saga« hedder det: »Sin Hjemstavn glemte han ikke, og han har

været sit Fødesogn en god Søn... I en Række af Aar sendte han aarlig flere Hundrede Kroner, som hver Jul uddeltes af hans Moder og efter hendes Død af Sognefoged Marinus Pedersen og Hustru til fattige i Hammerum og Omegn«.

Paa ovennævnte Mindestens Fod staar:

»I taknemmelig Erindring satte Gjellerup Kommune dette Minde«.

Hans øvrige Søkende var:

c. Peder Fløe Nielsen (f. 28. Juni 1842) ug.

d. Dines Nielsen Birck (f. 17. Sept. 1844).

Købmand i København.

e. Christen Fløe Nielsen (f. 13. Nov. 1846, d. 17. Maj 1849).

f. Jens Vestergaard Nielsen (f. 12. Marts 1849, d. 25. Marts 1850).

g. Christen Fløe Nielsen (f. 4. April 1851). Seminarist og Student, ugift.

h. Kirsten Margrethe Nielsen (f. 18. Maj 1853) ugift. —

Nr. 9. Christian Pallesen Fløe (f. 1. Juni 1814)

g. m. Karen Sørensen (f. 28. Dec. 1825). Gaardmand i Kollund. 4 Børn.

a. Palle Christiansen Fløe (f. 21. Juli 1853, d. i Kollund i Rind Sogn 29. April 1934) g. m.

Johanne Lyngby fra København. Ingen Børn.

b. Margrethe Christiansen Fløe (f. 25. Febr. 1856) g. m.

Svend Christen, boede i Kollund. Børn.

c. Marie Sander Christiansen Fløe (f. 10. Juli 1859) g. m.

Søren Bundgaard, Ikast. Børn.

d. Kristine Christiansen Fløe (f. 3. Juli 1863)
g. i København. 3 Børn.

Nr. 10. Sidsel Pallesdatter Fløe (f. 4. April
1819) g. m. Peder Nielsen (f. 22. Febr. 1818).
Gaardejer i Gjellerup og Hammerum. Folketings-

Peder Nielsen.
Folketingsmand.

mand for Ringkøbing Amts 4. Valgkreds i mange
Aar, indtil han blev afløst af Rasmus Nielsen. P.
Nielsen var gift to Gange, anden Gang med en Søster
(se Nr. 8) til Sidsel. — 7 Børn.

- a. Hanne Pedersen (f. 17. Aug. 1844, d. 27.
Sept. 1844).
- b. Niels Pedersen (f. 29. Sept. 1845) g. m.
Margaret Earl (f. 9. Nov. 1848). Handelsmand
i Amerika. 4 Børn.
- c. Margrethe Pedersen (f. 22. Okt. 1847, d.
1886) g. m.

Jens Birk Jensen. Blandt deres Børn kan nævnes afdøde K. Birk, Lægdsgaard i Ikast, afdøde Martin Birk, Frisenborg s. Sogn, og Amtsraadsmedlem Okkels Birk, Helstrup, Snejbjerg.

- d. Palle Fløe Pedersen (f. 18. Febr. 1850, d. 30. Jan. 1922) g. m.
 Sofie Kirstine Brandt (f. 6. April 1845, d. 15. Jan. 1901) Datter af Gartner Brandt, Herning. Husmand i Hammerum og i Tjørring, d. i Funder. 12 Børn, hvoraf de sidste 6 døde som smaa.
1. Sidsel Fløe Pedersen (f. 29. Maj 1869) g. m.
 - 1) Jens Knygbjerg, Herning.
 - 2) Jørgen Albæk i Tjørring.
 2. Ane Fløe Pedersen (f. 9. April 1871) g. i Amerika.
 3. Marie Elise Fløe Pedersen (f. 20. Jan. 1873) g. i Herning.
 4. Peder Pedersen (f. 31. Aug. 1874, d. s. Aar).
 5. Jens Brandt Fløe, Købmand i Herning (f. 6. Juni 1877) g. m.
 1. Kristine Ejstrup (f. 1875, d. 1918).
 2. Anna Ejstrup (f. 13. Jan. 1881). Ingen Børn.
 6. Clara Fløe Pedersen (f. 12. Dec. 1878, d. 1909) g. m. Murer Adolf Pedersen i Aarhus—Randersegnen. 2 Børn.
- e. Iver Pedersen (f. 12. Aug. 1852, d. 14. April 1903) g. m. Karen Andersen (f. 24. April 1854, d. 29. Sept. 1914). Børn — boede i Gullestrup.
- f. Johanne Pedersen (f. 28. April 1855, d. 20. Okt. 1884) g. m.
 Chr. Jensen, Bjerregaard ved Aale (f. 25. Sept. 1850, d. 4. Marts 1932). 3 Børn, hvoriblandt Kirsten, der er g. m. Amtsraadsmdl. Okkels Birk.

g. Niels Marinus Pedersen (f. 15. Nov. 1857)

g. m.

1. Karen Knudsen (f. 31. Juli 1859, d. 3. Sept. 1923). 4 Børn.

2. Mariane Kjærsgaard (f. 6. Jan. 1897). 3 Børn.

Marinus Pedersen, der er Gaardejer i Hamme-
rum, var Sognefoged i Gjellerup fra 1895 til 1935.

Nr. 11. Karen Pallesen Fløe (f. 4. April 1819, d. 1902) g. m. Peder Pedersen, kaldet Pæ Donsig (f. 25. Febr. 1814, d. 1912). Gaardmand i Nørgaard i Kollund. 14 Børn.

a. Peder Donsig Pedersen (f. 7. April 1841, d. 1907) g. m.

Kirstine Marie Merrild (f. 27. Okt. 1851, d. 1910). Datter af Købmand Niels Merrild, Bær-
lund. Ingen Børn.

b. Karen Pedersen (f. 16. Sept. 1842, d. 5. Febr. 1933 i Herning) g. m.

Jens Christian Dinesen (f. 17. Okt. 1832, d. i Herning 17. Jan. 1933). Gaardejer i Kollund. 8 Børn.

1. Inger Dinesen (f. 7. April 1869) g. m. L. Vejen Lauridsen i Hellerup. 2 Børn.

2. Kristiane Dinesen (f. 3. Aug. 1870) død ug.

3. Dines Fjederholt (f. 17. Maj 1872). Lærer i Farre, g. m. Sofie Schelde. 4 Børn.

4. Karoline Petrea Dinesen (f. 8. Marts 1874) g. m. Fabrikant Charles, Herning, død 1933. 6 Børn.

5. Sidsel Katrine Dinesen (f. 13. April 1876) d. ug.

6. Peter Donsig Dinesen (f. 29. Jan. 1879) g. m.

Ane Nørhauge. — Han døde som kgl. Vejer og Maaler i Herning 1932. 4 Børn.

7. Jens Jeppesen Dinesen (f. 3. Nov. 1880).

8. Maren Dinesen (f. 26. Okt. 1882) g. m. Marinus Vestergaard i Kollund. 3 Børn.

Kristiane og Sidsel døde begge i 1900 med kun 6 Ugers Mellemrum.

I Anledning af Karens 90 Aars Fødselsdag (1932) skrev H. P. Hansen følgende i Herning Folkeblad:

»I den tørre Sommer 1868 blev Karen gift med Jens Chr. Dinesen fra Fjederholt i Rind, og de kom til at bo i Søndergaard i Kollund. Og i de 45 Aar, de boede der, opdrog de otte Børn, af hvilke en er Lærer i Farre, en er Tømrer i Lem, en tredie Søn, P. Donsig Dinesen, døde 1932 som kgl. Vejer og Maaler i Herning. En Datter bor i Kollund, en anden i Hellerup, og hos en tredie, Caroline, der er gift med Fabrikant Charles i Herning, har Karen og Jens Chr. slaet sig ned paa deres gamle Dage. Jens Chr. var da knap 100 Aar«.

Til H. P. Hansen har Karen givet følgende interessante Tidsbillede, som blev offentliggjort ved samme Lejlighed i nævnte Blad:

»Hun kan lige mindes sin Bedstefader, gamle Pæ Donsig, og hun siger, at han var en krumbøjet Mand, der stavrede om i Læderbukser og do. Trøje.

Hun mindes ogsaa, at Stuehuset i Nørgaard var Bindingsværk; men dette og et andet Hus blev bygget om, og de brændte selv Stenene. Hendes Fader trak nogle Unghøveder rundt i Æltekulen, medens Moderen smed Sand og Vand paa. Man hjalp trofast hinanden baade ved det ene og andet den Gang. Ja, hendes Bedstemoder, Karen Skaaphus, klinte endog

Karen og J. Chr. Dinesen. 1932.

selv en Skorsten op i Sandgaard, efter hvad afdøde P. Sørensen fortalte mig (H. P. Hansen).

Karen var den ældste af Døtrene, og derfor maatte hun blive hjemme. Hun tjente dog en Sommer hos Jens Jeppesen i Skjærbæk som Hyrdepige Han plantede Træer, og da Karen tjente der, maatte hun gaa og vande en Del af disse, hvoraf nogle endnu staar som prangende Træer.

Hjemme var Karen naturligvis ogsaa Hyrdepige som lille. Hun drev Faarene, et halvt Hundrede Styk,

ker, ned til Knudmose (syd for Herning), og der havde hun blandt andet den Oplevelse at faa »Haak'« af Kjælle Kasper, der paa den Tid svarede godt til sit Navn. I sin Faareflok havde Pigen en balstyrig Ronver (Vædder), der helst vilde gaa, hvor den ikke maatte, og den løb immer over Skellet — og Karen bagefter. Kaspers Hjem — Fattighuset — laa i Fejerskovshuse tæt ved, og en Dag syntes Kasper, det var Synd for den sølle Vædder, hvorfor han greb fat i »æ Tondsel o ga hind en Gjaw Haak'«. Men bagefter kom der Bud efter Kjæltringen. P. Donsig fik fat paa Kasper — Høg over Høg, og siden kunde Knægten nok dy sig.

Fra sin Skoletid fortalte Karen følgende Træk:

Hun skulde en Dag læse højt. Der stod: Saul*) kom over Israelliternes første Konge. — »Hvem var det«, spurgte Læreren. Det vidste Karen ikke, og saa maatte hun læse om igen. Men hun var lige klog. Da udbrød Læreren: »Gaat bewaar waas!« Og Pigen, der troede, at »æ Dæjn« vilde hjælpe hende, gentog troskyldig: »Gaat bewaar waas!«

I Hjemmet var der altid Travlhed. Der var mange Munde at mætte, og der skulde meget Tøj til, baade til daglig Brug og til — Fremtiden. Man bagte, bryggede, kærnedede og slagtede jo selv. Hvert Efteraar blev der slagtet en Del Faar, og af Tællen støbte man Lys i lange Baner, — dog mindes Karen ogsaa, at man brugte en Tranlampe i hendes Hjem. Om Vintere sad man Dag ud og Dag ind og kartede, spandt og bandt, og Mandfolkene hjalp til, — dog havde hendes Fader og hendes Bedstefader ikke større Interesse for Bindehosen. Og der blev »gjor stuer

*) skal nok være David.

Vøv« til Klæder o. s. v. — (Saavidt efter H. P. Hansen).

I Hardsyssels Aarvog 1925 findes Jens Chr. Dinesens »Slægtsoptegnelser og Minder«, og i Aarbogen 1932 findes nogle Uddrag af hans Soldaterbreve fra 1864 og et godt Billede af de to gamle, han 100 Aar, hun 90.

Da han meddelte sine interessante »Slægtsoptegnelser og Minder« til Aarbogen, var han 93 Aar.

— Men tilbage til Karens Søkendeflok:

c. Margrethe Pedersen (f. 5. Marts 1844, d. 1927) g. m.

Palle Christensen Fløe (se 6 a). Han døde 12. Jan. 1929.

d. Palle Fløe Pedersen (f. 8. Nov. 1845) var ligesom Broderen (11 a) g. m. Margrethe, én af Købmand Merrilds Døtre, boede i Lind. 1 Søn.

e. Ane Esman Pedersen (f. 14. Okt. 1847) g. m. Niels Dinesen (f. 21. Jan. 1837, d. 25. Dec. 1923 i Brande). Gaardmand i Skærbæk, Rind Sogn (8 Børn, 1 død). N. D. var Broder til ovennævnte Jens Chr. Dinesen.

f. Mette Johanne Pedersen (død som Barn).

g. Mette Johanne Pedersen (f. 22. Maj 1851) g. m. Gaardejer Otto Frandsen i Lind. 2 Børn.

h. Christen Fløe Pedersen (f. 20. Febr. 1853), var hjemme i Nørgaard i Kollund til han var en Snes Aar. Allerede som Dreng havde han Lyst til at handle. Han var en halv Snes Aar, da han gik op til Herning med en Pose Chalotteløg, hvorfra de avlede en Mængde. Han solgte Løg til Købmand Morten Pedersens Husbestyrerinde, og saa gik han hen paa Gæstgivergaarden. Eyde købte 10 Potter, men

Gæstgiveren klemte saa mange Løg ned i det justerede Maal, som Drengen havde med, at der i Virkeligheden var 11 Potter. Maaler De saadan, naar De sælger? spurgte Drengen, men der blev Eyde ham Svar skyldig.

Det passede ikke Faderen, da Chr. Fløe Pedersen drog ud med Pakken til Helsingøregnen som Uldhandler. En kort Tid drev han Forretning i St. Hedinge, men saa slog han sig ned i Helsingør, hvor han drev en Trikotageforretning til 1888. I 1898 blev han gift med Anna Bolette Natalia Brandt, der var født i København 18. December 1873 og døde samme Sted 13. Juli 1935. Chr. Fløe Pedersen lever nu i København. I Ægteskabet var der 14 Børn.

i. Mette Marie Pedersen (død som Barn).

j. Jens Fløe Pedersen (død som Barn).

k. Sidsel Marie Sander (f. 21. Aug. 1858) g. m. Niels M. Pedersen (d. som Gaardejer i sin Fødegaard, Meldgaard i Skibild, 1896). 1. Søn. P. M. Pedersen, Fotograf i Herning (f. 6. Febr. 1885) g. m. Agnes Paulsen fra Skaarup ved Svendborg. 3 Børn.

l. Jens Fløe Pedersen.

m. Anton Fløe Pedersen.

(Tvillinger, døde som Børn).

n. Ane Jensine Fløe Pedersen (f. 26. Febr. 1861, d. 1934) g. m.

P. Birk (Østre Tømmergaard, Herning). 10 Børn.

Den sidste af Palle Fløes Børn var:

Nr. 12. Else Marie Pallesdatter Fløe (f. 9. Nov. 1820) g. m. Mads Sørensen, kaldt Mads Ringsted (f. 4. Aug. 1816). Gaardmand i Agerskov i Gjellerup. 7 Børn.

- a. Kirsten Marie Madsen (f. 1. Jan. 1848) g. m. Peder Larsen (f. 26. Juni 1844). Husmand i Agerskov.

Kirsten Marie, der lever endnu (1938) som 90-aarig hos den nye Slægt, der rykkede ind i Gaarden, har fortalt H. P. Hansen følgende Træk: Engang var Familien samlet i Kollund. Om Aftenen var det temmelig mørkt, og Gæsterne snakkede om, at det næsten var for mørkt til at køre hjem. Men Kræ Pallesen (Værten), der ikke brød sig om at have en saa stor Indkvartering, sagde: De æ et' nåt o ræj'n — I ka sajt kyr hjem! Dertil svarede Pæ Pallesen fra Birk: Ja, mæn du nø'er wås så håt, læ wås så blyw'! Og saa blev de Natten over.

Hun har ogsaa fortalt om en gammel Mand, der var i Gaarden, eller han kom der maaske i Besøg, man kaldte ham Pæ Fløe, og da man kaldte ham Farbror, var han vel en Broder til gamle Palle Fløe. Pæ Fløe var en interessant Mand, der havde rejst meget, og han havde blandt andet sejlet paa Ostindien. Han døde ugift.

Fra sit Barndomshjem mindes Kirsten Marie, at hendes Mor og Pigen stod op Kl. 3½ om Morgenen for at karte, spinde og binde; de sad da og sang Kingos og Brorsons Salmer, og saa gik Tiden saa godt. Jo, der blev bestilt noget den Gang. Thomas Nielsen, den senere Landstingsmand, sagde en Dag til Mads Ringsted: Jeg forstaar ikke, du vil have dine Døtre til at staa og sprede Mergel? Dertil svarede Mads: Blyw'er di gywt o fo'r de gåt, ka di moski slep'.

Pigerne skulde ogsaa staa o se'ld æ Kuw'n. Saa fik de en ny, meget dygtig Karl, og han sagde til sin Husbond: De æ et' nåt o læ di Tø'ser sto hæ' o se'ld

— de di ka se'ld i åt' Daw', de ka a se'ld i jæn'! Si den slap Pigerne for at staa i Loen der.

De havde den Gang fire store Bæster. En Søndag spurgte Børnene deres Fader, om de ikke maatte køre over til Familien i Sunds — Hestene bestilte jo intet alligevel. Men Mads svarede: Nej, æ Bæ'ster ska liså wal ha fri' som æ Fålk!

Da Kirsten Marie blev gift med Nabosønnen Peder Larsen, fik de en Hedeparcel fra Agerskov, og Heden gik i Førstningen hel op til deres Bagdør, saa det var nemt, naar hun skulde have tændt Ild op paa Arnen. Nu ligger der en smuk og velopbygget Gaard, hvor Peder og Kirsten Marie begyndte i 1874.

- b. Margrethe Madsen (f. 24. Juni 1850, d. 15. April 1873) g. m.
Niels Nielsen Abildtrup (f. 26. Marts 1847).
Gaardejer i Lund, Gjellerup. 1 Barn. — Niels Abildtrup fik Ansættelse hos Firmaet P. F. Nielsen, København.
- c. Peder Ringsted Madsen (f. 24. Nov. 1852) g.,
bor i Agerskov.
- d. Palle Fløe Madsen (f. 28. Juli 1855, d. 19. Aug. 1907 i Agerskov, Gjellerup) g. m.
Marie Sander Fløe. Børn.
- e. Sidsel Marie Madsen (f. 20. Jan. 1858) bor i
Holstebro, g. m.
Søren Ringsted Mortensen. Børn.
- f. Søren Ringsted Madsen (f. 16. Dec. 1865,
d. 22. Febr. 1867).

En mindre kraftig Gren af Stammen blev — som allerede nævnt — boende i Slægtsgaarden i Fløe indtil Midten af det 19. Aarh. Om denne Sidelinje er

der ogsaa en Del at berette; men da den vedrører min egen Slægts Historie og vel næppe har særlig Interesse for Hardsyssels Aarbogs Læsere (udenfor Slægten), udlades dette Afsnit. Kun skal tilføjes, at hvor Kollund-Fløerne har faaet Rodfæste, der har den tilsyneladende virket som Saltet i Folket; d. v. s.

Rind Kirke. 1938.

den har bidraget meget til Folkegavn paa mange Omraader, til Egnens Opkomst og Forskønnelse gennem Agerdyrkning og Træplantning, saaledes at den mørkladde og gølle Hede i omhandlede Tidsafsnit er forvandlet til gode, frugtbare Marker med hyggelige Hjem omgivet af smukke Haver og Plantager.

Men fremfor alt skal nævnes Slægtens Velsignelse af Børn, som hver har sin Historie og Livsopgave — forhaabentlig videreført i Stamforældrenes gode efterlavede Slægtsarv.

Palle Fløe og Margrethe havde 12 Børn, 78 Børnebørn, og i 3. og 4. Led gaar Antallet op »i æ gall Navn«, som Vestjyden siger, naar der er overvældende mange.

Kilder: Mundtlige Overleveringer.

Stamtavle over Palle Chr. Fløe og Hustrus Afkom. Folketællingslister (Rigsarkivet i Kbhvn.) D. E. Rugaard: Fremragende danske Bønder. Jens Chr. Dinesen: Slægtsoptegnelser og Minder (Hards. Aarb. 1925). Museumsforstander H. P. Hansen (Herning Folkeblad 1932). Fra gamle Dage I—II 1921—25 og skriftlige Optegnelser af samme.

LÆRER P. BOJSEN

Mindeord ved *S. Leth Danielsen.*

Det var ikke tilfældigt, at Lærer P. Bojsen ved Ulfborg Hovedskole taltes blandt de stiftende Medlemmer af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt og senere gennem en lang Aarsrække var Revisor af Samfundets Aarsregnskab, thi alt fra sin tidlige Ungdom havde han Interesse for Historie, og siden hørte dette Fag til hans kæreste Undervisningsfag i Skolen. Som ældre syslede han især med Steds- og Personalhistorie, og adskillige af Sognets gamle, rodfaste Slægter kan takke Bojsen for de Oplysninger, han fra Kirkebøger og gamle Arkivalier skaffede til Veje om glemte, fortidige Slægter. Det var P. Bojsen, der paa Mødet i Vemb 1931 foreslog, at historisk Samfund til Erstatning for Nedgangen i Statstilskuddet skulde søge Amtets Banker og Sparekasser om Støtte. Pengeinstitutternes Bidrag har siden indbragt 2—300 Kr. aarlig.

Peder Bojsen er født 5. August 1864 i Sem Sogn ved Ribe. Forældrene var Boelsmand Boje Poulsen og Hustru Anna Dorthea Hedegaard. Som Barn gik han i Skole hos Lærer Bejer i Høm, hos hvem han ogsaa senere blev forberedt til Optagelse paa Seminariet. I Lærerhjemmet i Høm blev han kendt med den unge Pige, Marie Brodersen, der senere blev hans Hustru. Hun var Gaardmandsdatter fra Nabosognet Hvidding, født her 12. Juli 1866.

Af anden blivende Betydning af Opholdet i Høm var den Paavirkning i folkelig og kristelig Retning, som, forstærket ved et 3-aarigt Ophold paa Gjedved Seminarium, siden prægede Bojsens Liv og Gerning.

Som ung 21-aarig Mand bestod B. Lærereksamen i Aarhus 1885 med 1. Karakter, hvorefter han igen kom tilbage til Lærer Bejers Hjem, der nu var i Nørbølling, Folding Sogn. Her virkede han dels som Hjælplærer under Lærerens Sygdom og dels som Vinterlærer for Skolens yngste Klasse, indtil han 1887 blev Lærer i Brejninge paa Ærø, hvorfra han siden forflyttedes til Ulfborg.

Lærereembedet ved Ulfborg Hovedskole, til hvilket Biskopen i Ribe havde Kaldsret, hørte paa den Tid til Egnens bedst lønnede Lærere embeder, men da B. tænkte paa Giftermaal, dristede han sig trods sin Ungdom til at søge det gode Embede og blev efter bevægede Forhandlinger i Sogneraad og andet Steds indstillet til Embedet. Gamle Biskop Balslev havde nok sine Betænkeligheder ved at kalde saa ung en Mand til saa stort et Embede; men fra 12. Januar 1891 var P. Bojsen kaldet til at være Lærer ved Ulfborg Hovedskole og Kirkesanger ved Ulfborg Kirke med Pligt til i Sommerhalvaaret ogsaa at undervise i Lillelund Biskole, et Hverv han blev løst fra, da Biskolen 1899 blev fast Lærere embede.

Trods de antydede Vanskeligheder ved Indstillingen tog Sogneboerne vel mod den unge Lærer, som den 19. Maj 1891 holdt Bryllup med Marie Brodersen, der siden har været ham en trofast Hjælper og kærlig Hustru under en lang og lykkelig Arbejdsdag.

Det var ikke faa eller ringe Krav eller faa Pligter, der ude fra kaldte paa det unge Lærerepar, men vist endnu større var Kravene, de unge stillede til sig selv. Skolens Børnetal var stort, og Arbejdet skulde være og blev for B. ikke alene en Hoveds men en Hjertesag. I Skolestue og paa Legeplads indlededes og fæstnedes det inderlige Hjertes og Tillidsforhold, som heldigvis ikke sjælden sammenknytter Børn, Forældre og Lærer paa skønneste Vis i en Skolekreds paa Landet, et Forhold der ikke kan værdsættes højt nok, den skønneste Perle i Landsbyskolens Æreskrans. Bojsen erfarede sligt og skønnede paa sin Lykke.

Ogsaa til Kirke, Menighed og de skiftende Sognepræster og

Skolekommissioner stod B. i det bedste Forhold. Ingen forment ham den Frimandsret, han krævede til »frit at tænke, tro og tale«, selv om Ordene til Tider fik en suveræn Klang; ingen tvivlede om, at han kun vilde, hvad han ansaa for ret og rigtig. Og evnerig, energisk og alsidig interesseret, som Bojsen var, nøjedes han ikke med at give et Ord med i Laget, naar Skole- og Kirkespørgsmaal drøftedes; hvor han antog, at noget godt kunde fremmes eller noget daarligt hæmmes, ventede man sjældnen ret længe, før B. gav sin Mening til Kende; »man vidste altid, hvor man havde ham«.

Med stor Interesse omfattede Bojsen Sognebogsamlingen. Gennem en lang Aarrække og indtil sin Død forestod han Udlaanet af Bøger, og der købtes næppe nogen Bog, uden B. havde godkendt Valget. — Stor var hans Glæde, da Bogsamlingen fik eget Lokale i Forsamlingshuset, og endnu større var Glæden, da den rykkede ind i eget Hus nær B.s Bolig, som efter testamentarisk Bestemmelse efter Bojsen og Hustrus Død skal tilfalde Kommunens Sognebibliotek.

Bojsen læste meget og skønnede paa boglig Viden; dog gaar det ikke an derudfra at slutte, at B. fortrinsvis var Teoretiker og en Bogens Mand. Han erkendte fra sin Ungdom Sandheden af Ordene: »Bogstaven ihjelslaar, Aanden levendegør«. Derfor intet Under, at hans Undervisning blev saa levende, hvadenten det gjaldt Aandsfag som Religion og Historie eller reale Fag som Regning eller Gymnastik. Her skal blot mindes om, at han som 64-aarig med 50 Dreng og Piger fra sin Skole gav Opvisning paa det store Gymnastikstævne i København 1928.

Blandt Sager af praktisk og økonomisk Art, som B. viede Kræfter og Arbejde, kan nævnes: Landbrug — til Skolen hørte i mange Aar en Jordlod, som B. selv drev — Plantningssag, Sparekasse, Sygekasse, Kirkens Restavrering m. m. Ogsaa for Malerkunst og Skulptur havde han vaagen Sans, næret og udviklet ved Besøg paa Museer i Ind- og Udland og ved ofte gentagne aarlige Besøg paa Charlottenborgs Udstillingen. Hans Interesse for Grundtvigskirkens Opførelse er vel kendt. Et Øjeblikks Orientering i Ægteparrets hyggelige, smukke Hjem lader ikke Tvivl tilbage om, at Nydelse af Kunst hørte til een af Ægteparrets rige Glæder.

Efter 38 Aars dygtigt og samvittighedsfuldt Arbejde ved Ulfborg Hovedskole og Kirke søgte B. Afsked, regnet fra 1. No-

vember 1929. Selv var han paa dette Tidspunkt ikke en træet og udlevet Mand, men Hustruens Helbred havde i flere Aar været vaklende, og Bevidstheden om, at det Tidspunkt nærmede sig, da Alderdommen kunde lægge sit Tryk over Arbejdet i Skolen, tilskyndede B. til at holde op i Tide. — Omsider bedredes Hustruens Helbred, og i 9 fredfyldte, lykkelige Aar forundtes det Ægteparret at leve sammen i deres nybyggede Hjem nær Skole og Kirke, Bojsen til det sidste optaget af Arbejdet i Hjem, Have og Bibliotek eller paa anden Vis. Faa eller ingen anede, at Afslutningen var nær, da han uden egentlig forudgaaende Sygdom døde stille og roligt i sit Hjem den 30. Juni 1938. — En ærlig, dygtig, varmhjertet dansk Mand, en Pryd for sin Stand, en god Ven og kærlig Ægtefælle var ikke mere blandt de levendes Tal.

At hans Gerning blev paaskønnet, derom vidner bl. a. hans 25-aarige Lærerjubilæum og Festen paa hans 70-aarige Fødselsdag og ikke mindst hans Begravelse, hvor over 400 Mennesker fra Sogn og Omegn var til Stede; desuden har tidligere Elever og Venner for nylig rejst en smuk Mindesten ved hans Grav paa Ulfborg Kirkegaard.

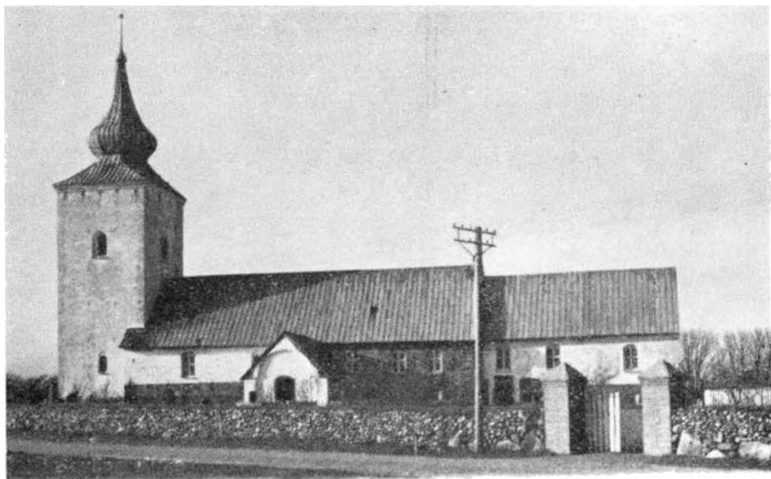

Rysensten, Hovedbygningen.

H. S. R. A. i 1938

Aarsmødet i Bøvling afholdtes Søndag den 13. Februar 1938. Først holdt Styrelsen Møde paa Bøvlingbjerg Gæstehjem, hvor alle Styrelsesmedlemmerne havde indfundet sig undtagen Tømmerhandler K. K. Jensen, der var syg. I Mødet afhandledes bl. a. Ansøgning fra Førstelærer E. Jespersen, Vinding, om Tilskud til Udgivelse af en Bog om Vind Sogn; der tilstodes ham 200 Kr. En mundtlig Henvendelse fra P. Christensen Engsbæk om Bidrag til Idum Sogns Historie stilledes i Bero, til der foreligger motiveret skriftligt Andragende. Flere Skrivelser fremlagdes, bl. a. Takkebrev fra efl. Lærer Joh. Sulkjær for de 300 Kr., han havde modtage som Hjælp til Udgivelsen af Nr. Nissum Sogns Historie. Forslag til Generalforsamlingen om Tid og Sted for Sommerstævne (Clasonsborg, Fiskebæk, Borris og Ikast-Højris?) og næste Aarsmøde (Vinderup?) drøftedes desuden gjorde Kassereren og Sekretæren Rede for Regnskab og Status og de antagne Bidrag til Hardsyssels Aarbog 1938.

Det offentlige Møde, der var udmærket tilrettelagt af Skolebestyrer Jørgensen Borup, var besøgt af over 300 Mennesker. Gaende og kørende, Personer og Rutebiler stævnede mod Rysensten, hvis Ejer Proprietær A. Rahbæk modtog Selskabet, der stadig øgedes, i Borggaarden. Vestfløjens Værelser, de gamle

Bøvling Sognekirke.

Kældere og Fængselsrum, den smukke Have ned ad Borgbankens Østskraaninger, Gravene og delvis Avlsgaarden blev studeret. — Til Fods og til Vogn gik det dernæst til den 800-aarige Bøvling Sognekirke, der blev overfyldt af Tilhørere. Her redede Jørgensen Borup udførligt for Kirkebygningen, det smukke Alter, Prædikestol og Juelernes Gravkapel, som man derpaa alt nøjere eftersaa saavel som Kirkens Ydre. Nu gik Turen til Valgmenighedskirken, hvor den utrættelige Jørg. Borup talte om Valgmenighedens Tilblivelse, Kirkebygningen og dens Inventar.

Hvad Under, at alle nu trængte til at styrke sig. Trods de lange Kaffeborde med duftende Bagværk maatte Menneskemængden deles i 2 Hold. De fjernere boende først. Saa talte Dr. phil. Gudmund Schütte djærvt og meget udførligt om Hardsysselboernes Navn og Folkeart med særlig Dvælen ved Stednavne. Overlærer J. Aldal gav sluttelig Hovedtrækkene af Bøvling Slots Bygningshistorie og omtalte Rysenstens Ejere (afkortet, men senere optaget som Kronik i flere Dagblade).

Generalforsamlingen (med Skolestyrer Jørg. Borup som Ordstyrer) indledes af Formanden Amtmand Karberg med en kort Beretning om historisk Samfunds Virksomhed i 1937; han takkede de Pengeinstitutter i Amtet, som havde støttet denne med Tilskud, manede Restanter til enten at sende Aarsbidraget

Bøvling Sognekirkes Indre.

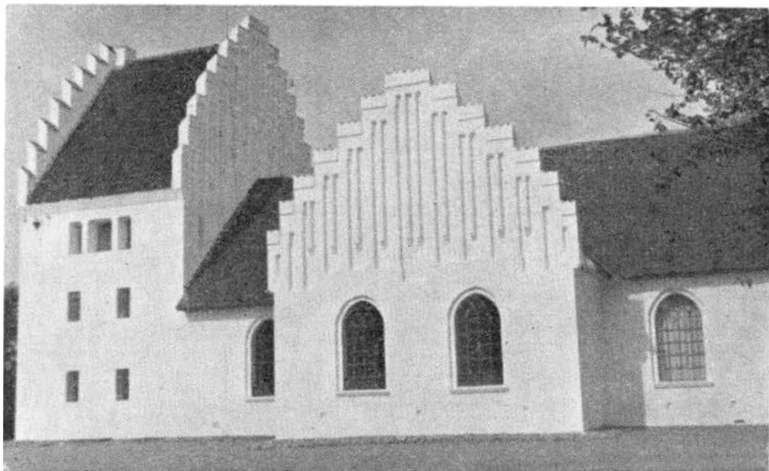
efter det i Aarbogen indlagte Indbetalingskort eller indløse senere Postopkrævninger — om nødvendigt udmelde sig inden 1. Oktober. Men man vilde selvfølgelig hellere modtage Indmeldelser (hvoraf mange fandt Sted paa Mødet) end Udmeldelser.

Kassereren Overlærer Aldal oplæste saa det gennemsete Regnskab, der balancerede med 5586 Kr. 81 Øre. Kassebeholdningen viste en Tilbagegang fra forrige Aar paa 69 Kr., hvilket skyldtes, at man havde ydet 400 Kr. til historiske Arbejder (Nr. Nissum Sogn og Hjemstavnsbogen for Ringkøbing Amt). — Regnskabet godkendtes. —

De afgaaende Styrelsesmedlemmer J. Jørgensen Borup, Stephen Christensen og Hans Lilholt genvalgte efter Forslag fra Forsamlingen. Ligeledes genvalgte til Revisor Lærer P. Bojsen (senere afgaaet ved Døden, se S. 160).

Generalforsamlingen vedtog, at Sommerstævnet skulde afholdes i Ikast og paa Højris, og at Stedet for næste Aarsmøde bliver Vinderup.

Sommerstævnet glippede desværre, efter at alt møjsommeligt var lagt til Rette. Efter forgæves Henvendelse til to Forfattere, en Lærer og en Højskoleforstander, lovede endelig Dr. phil. Hans Jensen, der har gjort dansk Agrarhistorie til sit Speciale og var kendt som Grundlovstaler i Ulborg, at holde

Bøvling Valgmenighedskirke.

Foredrag om Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne, og Museumsforstander H. P. Hansen gik ind paa at tale om Folkesminder fra Ikast Egnen. En halv Snes Dage før Stævnet, fastsat til 12. Juni, maatte Dr. Hans Jensen lade sig indlægge paa en Klinik, og hvad der var værre for ham, trække sin Ansøgning om Professoratet i Historie ved Aarhus Universitet tilbage. Saa kom Bellahøj Udstillingen og de mange Foredrag og Bladeartikler (bl. a. af mig) om Bondens Frigørelse. — Vi kommer haabelig næste Sommer til Ikast-Højris.

Hardsyssels Aar bog er det faste og varigste Bindeled mellem historisk Samfunds Medlemmer. Nærv. 32. Bd. bringer 8 Afhandlinger, der fortæller om Steder, Forhold og Begivenheder i de fleste af Amtets Herreder. De to første, der fylder over Halvdelen af Aar bogen, skildrer indgaende to Gaardes Historie og derigennem Landbrugets skiftende Kaar i svundne Aarhundreder frem til den høje Standard i nyeste Tid. Desuden og ikke mindst viser de begge, hvorledes driftige Bondeslægter har arbejdet sig frem og er bleven Foregangsmænd for deres Stand, ikke mindst i de 150 Aar, som, siden Landboreformerne satte ind, har bragt en saa enestaaende Udvikling.

I Hardsyssels Aar bog i Fjor pegede jeg paa adskillige Op-gaver, som det var ønskeligt at tage op i Afhandlinger eller Foredrag: Fortidsskove og deres Rester i Ringkøbing Amt, de

NAVNE OG SAGLISTE TIL HARDSYSSLES AARBOG 1938

(Af Mangel paa Plads udeladt i Fjor).

A.

Accidentser, 84 f.
Adelheim, Abigael, g. m. Ove Lange, 29
Agerskov, Gjellerup S., 155 ff.
Agger, Præst i Nr. Nissum, 72
Agger, Ceciliane Johanne, g. m. Propr. Nic. Bruhn, 77
Agger, Ingvard, Gransgaard, 77
Agger, Jens Chr., til Vads-kær-gd., 68 ff.
Agger, Jens Chr., Landsretssag-fører, 77
Agger, Knud Laur., Vads-kær-gd., 77, 80
Agger, Lauritz, Volder, 77
Agger, Mads, Kjølhede, 72
Agger, Mads, Vads-kærgd., 72 ff.
Agger, Mads Jensen, Vads-kær-gd., 66 ff.
Agger, Niels Breinholt, Sdr. Vin-
kel, 77
Agger, Peter Vinkel, Ingen., 77
Agger, P. W., Overlærer, Hol-
stebro, 72
Agger, Stephan, Kbmd., Struer, 72
Agger, Stephan, Kallesøgd., 71 f.
Andersen, Ane, 132
Andersen, Ane Borup, g. m. Gdr.
Nic. Schøler, 132
Andersen, Else, g. m. Hmd. Lau-
rits Jensen, 132
Andersen, Karen, g. m. Palle
Fløe A., 132
Andersen, Kirsten, Vads-kærgd.,
29, 31 ff.
Andersen, Lars, Gdmd. i Sunds,
132
Andersen, Margr., g. m. Hmd.
Jens Nielsen, 132
Andersen, Mette, 132

Andersen, Palle Fløe, Gdmd. i
Hauge, 131
Andersen, Peder Fløe, Gdmd.
i Hauge, 132
Andersen, Rasmus, Forpagter,
Amtsforvalter, 27
Andersen, Sidsel, g. m. Hmd.
Niels Christensen, 132
Andersen, Søfren, i Vestergd.,
Fløe, 113
Andrup, Ingeborg Margr., g. m.
Præst J. K. Schou, 55
Andrup, Jens, i Lønborg, 143
Andrup, Kirsten, g. m. Guld-
smed N. K. Klem, 55
Andrup, Rasmus Ølgaard,
Kbmd. og Postmester, 55 f.
Andrup, Simon, Kbmd. i Lem-
vig, 51 ff.

B.

Bach, Chr., Struer, 11
Balslev, Andr., Præst i Stau-
ning, 88
Bangsbo, Herregd., 29, 32
Bech, Feltkok, 95 f.
Berg, C., Politiker, 143 f.
Berregaard, Enevold, Borgm. i
Thisted, 37, 42
Birch, Lars Nielsen, Gdr., 145
Birck, Dines Nielsen, Kbmd. i
Kbh., 147
Birk, Lb. i Gjellerup S., 131,
145
Birk, Okkels, Amtsraadsmedl.,
Helstrup, 149
Birk, P., Gdr. i Herning, 155
Bjelke, Ide Sofie, g. m. Knud
Gjedde, 26
Bjerre, Else, g. m. Palle Chri-
stensen Fløe, 113

Bjerregaard, Niels, Nr. Vinkel,
43

Bjerregaard, Niels Pedersen,
Præst paa Gjøl, 37

Blixen Finecke, Baron, Politiker,
139

Borup, Lb. i Brande S., 105

Both, L., topogr. Forf., 143

Bramming, Peder Eskildsen,
Præst i Brande, 109 f.

Brande S., 105, 109, 114

Brandlund, Brande S., 108

Brandt, Anna Bolette Natalia,
g. m. Trikotagehdl. Chr. Fløe
Pedersen, 149

Brandt, Sofie Kirst., g. m. Palle
Fløe Pedersen, 149

Brandure, Brande Sogn, 108, 110

Breinholt, J. S., Sdr. Vinkel, 73

Breinholt, Karen, g. m. Mads
Agger Vadskærgd., 72, 75 ff.

Breinholt, N. B., til Vandborg
Vestergaard og Rysensten, 73

Breinholt, P. S., Volder, 73

Brøstfældighed paa Præstegd.,
87

Bur Mølle, 10

Bækmark, Hdg., 53 f.

Bøndergods til Vadskærgd., 20,
28, 30 f., 34, 37

Bøvling Slot, 12 f.

C.

Charles, Fabrikant, Herning,
150 f.

Christensdatter, Else, 10

Christensdatter (Fløe), Else, g.
m. Peder Pedersen i Ure, 114

Christensdatter (Fløe), Kirsten,
g. m. Kjeld Pedersen, Bor-
ding, 114

Christensdatter (Fløe), Mette,
g. m. Kristen Andersen, 32 f.

Christensen, Chr., Søllergaard,
10

Christensen (Qvistgaard), Lau-
rids, 10

Christensen, Margr., g. m. Palle
C. Fløe i Kollund, 117, 126

Christensen, Niels, Hmd. i Ikast,
132

Clausson, Provst i Brande, 115
Colding, Jacob, til Holmgd., 48

D.

Dahl, Kirstine Mortensdatter, 5

Dahl, Mads Olufsen, til Vads-
kærgd., 44 ff., 58, 69

Dahl, Maren Olufsdtr., g. m.
Morten Andersen Qvistgaard,
44

Dahl, Mette Olufsdatter, g. m.

1) Niels Sørensen Balleby,

2) Søren Hansen, 44

Dam, Sidsel, i Brandure, 110, 113

Dinesen, Inger, g. m. L. Vejen
Lauridsen i Hellerup, 150

Dinesen, Jens Chr., Gdr. i Kol-
lund, 111, 150 ff.

Dinesen, Jens Jeppesen, 151

Dinesen, Karoline Petrea, g. m.
Fabrikant Charles, 150

Dinesen, Kristiane, 150

Dinesen, Maren, g. m. Marinus
Vestergaard, Kollund, 151

Dinesen, Peder Donsig, kgl.
Vejer og Maaler i Herning,
150 f.

Dinesen, Sidsel Katr., 150 f.

Donsig, Pæ (Peder Pedersen),
Nørgd. i Kollund, 134, 140,
150 f.

Dusgaard, Tørring S., 17, 28

Dybvad, Hdg., 50, 52

E.

Earl, Margaret, g. m. Handels-
md. Niels Pedersen, 148

Egepurrer, 118 f.

Eskebæk, Tørring S., 20, 30, 65 f.

Esmann, Anna Borup, g. m.
Stiftslandinsp. Jens Fløe, 126

Eyde, Gæstgiver i Herning, 138,
154 f.

F.

Fjederholt, Dines, Lærer i Farre,
150 f.

Fløe, Lb. i Brande S., 105 f.,
110 f., 113 ff., 157

Fløe, Slægten, 111

- Fløe, Ane Pallesdatter, g. m.
1) Niels Larsen, 2) Peder Nielsen, 145
- Fløe, Anton Pallesen, Lind, 141
- Fløe, Christen Pallesen, 113, 115
- Fløe, Christen Pallesen, Handelsfuldm., 129 f.
- Fløe, Christen Pallesen (d. y.), 113
- Fløe, Chr. Pallesen, Gdr. i Kollund, 132, 134
- Fløe, Chr. Pallesen († 1911), Kollund, 135 f.
- Fløe, Chr. Pallesen, Gdm. i Kollund, 147
- Fløe, Chr. Pedersen, 131
- Fløe, Else Marie Pallesdr., g. m. Gdm. Mads Sørensen Ringsted, 155
- Fløe, Jens Brandt, Kbmd. i Hering, 149
- Fløe, Jens Christensen, 114
- Fløe, Jens Pallesen, Stiftslandinsp., Landvæsen- og Tiendekomm., 126 ff.
- Fløe, Jens Pallesen, i Kollund, 135
- Fløe, Josias Dan. Pallesen, 135
- Fløe, Karen Pallesen, g. m. Pæ Donsig, 150
- Fløe, Karen Sørensen, 141
- Fløe, Kristine Christiansen, i Kbh., 148
- Fløe, Maren Pallesdr., g. m. Gdr. Hans Christensen, Lind, 129
- Fløe, Margr. Christiansen, g. m. Svend Christensen i Kollund, 147
- Fløe, Margr. Karoline, g. m. Jens Jensen i Kollund, 135
- Fløe, Margr. Sørensen, 141 f., 144 f.
- Fløe, Marie Pallesen, g. m. Gdr. Anders Mortensen, 131
- Fløe, Marie Sander, g. m. Palle Ringsted, 135
- Fløe, Marie Sander, g. m. Palle Fløe Madsen, 157
- Fløe, Marie Sander Christiansen, g. m. Søren Bundgaard i Ikast 147
- Fløe, Palle Christensen, Kollund, 112 f.
- Fløe, Palle Christensen (d. y.), Gdr. i Kollund, 134 f., 154
- Fløe, Palle Christiansen, Kollund, 147
- Fløe, Palle Sørensen, Amtsvandinsp., lokalhist. Forf., 141 ff.
- Fløe, Peder Pallesen, 130
- Fløe, Peder Sigaard, Kollund, 135
- Fløe, Peder Lind Sørensen, Kollær, 140 f.
- Fløe, Sidsel Pallesdr., g. m. Gdr. Peder Nielsen, 145, 148
- Fløe, Søren Pallesen, Gdr., Folketingsmd., 132 f., 135 ff.
- Formue, Angivelse af, 84 f.
- Frandsen, Karen, g. m. Jens Vestergaard Pedersen, 130
- Frandsen, Morten, Murer, 108 ff.
- Frank, Anna, 145
- Frank, Niels, Fabrikant i Lind, 141
- Frederiksstad, 89 ff.
- Friis-Bønder, 83
- Friis, Christoffer, til Astrup, Salting, 18 f.
- Friis, Godske, Lensmd. paa Bøveling, 15
- Friis, Godske, til Vadskærgd., 16
- Friis, Henrik, 15
- Friis, Just, til Vadskærgd., 18 f.
- Friis, Jørgen, til Vadskærgd., 17 ff.
- Friis, Laurids, til Vadskærgd. osv., 16 f.
- Friis, Mogens, til Favrskov og Vadskærgd., 20 ff.
- Friis, Niels, til Vadskærgd., 14 f.
- Friis, Niels, til Restrup og Gudumlund, 18 f.
- Friis, Otto (d. æ. og y.), til Astrup, 18 ff.
- Frijsenborg, Grevskab, 21, 24

G.

Gaaseavl, 109

»Gamle Minder«, Børnehjem i Hammerum, 145

Gjedde, Helene, Frue, 28
 Gjedde, Ide Sofie, g. m. Otto
 Krabbe, 28
 Gjedde, Knud, til Vadskærgd.,
 26 ff.
 Gjedde, Ove, Rigsadmiral, 26
 Gjellerup S., 131, 145 f., 155
 Gleerup, Jørgen, til Dybvad og
 Vadskærgd., 50 ff.
 Gudumkloster, 48, 53
 Gyldenstjerne, Dorte, g. m. Niels
 Friis, til Restrup, 19

H.

Haffner, Kaptajn, 95
 Hammerum, 145, 148
 Hansen, Christen, Gdr. i Lind, 129
 Hansen, H. P., Museumsforst.,
 112, 115, 121, 134 f., 151 f., 156
 Hansen, Margr., g. m. Gdr. Chr.
 Iversen i Lind, 129
 Hansen, Mariane, g. m. Lærer
 Jens Pinvig Kristensen, 129
 Hansen, Palle, Hmd. i Lind, 129
 Hansen, Peder Fløe, Gmd. i
 Lind, 129
 Hansen, Søren, til Strandbjergs
 gd., 50
 Hastrup, Hdg., 28
 Hauge, Gjellerup S., 131 f.
 Havebrugsskolen i Gjellerup S.,
 145 f.
 Helgesen, Oberstløjtn., 89, 91 ff.
 Hellerup, 150
 Herning, 149 ff., 155
 Herregaarde i Skodborg-Vand
 fuld H., 13
 Hillerup, Slægten, 1, 9
 Hillerup, F. C., Kbmd., 48
 Holm, Jacob, Præst i Jerslev,
 39, 50
 Holm, Jakob Lauridsen, Præst,
 32 ff.
 Holm, Kristen, 39
 Holm, Mette, g. m. Hrdsfog.
 Rasmus Jørgensen, 39 ff.
 Holm, Poul Lauridsen, Forp.,
 35, 38
 Holstebro, 57, 157
 Hovbønder, 82 f.
 Høgild, Rind S., 114, 116

I.

Ibsen, Anne Marie, g. m. Alex.
 Nyboe, 60
 Ikast, 105, 111, 132, 147
 Indkomster, Angivelse af, 84 ff.
 Iversen, Else Marie, g. m. Jens
 Vesterg. Pedersen, 130

J.

Jegind, Niels, Vester Trasborg, 10
 Jensdatter, Edel Kathr., g. m.
 Peder Pallesen Fløe, 130
 Jensen, Edel Margr., g. m. Jens
 Vesterg. Pedersen, 130
 Jensen, Jens Birk, 149
 Jensen, Laurids, Forpagter, 27
 Jensen, P. Kvistgaard, 11
 Jensen, Peder, Hmd. i Hove, 89
 Jonasen, Ane Kirst., g. m. Peder
 Pallesen Fløe, 130
 Juel, Karen, g. m. Niels Friis
 til Vadskærgd., 15
 Jørgensen, Rasmus, til Vadskær
 gd., Hrdsfog., 39 ff.

K.

Kejserlige, de, 106
 Kjeldsdatter, Else Marie, g. m.
 Jørgen Nielsen, Fløe, 114
 Kjøres (Fæhus), 121
 Knudsen, Klemmen, Gdmd. i
 Gjellerup, 131
 Knudsen, Peter, Folketingsmd.,
 137 f.
 Kollund, Rind S., 113 f., 117 ff.,
 122 ff., 135 ff., 158
 Kornavl, 39
 Krarup, Justitsraad, 137
 Kristensdatter, Anna Marie, g.
 m. Jakob Holm, 32, 39
 Kristensen, Jens Pinvig, Lærer
 og Højskoleforst., 129
 Kvistgaard i Vejrum S., 1 ff.
 Kvæghold, 27, 47, 51, 59
 København, 129 f., 141, 145

L.

Lange, Niels, til Kjærgaard, 29
 Lange, Ove, Amtmd., 28 ff.
 Lasson, S., Præst i Rind, 116
 Lemvig Vejrmele, 54

Leth, Enkefrue, til Nr. Vosborg, 10
 Levetzau, Chr. Fr., til St. Restrup osv., Generalmajor, 40 ff.
 Lind, Rind S., 129, 141
 Lunge, Slægten, 4
 Lunge, Jep Olsen, til Vads-kær-gd., 14
 Lønberg S., 126, 141, 143

M.

Maae, Mads Jensen, Forp., 41
 Madsdatter, Kirsten, 8
 Madsen, Dortha KIRST., g. m. Søren Pallesen Fløe, 135
 Madsen, Kirsten Marie, g. m. Hmd. Peder Larsen, 156
 Madsen, Margr., g. m. Niels N. Abildtrup i Gjellerup, 157
 Madsen, Palle Fløe, Agerskov, 157
 Madsen, Peder Ringsted, Ager-skov, 157
 Madsen Sidsel Marie, Holstebro, 157
 Maltesen (Sehested), Steen, Rigs-marsk, 13
 Mikkelsdatter, Kirsten, g. m. Oluf Madsen Dahl, 43 ff.
 Mogensen, Søren, Ridefog. 41
 Mortensen, Søren Ringsted, Holstebro, 157
 Munk, Anne Christensdtr., til Tvis Kl., 105 f.
 Møller, P. C., Præst i Brande, 116

N.

Nielsen, Christen, til Vads-kær-gd., 14
 Nielsen, Christen Fløe, 147
 Nielsen, Christen Fløe, Semina-rist, Student, 147
 Nielsen, Jens, Hmd. i Sunds, 132
 Nielsen, Jørgen, Nørgaard i Fløe, 114
 Nielsen, Kirsten Margr., 147
 Nielsen, Mariane, g. m. Gdr. Pe-der Fløe Andersen, 132
 Nielsen, Marie, g. m. Grosserer Palle Fløe Nielsen, 145

Nielsen, O., Dr. phil., Arkivar, topogr. Forf., 141
 Nielsen, Palle Fløe, Grosserer i Kbh., 145
 Nielsen, Peder, Gdr. i Gjelle-rup, Folketingsmd., 148
 Nielsen, Peder Fløe, 147
 Nielsen, Søfren, Oldermænd, Brandure, 108
 Nielsen, Thomas, Lærer, Folke-og Landstingsmd., 131
 Nors, Lucas Andersen, til Kab-bel, 35 f.
 Nyboe, Aleksine, g. m. Grosse- rer P. Grimstrup, 61
 Nyboe, Alexander, 55 ff.
 Nyboe, Alexander Mortensen, Kbm. i Holstebro, 57
 Nyboe, H. P., Bagerm., Lem- vig, 63
 Nyboe, Ib, til Krogsgaard, 61
 Nyboe, Ib M., Ingeniør, 63
 Nyboe, Johannes, Proprietær, 63
 Nyboe, Mette Qvistgaard, g. m. Skolelærer Bertel Bertelsen, 61
 Nyboe, Mikkel, til Tangsgd., 63
 Nyboe, Morten, Bagermester, Lemvig, 63
 Nørgaard i Fløe, Brande S., 106
 Nørre-Kvistgaard, 2 f., 6 ff.
 Nørre-Karstoft, Hdg., 106
 Nørre Vinkel, Heldum S., 54, 56

O.

Offenberg, Anne Marie v., g. m. Mogens Friis, 24
 Offer til Præst, 85 f.
 Olesen, Slægten fra Gudumkl., 1
 Olesen, Kristen, til Gudumkl., 48
 Overdal i Vejrum, 6

P.

Palle, sv. Rytter, 110 f., 113, 128
 Pallesdatter, Anne, g. m. Fæste- bonde Peder Jensen, 113
 Pallesen, Christen, i Fløe, 113
 Pedersdatter, Ane, g. m. Søren Pallesen Fløe, 135, 140
 Pedersdatter, Ane Kirstine, g. m. Chr. Pallesen Fløe i Kollund, 132, 134

- Pedersdatter, Margr., g. m. Palle Christensen Fløe (d. y.), 135
 Pedersen, Ane Esman, g. m. Gdm. Niels Dinesen, 154
 Pedersen, Ane Fløe, i Amerika, 149
 Pedersen, Ane Jensine Fløe, g. m. P. Birk, Ø. Tømmersgd., Herning, 155
 Pedersen, Caroline, g. m. Grosserer Palle Fløe Nielsen, 145
 Pedersen, Christen, Selvejer-
 bonde i Fløe, 113
 Pedersen, Christen Fløe, 131
 Pedersen, Chr. Fløe, Trikotage-
 hdl. i Helsingør, 155
 Pedersen, Clara Fløe, g. m. Mu-
 ser Adolf P., 149
 Pedersen, Dorte Kirst., g. m. Klemmen Knudsen i Gjelle-
 rup, 181
 Pedersen, Iver, Gullestrup, 149
 Pedersen, Jens Fløe, 131
 Pedersen, Jens Fløe, 155
 Pedersen, Jens Vestergaard, 130
 Pedersen, Johanne, g. m. Gdr. Chr. Jensen, 149
 Pedersen, Karen, g. m. J. Chr. Dinesen, 150 f.
 Pedersen, Karoline, g. m. J. Chr. Skov, 131
 Pedersen, Maren, 131
 Pedersen, Margrete, g. m. Jens Birk Jensen, 148 f.
 Pedersen, Margr., g. m. Lærer og Folketingsmand Rasmus Nielsen, 131
 Pedersen, Marie Elise Fløe, Her-
 ning, 149
 Pedersen, Mette Johanne, g. m. Gdr. Otto Frandsen, 154
 Pedersen, Niels, Oldemand i Brandure, 108
 Pedersen, Niels, Handelsmand i Amerika, 148
 Pedersen, Niels M., Gdr. i Meld-
 gd., Skibbild, 155
 Pedersen, Niels Marinus, Gdr. og Sognef., Hammerum, 150
 Pedersen, Palle Fløe, 131
 Pedersen, Palle Fløe, Hmd., 149
 Pedersen, Palle Fløe, i Lind, 154
 Pedersen, Peder Donsig, 150
 Pedersen, Sidsel Fløe, g. m. 1) Jens Knygbjerg, 2) Jørgen Al-
 bæk, 149
 Pedersen, Sidsel Marie Sander, g. m. Niels Pedersen i Skib-
 bild, 155
 Pentz, Frederikke Amalie, g. m. Ove Lange, 29
 Plyndringer, 106 ff.
 Polakkerne (1660), 106 f.
- Q.
- Qvistgaard, Slægten, 1, 5 f.
 Qvistgaard, Anders Mortensen, Jungetgaard, 10
 Qvistgaard, Anders Pedersen, 4 f.
 Qvistgaard, Christen Pedersen, 10
 Qvistgaard, Erh., Pastor emer., 2
 Qvistgaard, Iver, Gdr., Skikkild, 6 f., 9, 57
 Qvistgaard, Kirstine, 5 f., 10
 Qvistgaard, Mads, 5 f., 10
 Qvistgaard, Mads (Andersen), 10 f.
 Qvistgaard, Mads, til Sofienlund, 11
 Qvistgaard, Mette, g. m. Provst Morten Nyboe, 57 f.
 Qvistgaard, Morten, til Hegnet, 11
 Qvistgaard, Morten, til Gerdrup, 57 f.
 Qvistgaard, Morten, til Stubber-
 gd., 50
 Qvistgaard, Niels Pedersen, 8 ff.
 Qvistgaard, Peder Andersen, Vejrum, 3
 Qvistrup, Hdg., 9
- R.
- Rammegaard, Hdg., 64
 Richter, Kmr., til Kongensgd., 46
 Riis, Kr. J. Staunstrup, til Blid-
 strup, 48
 Rind S., 131, 141, 147
 Rugaard, D. E., Forf., 110, 114

Ruse, Henrik, Friherre, 12
 Rysensten, 13 f., 64, 73, 82 ff.
 Ryttergods, 3

S.

Sals (Stuehus), 132 f.
 Sandberg, Anna, g. m. Niels Friis, 19
 Sander, Ane Marie, g. m. Hansdelsfuldm. Chr. P. Fløe, 129
 Schmidt, Ceciliane Johanne, g. m. J. Chr. Agger, 69, 71
 Schmidt, Peder Terkelsen, By- og Hrdsfog., 36 f.
 Sehested, Chr. Thomesen, Kansler, 13
 Skaaphus, Karen Sørensdtr., 124, 153
 Skarrild S., 105, 132
 Skikkild, 1, 6
 Skov, J. Chr. Christensen, Gmd. i Nøvling, 131
 Smed, Mads Madsen, 8
 Snebjerg, Jens, Soldat, 91
 Staby, Kirsten, g. m. Simon Andrup, 53 f.
 Steendige, Chr., Soldat, 91
 Steenstrup, Frands, Propr., 11
 Steenstrup, J. K. V., Kvistgd., 11
 Stjerneborg i Tørring S., 17
 Stjernholm, Jens de, til Kappel, 51, 59
 Stubbergaard, Hdg., 50
 Studehold, 5, 27, 47, 51, 59
 Sunds S., 132
 Svenske Ryttertropper, 105 ff.
 Sweistrup, Andr., Forpagter, 64
 Sweistrup, Markus, til Vadskærgd., 59, 63 f.
 Sønder Kvistgaard, 2 f.
 Sønder Vinkel, 6 f.
 Søndergaard i Fløe, Brande S., 105, 110 f., 113
 Sørensdatter, Maren, g. m. Chr. Pallesen Fløe, 113
 Sørensen, Jens, Kollund, 113
 Sørensen, Karen, g. m. Gmd. Christian Pallesen Fløe, 147

Sørensen, Mads Ringsted, Gdmd. i Agerskov, 155 f.
 Sørensen, Mogens, Forpagter, 27

T.

Tann, v. der, tysk Oberst, 89
 Thorning, Janus, Høsekræmmer i Høgild, 114, 116
 Tiende, 84 f.
 Tolsgaard i Vejrum, 7, 9 f.
 Trankebar, dansk Koloni, 26
 Tørring Sogns Tilstand, 1766, 47

U.

Udgrøftning, 117 f.
 Udskiftning, 118, 124
 Uldvarehandel, 116
 Ulfeldt, Jakob, til Nr. Karstoft, 105 ff.
 Ulfeldt, Korfits, til Selsø og Tvis Kl., 106
 Ulfeldt, Mogens, Forpagter til Selsø, 105 ff.
 Understrup, Konrad, lokalhist. Forf., 146

V., W.

Wadum, Inger, g. m. Mads Olufsen Dahl, 46, 49 f.
 Wadum, Laurids Jensen, Præst i Tørring, 46
 Vesteni, Elisabeth, g. m. Godske Friis, 6
 Viborg, 105, 109, 111
 Vilhelmsborg, Baroni, 23
 Willemoes, Slægten, 1, 9
 Voldtægt, 109
 Vostrup, Lønborg S., 126 f., 141 f.

Ø.

Øllgaard, Karen, g. m. Simon Andrup, 54, 56
 Øllgaard, Karen Nielsdtr., g. m. Mads Agger, 67 ff.
 Øllgaard, Rasmus, til Bramminggd., 54